

QDRAZ

God. IV, 2009, br. 2. (5)

Časopis
studenata
Katoličkog
bogoslovnog
fakulteta
Sveučilišta u
Splitu

ISSN 1847-3288

SADRŽAJ

<i>Uvodna riječ</i> (Bruno Petrušić)	3
--	---

SPOMENA VRIJEDNO

<i>Početak nove akademske godine</i> (Bruno Petrušić)	4
<i>XIV. međunarodni teološki simpozij</i> (Bruno Petrušić)	4
<i>Otvorenje kabineta</i> (Zvonimir Krakan)	5
<i>Mediteranski korijeni filozofije</i> (Ivan Puljiz)	6
<i>Smotra Sveučilišta u Splitu</i> (Ivan Puljiz)	6
<i>Studentska malonogometna liga</i> (Marinko Šljivić)	7
<i>Prvo studijsko-hodočasničko putovanje u Rim</i> (Barbara Špoljarić)	7
<i>U svetištu Marije od Izvora</i> (Stipe Žeravica)	10
<i>Kodikološka radionica u Paštričevoj knjižnici</i> (Mario Popović)	11
<i>Deseta obljetnica Katoličkoga bogoslovnog fakulteta</i> (Mario Popović)	13
<i>Studenti Katoličkoga bogoslovnog fakulteta</i> (Mario Popović)	15
<i>Drugo studijsko-hodočasničko putovanje u Gospić</i> (Sunčica Semerad)	17

MISLI SATKANE

<i>Šutnja i izricanje Neizrecivog</i> (Ivan Macan, intervju)	20
<i>Kako nam filozofija može promijeniti život</i> (Stanko Stojić)	23
<i>Fragmenti Barthesovog lica</i> (Paula Jurić)	27
<i>Lice drugoga – neizbježna odgovornost</i> (Jelena Krilić)	30
<i>Neki njemački idealisti u teoriji jezičnosti</i> (Ivan Puljiz)	35

God. IV, 2009, br. 2. (5)

ISSN: 1847-3288

Izdavač:

Studentski zbor Katoličkog
bogoslovnog fakulteta u
Splitu

Uredničko vijeće:

Mato Andrijević, Mladen
Cikač, Josip Dukić, Paula
Jurić, Marijana Marinović,
Bruno Petrušić, Ivan Puljiz,
Ljiljana Stančić, Dražen
Stojanović, Boris Vidović

Naslovnica:

Vjeran Martić

Lektorica:

Dunja Vusio

Računalni slog i tisak:

Dalmacija papir, Split

SUSRET U ISTINI

<i>Istina na Izvoru</i> (Tonči Matulić, intervju)	38
<i>Kako studirati teologiju?</i> (Ivo Bezina)	50
<i>Papa Pio XII. i nacizam</i> (Marijana Marinović)	56
<i>Kraljevstvo Božje</i> (Lidija Piskač)	65
<i>Istočni grijeh u vidu narušene autentične komun.</i> (Bruno Petrušić)	74
<i>Dijalog sa ateistima</i> (Mladen Cikač)	81

DUHOVNE STRUNE

<i>Uvod u molitvu</i> (Bruno Petrušić)	86
<i>Molitva – slušanje</i> (Slavica Sesar)	89
<i>Ignacijeve duhovne vježbe u svakodnevnom životu</i> (Mladen Cikač)	91
<i>Studentski Put križa</i>	97

TITRAJI SRCA

<i>Izbor glazbe</i> (Lidija Bernardica Matijević)	103
<i>Sat moje bake</i> (Ljiljana Stančić)	106
<i>Teorije o seljaku, građaninu i malograđaninu</i> (Dražen Stojanović)	107
<i>Tvoje ime gori u mom srcu</i> (Branka Mlinar)	111
<i>Nije premalo ljubavi</i> (Branka Mlinar)	111
<i>Traženi zagrljaj</i> (Kristina Žura)	111
<i>Križ</i> (Ljubica Leto)	111
<i>Molitva pred zorom</i> (Dražen Stojanović)	111

DA SE NE ZABORAVI

<i>Kronika (1. X. 2008. do 1. X. 2009.)</i> (Ljiljana Stančić)	113
--	-----

Uvodna riječ

Bruno Petrušić

Započeti može biti jako teško, no ponekad teže izgleda jednostavno nastaviti. Mi smo započeli prije pet godina, a činjenica da Vi držite ovaj časopis u svojim rukama govori da smo ustrajni u onome što radimo. Stoga smatramo da ne treba trošiti riječi o našoj snazi, volji i želji. Motivacije nam ne nedostaje. Ideja također. Nošeni zanosom da svojim radom možemo i hoćemo obogatiti našu akademsku zajednicu, odražavamo se evo i petu godinu. Dajemo sebe, nudimo svoje misli i afinitete. Jednostavno dokazujemo da nam je stalo i da želimo više od pukog studiranja. Težimo za višim dobrima. Tražimo se kroz tekstove koji se nalaze na stranicama koje slijede. Unosimo sebe u te tekstove i njih nudimo svijetu, Vama, pa u konačnici i sebi. Ponosni smo. Radosni. Zaneseni.

Ovaj broj je drugačiji od drugih. Njegova važnost će se tek pokazati generacijama koje slijede, onim studentima koji će nastaviti naš rad i naše djelo. Nadamo se i vjerujemo da neće pasti u zaborav. Sada valjda i ne može. Dobili smo ISSN broj, grafički dotjerali časopis, izvršili selekciju tekstova, tako da pred Vas stavljamo mišljenja studenata koji znaju, mogu i hoće biti nosivi stupovi, i mjesne Crkve i društva budućnosti.

Na kraju nam ostaje uputiti poziv onima koji se smatraju pozvanima, ali i prozvanima, te onima koji se smatraju dovoljno hrabrima upustiti se u avanturu zvanu „aktivno studiranje“.

Usudi se misliti!

Početak nove akademske godine

Bruno Petrušić

Početak nove akademske godine započeo je sv. Misom u kapeli bogoslovije. Sa splitsko-makarskim nadbiskupom i velikim kancelarom fakulteta mons. Marinom Barišićem, koncelebrirao je biskup šibenski mons. Ante Ivas. Misi su nazočili profesori i studenti kao i ostalo osoblje fakulteta, a pjevanje je predvodio akademski zbor pod ravnanjem maestra don Šime Marovića. Nakon sv. Mise, dekan fakulteta prof. dr. Luka Tomašević održao je u velikoj dvorani *lectio brevis* te je studentima i profesorima zaželio uspješan početak nove akademske godine. U akad. godini 2008./2009. na Fakultet je upisano 235 studenata, a od toga je 49 upisano na prvu godinu diplomskog Filozofsko-teološkog i preddiplomskog Teološko-katehetskog studija.

XIV. međunarodni teološki simpozij

Bruno Petrušić

Dana 23. i 24. listopada 2008. na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu održan je XIV. međunarodni teološki simpozij na temu *Vlasti i autoritet – društveni i crkveni vidovi*. Na Simpoziju su sudjelovali znanstvenici iz Hrvatske, Austrije

i Italije. Simpozij je otvorio dekan Katoličkog bogoslovnog fakulteta prof. dr. Luka Tomašević, te je ujedno pozdravio sve nazočne iz crkvene i svjetovne vlasti. Zatim se prisutnima obratio u ime nadbiskupa Barišića mons. Ivan Čubelić. On je istaknuo važnost teme za današnje vrijeme i trenutnu društveno-crkvenu situaciju. Tajnik Povjerenstva znanstvenog skupa prof. dr. Nediljko Ante Ančić istaknuo je važnost obrađivanja teme ovog simpozija, te aktualnost same teme.

Predavanja je otvorio dr. Zdravko Tomac naslovom *Vlasti i autoritet u hrvatskom društvu*. Njegovo je predavanje potaknulo mnoge na razmišljanje, tako da je nakon predavanja uslijedila zanimljiva rasprava s mnoštvom pitanja. Isto tako, mnogo pažnje kod prisutnih pobudilo je svjedočenje samoga dr. Tomca o njegovu obraćenju od komunista do vjernika. Nakon njegova predavanja i rasprave predstavljen je Zbornik radova s prošlogodišnjeg simpozija pod naslovom *Teologija i Crkva u procesima europskih integracija*, kojeg su predstavili prof. dr. Branimir Lukšić, prof. dr. Nikša Bižaca i doc. dr. Jadranka Garmaz. Tim je predavljanjem završen prvi dan simpozija na kojem je bilo zamjećeno i dosta studenata.

Drugi dan započeo je predavljanjem prof. dr. Gerharda Larchera iz Graza. Prof. Larcher je govorio o temi *Crkveni autoritet svjedočenja u kontekstu današnjih društvenih promjena*. Obradio je aktualnu temu koja je u dvostrukom od-

nosu – prema Crkvi i samom problemu autoriteta u njoj samoj, te s druge strane pitanja glasa Crkve u društvu. Nakon rasprave o tim pitanjima prof. dr. Duško Lozina je održao predavanje *Suverena vlast i globalizacijsko razdoblje*. Profesor je veoma detaljno razradio i pojmove poput vlasti, autoriteta i moći. Nakon kratkog osvježenja prof. dr. Inge Tomić-Koludrović održala je predavanje *Sociologija, religioznost, dobrovoljni rad: usporedba SAD-a i Hrvatske*, a prof. dr. Donath Hercsik iz Rima predavanjem *Die Lebrautorität katholischer Bischofskonferenzen nach dem II. Vatikanischen Konzil* upoznao je prisutne sa učiteljskom kompetencijom biskupskih konferencija nakon II. vatikanskog sabora. Nakon rasprave koju je pobudilo predavanje prof. Hercsika uslijedilo je vrijeme za ručak. Poslijepodne predavanje je održalo još čevero predavača. Prof. dr. Božo Lujčić govorio je o *Božjoj i ljudskoj vladavini*, te o *novoj logici i poimanju vlasti*. Zatim su nastupila tri profesora s Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Splitu. Prof. dr. Jure Brkan upoznao je prisutne s temom koji su vjernici sposobni za crkvenu vlast upravljanja. Dr. Alojzije Čondić govorio je o obnašanju vlasti i autoriteta u pastoralnoj službi, dok je na kraju doc. dr. Ivan Kešina iznio svoje mišljenje o autoritetu Crkve u moralno-etičkim pitanjima. Nakon završne rasprave prodekan za nastavu dr. Ante Čovo zahvalio je sudionicima, organizatorima i pokroviteljima, te je Simpozij proglasio završenim.

Otvorenje kabineta

Zvonimir Krakan

Dana 4. prosinca 2008. na Katoličkom bogoslovnom fakultetu bilo svečano otvorenje novih kabineta. Toj su svečanosti nazočili brojni profesori i gosti, ministar znanosti, državni tajnik u ministarstvu znanosti, rektor Sveučilišta u Splitu, članovi Senata Sveučilišta u Splitu, dekani i dekanice drugih fakulteta, dožupan i dogradonačelnik, kao i drugi brojni gosti. Program je vodio prof. dr. Nediljko Ante Ančić. Svečanost je glazbom popratio akademski muški komorni zbor.

Dekan prof. dr. Luka Tomašević zahvalio je Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, Sveučilištu u Splitu, Splitsko-makarskoj nadbiskupiji i Splitsko-dalmatinskoj županiji što su omogućili konačnu obnovu ovih kabineta koji će uvelike doprinijeti intenzivnijem i uspješnijem znanstvenom radu kako profesora, tako i studenata, na njihovoj izgradnji i napretku. Oku-

Sl. 1. Otvorenje novih kabineta (ODRAZ)

pljenima su se obratili ministar Primorac, rektor Pavić i veliki kancelar Fakulteta splitsko-makarski nadbiskup Marin Barišić, koji su istaknuli važnost Fakulteta za splitsko sveučilište, a nadasve poslanje teologa u današnjem vremenu koje iziskuje produbljenje i prenošenje evanđeoske poruke. Nakon prigodnih govora, pozdrava i zahvala, nadbiskup je u pratnji uvaženih gostiju blagoslovio kabinete. Na tri kata uređena je čitavnica, prostorija za izdavačku djelatnost Fakulteta i jedanaest kabineta. Nakon blagoslova uslijedio je domjenak.

Mediteranski korijeni filozofije

Ivan Puljiz

U Splitu u dvorani Franjevačkog klerikata, od 26. do 28. ožujka 2009. Hrvatsko filozofsko društvo i Odsjek za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu organizirali su međunarodni filozofski simpozij *III. Mediteranski korijeni filozofije*. U dvodnevnom programu pročitano je četrdeset i sedam priopćenja. Bilo je riječi o odnosu zapadne i indijske filozofije, Ibn Haldunu i Vicu, židovstvu, kršćanstvu i islamu, sinkretizmu i interkulturalnom dijalogu. Ovom prilikom predstavljena je i knjiga Željka Škuljevića *Pozornica kirenaičke misli* (Hijatus, Zenica, 2008.).

Predavanje profesora s Katoličkoga bogoslovnog fakulteta dr. sc. Josipa Mužića odnosi se na problematiku

Istine i tolerancije u današnjem društvu. Profesor Mužić je istaknuo kako je tolerancija veoma bitna vrijednost današnjice koja treba biti jasno utemeljena s ciljem izbjegavanja manipulacija i krivotvorenja. Presudnu ulogu u društvu tako ima određenje istine i njena poveznica s tolerancijom da postupno ne bismo došli do sustavnog negiranja istine i afirmacije relativizma kao jedine prihvatljive opcije.

Smotra Sveučilišta u Splitu

Ivan Puljiz

Sveučilište u Splitu organiziralo je *Smotru Sveučilišta* 4. i 5. travnja 2009. godine u novim prostorima Sveučilišne knjižnice Fakulteta elektrotehnike, strojarstva i brodogradnje. Uvodnu riječ imao je rektor prof. dr. Ivan Pavić. Uoči svečanog otvaranja ovogodišnje Smotre srdačnu dobrodošlicu uputio je svim profesorima, studentima kao i čelnim ljudima naše županije, te istaknuo kako su obrazovanje i zapošljavanje budućih mladih stručnjaka određeni kao prioritet društva utemeljenog na znanju, razvoju znanstveno-istraživačkog rada iz različitih područja znanosti te kvaliteta obrazovanja.

Na »Sajmu znanja« fakulteti su predstavili svoje studijske programe i postignute rezultate kako bi pomogli maturantima u izboru studija, odnosno u donošenju odluke koja će im odre-

čiti budućnost. Katolički bogoslovni fakultet je ponovno ostavio trag na ovoj Smotri. Četiri skupine studenata kroz dva dana predstavljali su programe Preddiplomskog teološko-katehetskog i Diplomskih teološko-katehetskog i filozofsko-teološkog studija, tako da na stolu bogato opremljenom promidžbenim materijalima nije ostalo puno primjeraka.

Studentska malonogometna liga

Marinko Šljivić

Studenti Katoličkoga bogoslovnog fakulteta nastupili su u Malonogometnoj studentskoj ligi. Nažalost, ždrijeb im nije bio naklonjen. Kuglice su im donijele grupu B u kojoj su još bile momčadi: Studentski Dom, Pravo i PMF. Sve spomenute momčadi prijašnjih godina igrale su u završnici Lige. Da stvar bude gora ove godine promijenjen je sustav natjecanja pa je samo prvi iz grupe prolazio u idući krug natjecanja.

Za momčad KBF-a nastupili su sljedeći igrači: Ante Barun, Darko Pejković, Franko Prnjak, Hrvoje Vuica, Duje Runje, Stanko Stojić, Josip Stanković, Bruno Petrušić, Mihovil Klarić, Stjepan Stanić, Petar Marić i Marinko Šljivić. Valja spomenuti da je ove godine naš profesor Josip Dukić preuzeo ulogu voditelja momčadi. Prvu utakmicu naši studenti odigrali su protiv

Sl. 2. (ODRAZ)

Studentskog doma i izgubili rezultatom 3:0. U drugom kolu studenti su također poraženi od momčadi Prava 6:1, te zadnje kolo koje je bilo nebitno, budući da nisu nikako mogli proći dalje, završilo je 4:3 u korist PMF-a.

Moramo napomenuti da su studenti KBF-a sva tri kola odigrali bez nekoliko ključnih igrača koji su bili ozlijeđeni, no vodilo ih je pravilo *Bitno je sudjelovati*. Nadamo se da ćemo sljedeće godine imati više sreće sa ždrijebom i rezultatima.

Prvo studijsko-hodočasničko putovanje u Rim

Barbara Špoljarić

Na Uskrsni ponedjeljak 13. lipnja 2009. godine jedna skupina studenata Katoličkoga bogoslovnog

Sl. 3. Studenti kod mons. Nikole Eterovića, Rim, 15. 4. 2009. (ODRAZ)

fakulteta krenula je prema Vječnome Gradu. Dogovor za polazak bio je na Rivi u 16 i 30 sati. Krenulo se autobusom prema Zadru. Za vrijeme vožnje voditelj puta profesor povijesti don Josip Dukić objasnio je kako će izgledati ovo naše studijsko-hodočasničko putovanje. Na putovanje su nam se priključili prof. Ivo Babić i njegova kćer Ružica, te još dvije djevojke koje ne studiraju na našem fakultetu Borka Širola i Smiljana Vidošević.

Putovali smo s tri prijevozna sredstva, autobusom, brodom i vlakom. U autobusu smo bili mirni jer nismo se još upoznali. A kada dođosmo na brod shvativši da nemamo kabine sakupili se svi na avionskim sjedalima i onda je krenula priča i pjesma. Uskoro smo ot-

krili sve zakutke broda. U Anconu smo došli točno u 7 sati i morali smo trčati kako bi stigli do gradskog autobusa i vlaka koji je u 8 sati kretao za Rim. Stigli smo, hvala Bogu! Do Rima smo se vozili sporim vlakom koji je stajao na svaku stanicu, tako da smo promatrali kako Italija izgleda u proljeće. U Rim smo stigli u podne. Ukrkali smo se u autobus koji nas je odveo do odredišta. Manji dio studenata bio je smješten u Institutu Majka Zileri kojeg vode sestre uršulinke misionarke svetog Srca, a veći dio u samostanu školskih sestara franjevki kojeg vodi s. Ruža Jukić. Nakon okrepe odmah smo krenuli u razgledavanje Rima. Hodanje po rimskim ulicama zaista je zanimljivo. Svi nekuda žure, nitko nikoga ne pozna,

ljudi svih boja i rasa. Vrijeme predivno, niti prevruće, ni prehladano. Atmosfera vrhunska, kao da se sto godina poznajemo. Razgledali smo piazza di Spagna, piazza Navona, fontana di Trevi i crkvu Gesù.

U srijedu 15. travnja bili smo na audijenciji kod pape na trgu sv. Petra. Kada smo ušli na trg nismo prestajali pjevati. Naše prepoznatljive majice sa crveno bijelim kockicama bile su velika atrakcija. Papa Benedikt XVI. pozdravio nas je na hrvatskom, a onda je od nas 26 odjeknulo oduševljenje. Bili smo najjači.

Nakon audijencije tajnik Sinode biskupa nadbiskup Nikola Eterović primio nas je u velikoj dvorani gdje se održavaju sjednice. Bili smo jako počašćeni. Mons. Eterović nam je поближе objasnio ulogu Sinode biskupa u Crkvi. Bilo je ugodno i poučno slušati.

U kasnim poslijepodnevним satima posvetili smo se razgledavanju sv. Petra i kupole. Zaključili smo svi jednoglasno da se kupola ide gledati samo jednom u životu. Dušu smo ispustili do gore.

U četvrtak smo razgledavali stari Rim. Prof. Ivo Babić nas je upoznao sa poviješću dvaju glavnih rimskih brežuljaka, Palatinom i Kapitolijem. Posjetili smo kolosej i udahnuili dah starog Rima.

Petak, naš zadnji dan u Rimu, bio je pun zanimljivih situacija. Sat i pol vremena čekali smo na stanici kako bi ušli gradski autobus. Krenuli smo taman kada Talijani kreću na posao. Usprkos svemu uspjeli smo vidjeti crkve Santa Maria Maggiore, Sv. Ivan Lateranski i kapelu sv. Venancija. Vlak za Anconu je bio u 14 sati tako da smo se trebali požuriti.

Sl. 4. Studenti ispred Gregorijane, Rim, 16. 4. 2009. (ODRAZ)

Ovaj povratak pamtit ćemo po tome što smo ovaj put na brodu spavali u kabinama i doručkovali na valovima. U Split smo došli točno u 7 sati. Nismo se mogli rastati nego smo popili kavu na Splitskoj rivi, a onda krenuli svojim kućama.

Ovo studijsko-hodočasničko putovanje zaista je bilo obogaćujuće. I ovim putem zahvaljujemo profesorima, darovateljima i Splitskom sveučilištu što su nam pomogli da se ovo putovanje ostvari.

Završit ću sa sv. Pavlom *Dobar sam boj bio trku završio, vjeru sačuvao.*

U svetištu Marije od Izvora

Stjepan Žeravica

Osim što je poznat kao prijašnji povjerenik za duhovna zvanja u našoj nadbiskupiji i kao župnik župe u Kaštel Lukšiću, don Jure Vrdoljak poznat je i po tome što svake godine okupi mlade iz Splita i okolice da bi s njima posjetio neko od marijanskih svetišta u inozemstvu. Ove godine za odredište je izabrano svetište Marije od Izvora (Santa Maria del Fonte) u Carvaggiu u blizini Milana. Program je bio osmišljen kao duhovna obnova i hodočašće pod geslom *Vina nemaju!*

Skupilo se tu šaroliko društvo: od nekolicine osnovnoškolaca, preko srednjoškolaca i studenata, od mladih bračnih parova. Većinu su ipak sačinjavali

srednjoškolci. Našlo se tu i nekoliko studenata teologije, te dvije časne sestre. Duhovni vođe bili su, kako to tradicija nalaže, već spomenuti don Jure i svima nam znani don Josip Čorić, umirovljeni profesor na Katoličkom bogoslovnom fakultetu i povjerenik za pastoral braka Splitsko-makarske nadbiskupije.

U utorak 14. travnja 2009. u 21 sat krenuli smo brodom iz splitske luke prema Anconi, gdje smo pristali u srijedu u ranim jutarnjim satima. Nakon prolaska granice ukrcali smo se u autobuse i krenuli.

Prva postaja bio je Loreto - najveće i najpoznatije marijansko svetište u Italiji. Nakon svete mise i kratkog razgledavanja svetišta i okolice krenuli smo na sjever „Čizme“ prema Milanu.

Poslije višesatne vožnje stigli smo na odredište - Carvaggio, gradić u blizini Milana koji je poznat kao mjesto Marijinog ukazanja, prilikom kojeg je upozorila na važnost posta petkom i rekla da se nju slavi svaku prvu subotu u mjesecu. A kao dokaz i trajni spomen toga čudesnog događaja Gospa je na mjestu ukazanja dala izvor. Na tom mjestu sagrađena je bazilika.

Po dolasku u svetište jedan dio hodočasnika smjestio se u samostan unutar svetišta dok je drugi dio bio smješten u hotelu Verri. Nakon večere i uvodnog razmatranja pošli smo na počinak.

Ujutro nakon jutarnje molitve i doručka don Josip nam je izložio

Sl. 5. (foto: Stipe Žeravica)

razmatranje o ponašanju mladih u današnjem društvu nakon čega smo bili podijeljeni u tri radionice u kojima smo raspravljali o istoj temi. Prije ručka slavili smo svetu Misu u bazilici. U popodnevним satima slušali smo nekoliko don Josipovih razmatranja, a u predvečerje smo se okupili u bazilici gdje smo na mjestu ukazanja svi zajedno molili kronicu. Vrhunac putovanja, po mnogima, bilo je večernje klanjanje pred Presvetim u samostanskoj kapeli. Poslije klanjanja grupa koja je odsjela u hotelu morala je ići dok su drugi ostali u molitvi i pjesmi.

U petak nakon jutarnje molitve i doručka oprostili smo se od svetišta i dragih nam domaćina i krenuli u Milano, gdje smo slavili svetu misu u katedrali, nakon čega smo proveli nekoliko sati razgledavajući grad. U 16 sati krenuli smo za Split i nakon 14 sati vožnje

sretno stigli u Kaštela i nedugo nakon toga u Split.

Tako je okončano ovo naše putovanje. Mnogima je ono bilo najbolje putovanje na kojem su bili. Meni osobno će ostati u jako ugodnom sjećanju, ne samo zbog onoga što sam vidio i čuo, nego i zbog ljudi koje sam upoznao.

Kodikološka radionica u Paštrićevoj knjižnici

Mario Popović

U okviru kulturne manifestacije *Marulićevi dani 2009.* u knjižnici Nadbiskupskog sjemeništa Ivan Paštrić 20. i 21. travnja održana je treća po redu latinistička radionica pod nazivom *Inkunabula: između kodeksa i knjige 16. stoljeća*. Voditelji radionice

Sl. 6. Predavanje dr. fra Vika Kapitanovića (ODRAZ)

bili su naši nastavnici dr. sc. Josip Dukić i prof. dr. sc. Vicko Kapitanović te dr. sc. Neven Jovanović, profesor na Katedri za klasičnu filologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. U Radionici su sudjelovali studenti iz Zadra i Zagreba, te studenti s Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Splitu Miroslava Batina, Domagoj Jurčević, Zrinka Plenković, Franjo-Frankopan

Velić i Tomislav Zubac. Svoje je izlaganje najprije održao prof. Dukić, u kojemu nam je progovorio ukratko o *Kodeksima – čuvarima kulturne baštine*, njihovome značaju za europsku kulturu i zapadnu civilizaciju općenito. Ukratko nas je uveo u svijet kodeksa, inkunabula i *cinquecentina*, njihovim vanjskim i unutarnjim karakteristikama, kao npr. o identifikaciji i tipu rukopisa, dataciji, vrstama opisa, paginaciji, tehničkim sustavima, itd.

Zatim je prof. Kapitanović svojim izlaganjem naslovljenim *Od kodeksa do inkunabule* sažeto prikazao njihove osnovne značajke, tj. na koji su se način izrađivale inkunabule, kakav format papira se uporabljivao, kako su nastajala inicijalna slova i ukrasi. Po-

tom se osvrnuo na sam tekst i osnovne podatke do kojih se analizmo treba doći (autor, naslov, mjesto tiskanja i tiskar, nakladnik, godina objavljivanja i sl.).

U utorak 21. travnja ponovno smo se okupili u Paštrićevoj knjižnici. Podijelili smo se po grupama i trebali pokazati praktičnu primjenu onoga što smo čuli od izlagača.

Sl. 7. Rad po skupinama (ODRAZ)

Bilo je nadasve zanimljivo na koje se sve načine može otkriti toliko toga što se naizgled čini nemoguće. Na vrijednim smo raritetima imali priliku raditi i „otkrivati“: autora, naslov, izdavača, naručitelja, godinu tiskanja i mnoštvo ostalih „sitnica“, ponekad sasvim neuočljivih, a bitnih i zanimljivih. Imali smo priliku otkrivati vrstu teksta kojim je tiskana knjiga, proučavanje *kolofo-na* – jedne vrste zaglavlja u kojemu se nalaze svi relevantni podatci o knjizi, itd. Svaka je grupa imala svoga voditelja, a na kraju je upriličeno pojedinačno predstavljanje grupa i njihovih ostvarenih postignuća.

Konačno, svako ovakvo i slično susretanje nije samo od akademske koristi – stjecanja novih znanja i vještina. Svakako, ono ima za cilj i to, međutim vrlo je važan i ovaj drugotni vid – međusobnog susretanja i izmjenjivanja iskustava, mišljenja i stavova. A kada je u pitanju ovakva tematika, tada je i jedno i drugo – stjecanje znanja i iskustva s drugima – poticaj za još češće i kvalitetnije druženje.

Deseta obljetnica Katoličkoga bogoslavnog fakulteta

Mario Popović

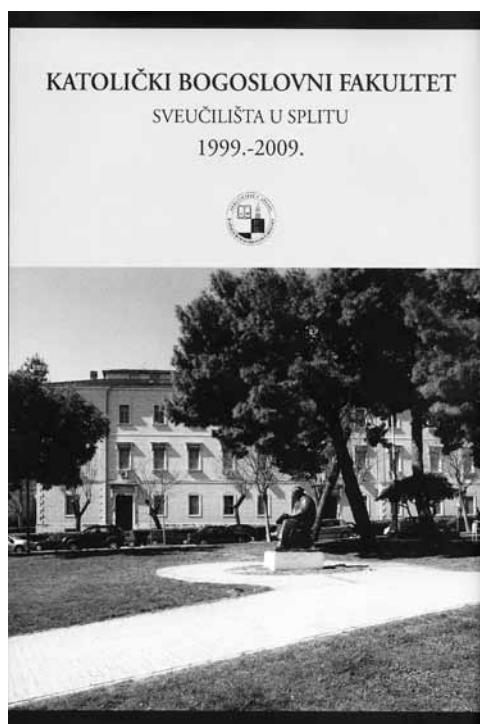
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu organizirao je u petak 15. svibnja 2009. proslavu Dana fakulteta i 10. obljetnice njegova po-

Sl. 8. Dobitnici nagrada i dekan (ODRAZ)

stojanja. Program je započeo euharistijskim slavljem splitskoj katedrali i nastavio se svečanom akademijom u Velikoj dvorani Nadbiskupskoga sjemeništa u Splitu. Na Akademiji je pročitao izvještaj o desetogodišnjem radu KBF-a, dodijeljene su diplome i nagrade studentima i predstavljena je monografija *Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu 1999.-2009.*

Euharistijsko slavlje u splitskoj katedrali predvodio je splitsko-makarski nadbiskup Marin Barišić. Nadbiskup je uputio prigodnu riječ i prisjetio se svih nastavnika Katoličkog bogoslavnog fakulteta. Svečanu akademiju u dvorani Nadbiskupskoga sjemeništa u Splitu otvorio je dekan Fakulteta prof. dr. Luka Tomašević, uputivši dobrodošlicu

Sl. 9. Preslik naslovnice (ODRAZ)

svima nazočnima. Nakon dekana Tomaševića nazočnima su se obratili dekan KBF-a Sveučilišta u Osijeku prof. dr. Pero Aračić, nadbiskup dr. Marin Barišić, rektor Sveučilišta u Splitu prof. dr. Ivan Pavić, dožupan Luka Brčić i mr. Vini Rakić. Potom je uslijedila dodjela diploma koje su diplomantima uručili dekan dr. Tomašević i prodekan za nastavu dr. Ante Čovo.

Naslov diplomiranoga teologa postigli su: Tanja Antunović, Tomislav Bašić, Ivan Blažević, Damir Čikara, Ivan Čikara, Mihael Jelavić, Žarka Karoglan, Hilary V. Komba, Tino Labrović, Ljubomir Ladan, Marin Lučić, Ivana Lujčić, Castor B. Mfugale, Filip Mimica, Branka Plenča, Toni Plen-

ković, Zlatko Reljić, Sanja Samodol, Jadranka Spasić, Stjepan Stanić, Tina Strize i Mijo Šabić.

Naslov diplomirane katehistice – profesorice vjeronauka postigle su: Belinda Buzov, Marina Galić, Ivana Milas, Jelena Parlov i Radojka Slugan.

Svjedodžbu sveučilišnog prvostupnika/ice postigli su: Andrijana Divić, Renato Đikić, Lidija Bernardica Matijević, Jakov-Ante Paić, Renata Sekić, Suzana Sprečkić, Dražen Stojanović, Paulina Šimović, Barbara Špoljarić i Perica Vukasović.

I ove godine uručene su tri nagrade najboljim studentima. Prva nagrada, za položene sve predmete dodiplomskoga filozofsko-teološkog studija s najboljim prosjekom ocjena 4,24 dodijeljena je don Pavlu Gospodnetiću, studentu šeste pastoralne godine. Druugu nagradu, za ostvarene sve ECTS bodove i najveću srednju ocjenu 4,97 u protekloj akademskoj godini dobio je student Domagoj Jurčević. Treća nagrada dodijeljena je Lidiji Piskač za najbolji seminarski rad u protekloj godini pod naslovom *Simone Weil: Ljubav i spoznaja* koji je pisala kod dr. Ante Vučkovića.

Prof. dr. Ivan Tadić, koji je i urednik izdanja, predstavio je monografiju *Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu 1999.-2009.*, tiskanu prigodom desete obljetnice Fakulteta. U knjizi se nalaze osnovni podatci o prošlosti KBF-a, osnovni podatci o profesorima i osoblju Fakulteta.

Program akademije vodio je prodekan za znanost prof. dr. Nediljko Ante Ančić. Akademski čin uzveličao je pjevanjem muški komorni zbor fakulteta pod ravnanjem mo. Šime Marovića i uz glasovirsku pratnju bogoslova Ivana Marčića. Nakon svega uslijedila je zakuska u Maloj dvorani Fakulteta.

Studenti Katoličkoga bogoslovnog fakulteta

Mario Popović

O bilježavajući desetu obljetnicu osnutka Katoličkoga bogoslovnog fakulteta, ukratko ćemo vam iznijeti život nas studenata i prikazati djelovanje naše male, ali ne nevažne zajednice u velikoj obitelji splitskoga Sveučilišta.

Studenti Katoličkoga bogoslovnog fakulteta studiraju na trima studijskim programima: *Diplomskom filozofsko-teološkom studiju* (integriranom) koji traje 5 godina, *Preddiplomskom teološko-katehetskom studiju* koji traje 3 godine i *Diplomskom teološko-katehetskom studiju* koji traje 2 godine.

Okončavši studij završnim ispitom i napisanim diplomskim radom, diplomiranim je teolozima i(li) katehetama otvoren relativno široki spektar mogućnosti zaposlenja. Tako, osim primarnog zaposlenja u školama kao vjeroučitelji, naši studenti (vjernici laici) mogu naći posao i u različitim granama društvenih znanosti. Bilo da se radi o političkim ili opće društvenim

prilikama, može biti čak i neobično da je jedan *alumnus* našega Fakulteta gradonačelnik, dožupan, član upravnih gradskih ili županijskih tijela, vijeća i sl. Nadalje, naši studenti nalaze svoje zaposlenje kao novinari u raznim listovima, radio i televizijskim kućama te u nakladničkim djelatnostima pojedinih ustanova, itd.

Po završetku studija, bogoslovi – pripravnici za svećeništvo (redovnički i dijecezanski) bivaju ređeni za đakone, te vršeći pastoralni praktikum u župama Splitsko-makarske nadbiskupije stječu nenadomjestivo iskustvo koje biva od iznimne važnosti za buduće poslanje u Crkvi i svijetu. Nakon određenog vremena slijedi prezbitersko (svećeničko) ređenje – redovito u lipnju – i time završavaju svoju temeljnu duhovno-teološku formaciju na Fakultetu. Ređenja (đakonsko i prezbitersko) se redovito podjeljuju na šestoj (pastoralnoj) godini koju upisuju samo svećenički pripravnici.

Redovnice, zastupljene u različitim družbama ili ustanovama posvećenog života, također po završetku studija stječu potrebne kompetencije za rad u odgojnim ustanovama, vrtićima, školama, ovisno o karizmi pojedinih družbi, doprinoseći tako svojim djelovanjem u Crkvi i društvu.

Na Fakultetu djeluje *Studentski zbor* koji kao dio Studentskog zbora Sveučilišta nastoji svojim angažmanom sudjelovati u aktivnostima i manifestacijama Sveučilišta (u sportskim

natjecanjima, godišnjem predstavljanju Fakulteta i sl). Studentski zbor broji četiri člana – predstavnika studenata i njihovih zamjenika. Na sjednicama Fakultetskoga vijeća Zbor dogovara i surađuje s nastavnicima oko studentskih pitanja, problema i prijedloga, podržava hvalevrijedne inicijative studenata i pomaže u njihovoj realizaciji. Tako pomaže u prikupljanju sredstava za studentski časopis *Odras* koji redovito izlazi jednom godišnje. Od akademske godine 2008.-2009. po prvi puta studenti odlaze na *studijsko putovanje* u Rim, pa se taj događaj lijepo uklopio u obilježavanje obljetnice Fakulteta.

Pri Fakultetu je također aktivan Muški komorni zbor pod vodstvom mo. don Šime Marovića, koji svojim sudjelovanjem doprinosi svečanim slavljinama u okviru fakultetskih proslava.

Što se tiče studentskih razmjena, možemo se pohvaliti kako slijedimo smjernice *Bolonjskoga sustava*. Tako na našem Fakultetu su studirale kolege iz Tanzanije, koji su okrunili svoj rad završnim diplomskim ispitom. Iz Savezne Republike Njemačke po jedan ili dva semestra pohađali su predavanja naši kolege Nijemci koji žive i studiraju na tamošnjim teološkim učilištima, te su na taj način produbljivali svoje spoznaje o našim prostorima, kulturi, običajima, teološkom razmišljanju, aktualnim problemima Crkve i društva te ih uspoređivali i pokušali sintetizirati aktualno stanje kod nas kako bi dobili

što je moguće cjelovitiju sliku o našoj domovini, Crkvi i društvu.

Studentice i studenti – vjernici laici, motivirani između ostalog i onim što doznaju tijekom studija, ali i vlastitim inicijativama – sudjeluju u različitim aktivnostima i izvan Fakulteta. Tako se mnogi posvećuju volonterskom radu ljeti, bilo u pojedinim odgojnim i socijalnim ustanovama, bilo u svojim župama kao animatori i katehete, bilo da odlaze u pojedina svetišta (kao npr. prošloga ljeta u Lourdes), stječući tako praktično iskustvo rada s djecom, mladima, odraslima, bolesnima i nemoćnima. Tijekom akademske godine studenti se aktivno uključuju u povremene tjedne programe koji se odvijaju van rasporeda predavanja, kao što su prigodne duhovne obnove u došašću i korizmi, različite susrete po grupama (filmska), tribine o aktualnim temama i problemima, a sve u suradnji s pojedinim nastavnicima.

Kako je već gore spomenuto, redovnički i dijecezanski bogoslovi osim što aktivno sudjeluju u radu i životu Fakulteta, također djeluju i u župama gradova i okolice Splita, Trogira, Kaštela, tako da od četvrte godine studija započinju sustavni praktikum (vikendom) pod vodstvom župnika župa u kojima djeluju. Ondje se posvećuju katehezi djece i mladih, animiranju ministranata, vođenju župnih zborova, itd. Treba spomenuti kako bogoslovima praksa u župama nije u sklopu studijskog programa, već odgojne svećenič-

ke formacije u *Franjevačkom klerikatu* i u *Centralnom bogoslovnom sjemeništu*, u čijoj se zgradi i nalazi naš Fakultet (više o životu i radu bogoslova možete pogledati na www.cbs-split.hr).

Ukratko smo vam pokušali predstaviti studentsku zajednicu našega Fakulteta, koja je po jednim specifičnim i neobičnim, po drugima opet sasvim uobičajenim i bez velikih razlika od drugih. Možemo se složiti s obje tvrdnje, ali nikako izostaviti činjenicu da se na našem Fakultetu formiraju ljudi koji će najprije kao kršćani, a onda kao teolozi, odnosno katehete, svojim djelovanjem u svijetu pomoći u izgradnji Crkve i društva, ne zaboravljajući kako je svaka radost i nada, žalost i tjeskoba ljudi našega vremena ujedno radost i nada, žalost i tjeskoba svih nas, te nema zaista ništa ljudskoga što ne bi našlo odjeka u našem srcu.

Drugo studijsko-hodočasničko putovanje u Gospić - Daljine nas zovu

Sunčica Semerad

Divan trenutak! Jednog posve običnog studentskog jutra, ispunjenog fakultetskim obvezama, sa oglasne ploče fakulteta zabljesnula me krasna vijest. Glasila je: *Organizira se dvodnevno studentsko putovanje 6. i 7. lipnja u Gospić i marijansko sve-*

tište Krasno. Svi koji žele poći neka se prijave!

A da Vam i ne pričam o radosti onog toplog lipanskog jutra kada se grupica prijavljenih studenata okupila pred zgradom fakulteta i krenula na putovanje predvođena profesorima don Josipom Dukićem i don Borisom Vidovićem. Među njima bila sam, naravno, i ja. Krenuli smo nošeni očekivanjima o ugodnom dvodnevnom druženju i upoznavanju novih kutaka naše lijepe domovine. I zaista, nismo mogli toliko niti očekivati koliko nam je bilo lijepo. U mali autobus smjestilo se 20-ak putnika i krenulo ka odredištu, u Gospić. Na putu prema odredištu zastavili smo se kako bi razgledali ostatke antičkog grada Aserije, najznačajnijeg spomenika antike u širem području Benkovca. Grad je nastao u željeznom dobu i bio je važno naselje Liburna, ilirskog plemena koje je u tom području živjelo prije Rimljana. Okružen je jakim i visokim zidinama, visina čijih je ostataka između 4 i 7m, a debljina 3,2m. Kao i svi gradovi u Rimskom Carstvu, Aserija također ima glavni trg ili forum, obrambeni sustav, vodovod i sl. Jedna od zanimljivosti je pronalazak tzv. cipusa, cilindričnih nadgrobnih spomenika visine oko 110-150cm bez šišarke kojom završavaju, a datiraju iz druge polovice 1. ili 2. st. po Kristu. Šećući tim starim bedemima sjetih se jedne vječne istine koju često zaboravljamo. Čovjek, iako sam smrtni, ne može zamisliti ni kraj svemira, ni kraj

Sl.10. Studenti u Asseriji (ODRAZ)

vremena, ni kraj povijesti, ni kraj naroda... on stalno živi u prividnoj beskonačnosti. Čim se rodimo ulazimo u rastanak i tako smo krhki da brzo nestajemo u dodiru s vremenom. Zar to nije dovoljan razlog da slavimo Stvoritelja koji jedini spaja naše prolaženje s vječitim trajanjem!?

Potom smo stigli u marijansko svetište Krasno na obroncima Velebita. Sv. misu predvodio je don Boris Vidović. Nakon duhovnog i tjelesnog okrepljenja još smo radosniji i spremniji nastavili put do izvora rijeke Gacke, ponornice duge 61km. Čudno je kako netaknute prirodne ljepote bude u čovjeku često zaboravljeni osjećaj povezanosti sa Stvoriteljem svih ljepota, cijelim svemirom i samim sobom. Ljudski um naprosto mora zanimjediti pred neizrecivim savršenstvom Božje ljubavi i neprestano se diviti. Predvečer stigismo u Gospić. Noć za odmor i

prebiranje doživljaja bila je pred nama. I tako odmorni uplovismo u novi dan kao stvoren za šetnju gradom. Okupili smo se i krenuli u obilazak grada. U gospićkoj katedrali Navještenja BDM sv. Misu održao je don Josip Dukić. Nakon misnog slavlja primio nas je u svom uredu don Anđelko Kačunko uz izraze dobrodošlice.

Na povratku smo posjetili Smiljan, rodno mjesto poznatog izumitelja Nikole Tesle. Obišli smo njegovu rodnu kuću i razgledali neke zanimljive demonstracije njegovih izuma.

Bribir (lat. *Varvaria*) bio je naše sljedeće odredište. Gradić na brijegu izgradili su slavni hrvatski knezovi Frankopani 1302. godine. Od grada je ostala samo četvrtasta kula, dio gradskih zidina i barokna crkva sv. Petra i Pavla izgrađena 1524. U Skradinu (lat. *Scardona*) smo posjetili baroknu katedralu Rođenja BDM. Domaćin nam je

Sl. 11. *Studenti u Smiljanu (ODRAZ)*

bio don Franjo Glasnović, nekadašnji student našega fakulteta. Katedrala se obnavlja jer je teško stradala u Domovinskom ratu.

Naše putovanje primaklo se kraju. Pjesma je glasno odzvanjala kao jeka

radosti naših srdaca, jer smo se duhovno obogaćeni vraćali svojim domovima. Među nas se uvukla i bljedunjava sjenka sjete što se putovanje već završava. Brzo ju je odagnala nada u skoro ponovno putovanje.

Sl. 12. *Studenti na Bribiru (ODRAZ)*

Šutnja i izricanje Neizrecivog

Ivan Macan, intervju

Isusovac Ivan Macan profesor je filozofije na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu, prvi dekan istoimenog fakulteta, dugogodišnji rektor kolegija Družbe Isusove u Zagrebu,

profesor na Vrhbosanskoj Visokoj teološkoj školi u Sarajevu te na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Predsjednik je Hrvatskog filozofskog društva. Studirao je u Zagrebu i Innsbrucku, u Austriji. Vrsni je poznavatelj Wittgensteinove filozofije na kojoj je izdradio i svoj doktorat.

Predajete filozofiju spoznaje, analitičku filozofiju i socijalnu etiku. Koje područje nalazi najviše interesa kod studenata i koje je vama osobno najdraže? Što se događa u spomenutom području? Kojim temama se bavi ta grana filozofije zadnjih desetljeća?

Već od početka svoga nastavničkog rada (prije nešto manje od četrdeset godina) bavio sam se pitanjem analize ljudske spoznaje. Nekad se taj predmet u crkvenim učilištima zvao *kritika*, a trebao je dati odgovore na poznato Kantovo pitanje: što mogu znati. To se pitanje nekako prirodno veže uz logiku, a u novije vrijeme i uz analitičku filozofiju, koja ljudsku spoznaju uglavnom veže uz istraživanje funkcioniranja jezika i filozofskog govora. Socijalnu etiku

počeo sam predavati kad se taj predmet osamostalio, a u to vrijeme nije bilo profesora za to područje. Dobio sam dojam da studenti, koji se najprije oduševavaju za filozofiju, budu u upoznavanju problema spoznaje pomalo zbunjeni, ne shvaćajući najprije zašto je to potrebno i čemu o tome uopće govoriti. No pomalo uviđaju da moraju postati sve kritičniji prema mnogim svojim stavovima i uvjerenjima, jer prije njihova konačnog prihvaćanja valja im postaviti što čvršće temelje. U drugoj polovici 20. stoljeća pitanja spoznaje gotovo su se isključivo povezala s problemom opravdanja moderne analize ljudskog znanja kao „opravdanog istinitog vjerovanja“ i traženja njegova utemeljenja.

Problem gnoseologije je uvijek pitanje izvora spoznaje. Koja teorija, po vama, ima najbolje predispozicije dati odgovor na to pitanje, kad je riječ o spoznavanju samoga sebe?

Današnji epistemolozi (ili gnozeolozi) postavljaju sebi i drugima pitanje: kako znaš ono što misliš da sigurno znaš. I modernim su epistemolozima, kao i prije, izazov stavovi skeptika, agnostika i relativista koji uz različite varijante zastupaju mišljenje da je nemoguće postići sigurnu istinitu spoznaju. Suvremena epistemologija je sigurno pod velikim utjecajem empirizma i pozitivizma, koji dakako ne može utemeljiti univerzalnu spoznaju

istine, jer je osjetilna spoznaja, na koju se iskustvo jedino može osloniti, uvijek strogo vezana za prostorno „ovdje“ i vremensko „sada“. A za ono što vrijedi „ovdje i sada“ (*hic et nunc*) upitno je vrijedi li univerzalno ili „u svim mogućim svjetovima“. Čini se da odgovor na to pitanje nije moguć temeljem čisto formalnog zaključivanja. Potrebno je stoga uteći se drugim sredstvima. J. H. Newman je predložio tzv. „neformalno“ zaključivanje koje se oslanja na mnoštvo vjerojatnosti koje doduše crpimo iz svoga svakidašnjeg životnog iskustva, ali nas one svojim konvergiranjem ili upućivanjem ne svoj izravno nevidljiv uzrok potiče ili čak sili da svoj pristanak dadnemo i onim vjerovanjima čiji se sadržaj ne da potpuno trenutnim doživljajima opravdati, ali smo uvjereni da nam otkrivaju istinu.

Drugi problem gnoseologije ostaje istina. Kao svećenik i filozof, kako biste odgovorili na Pilatovo pitanje Isusu: „Što je istina“?

Na pitanje: što je istina? je naoko Aristotel vrlo jednostavno odgovorio: „reći da biće nije ili da nebiće jest, lažno je; a reći da biće jest i nebiće nije, istinito je«. (Met 1011b 18-27), prema čemu je nastala tradicionalna definicija istine kao „poklapanja uma i stvari“ (*adaequatio intellectus et rei*). Čitava se teškoća svodi na pitanje: kako znati što „jest“, a što „nije“, tj. što je pravi kriterij. Filozofi daju različite kriterije: od evidencije, koherencije, konsenzusa, prakse, ali nijedan od njih nema takve dokazne snage, da bismo bili prisiljeni

neku tvrdnju prihvatiti kao istinitu. Pitajte me: kako bih kao svećenik odgovorio na poznato Pilatovo pitanje: što je istina? Jasnije je da Pilat nije ni očekivao odgovor na to pitanje, niti je on želio čuti neku filozofsku teoriju. Svećenik je, dakako, navjestitelj Istine, ali one koju nam je Bog objavio. No o njoj se ne može konačno odlučivati ni kojim ljudskim kriterijem. Ona je zov vjere, koja je očito Pilatu, a i mnogima njemu sličnima kroz stoljeća, nedostajala.

Što mislite o raspravama oko relativnosti i pluralnosti istine? Odakle dolaze?

Relativizam je izraz s mnogo značenja. Nije to neka jedinstvena teorija, nego skup raznih mišljenja i stajališta kojima se može odrediti barem jedna zajednička crta, a ta je da neki vidici iskustva, mišljenja, procjena pa čak i pogleda na stvarnost koja nas okružuje uvijek stoje u nekom odnosu ovisnosti prema nečem drugome. Kritičari relativističkih stajališta s pravom ističu njihovo obilježje da ona odbacuju svaku mogućnost apsolutne istine, tj. sve što god čovjek spoznaje, misli, tvrdi nikada nije objektivno istinito, nego samo ovisno o njegovu stanju duha. Posebno se kritika relativizma usmjeruje na tvrdnju o relativnosti vrijednosti. Tako se moralne i religiozne vrijednosti stavljaju u ovisnost razvitka kulture, jezika ili čak bioloških utjecaja. Relativisti i zagovornici individualnih mišljenja i stavova često se pozivaju na znanstvenost svojih pogleda, proglašavajući zagovornike

nepromjenljivost istine i vrijednosti i njihova mišljenja neznanstvenim, dogmatičnim, zastarjelim ili – veoma omiljelim terminom – «srednjovjekovnim». Moramo ipak istaknuti da svaki relativizam (kako mu i samo ime kaže) mora stajati u odnosu prema nečem trajnom, nepromjenljivom pa stoga i apsolutnim.

Govorili ste o neoskolastici u Hrvatskoj, kada je filozofija prožimala crkvene časopise i kršćansku literaturu. Što mislite, u kakvom bi položaju danas bila filozofija da 1945. godine nije prekinut njezin napredak? Na što je neoskolastika tada bila odgovor?

Kao što je poznato (osobito nešto starijoj generaciji) nakon drugog svjetskog rata i kod nas pobjede komunizma i zabranom svakog javnog filozofiranja koje nije bilo marksističko. Tako je više generacija misleno odgajano isključivo u marksističkom jednodimenzionalnom, bez dubljih poznavanja drugih filozofskih smjerova. Čak su i priznati skolastički mislioci, kao što je Toma Akvinski, bili tumačeni jednostrano u marksističkom duhu. (Neo)skolastička filozofija je tako doslovno bila stjerana u sakristiju, tj. samo u crkvena teološka učilišta koja od države nisu bila priznata kao znanstvene institucije. Očiti dokaz za to bila je sudbina našeg najboljeg poznavatelja Kantove filozofije profesora Stjepana Zimmermanna koji je nakon rata bio potpuno gurnut u privatnost. Skolastika je svakako mogla biti kritički korektiv mnogim stavovima vladajućih mišljenjima.

Schopenhauer je rekao da je on filozof koji nikad nije htio postati profesor filozofije zbog profesora filozofije koji nikada nisu postali filozofi. Ako uzmemo njegovo mišljenje, zanemarujući akademsku razinu, filozofija napreduje. Ako gledamo iz tog kuta, kako filozofija u Hrvatskoj napreduje?

Koliko je meni poznato, u Hrvatskoj nemamo filozofa koji ne bi bili akademski učitelji, tj. sveučilišni profesori. To svakako protuslovi Schopenhauerovoj izjavi, barem što se Hrvatske tiče. Među hrvatskim filozofima izrazito mjesto a i utjecaj svakako zauzimaju i filozofi crkvenih visokoškolskih ustanova, osobito otkako su ta učilišta otvorena studentima koji nisu kandidati za crkvene službe. Imamo sve više filozofskih naslova od „crkvenih“ autora koje citiraju i ostali hrvatski filozofi.

Koliko vam je filozofija bila izvorom smisla u vašem redovničkom životu?

Razumije se da filozofija ne daje konačni smisao jednom redovničkom životu. No, bez sumnje, filozofske refleksije itekako pomažu da se produbljivanje vjere i njezinih temelja, a onda i redovničkog poziva i njegova smisla. Pozvao bih se na Isusovu riječ: „Upoznat ćete istinu i istina će vas osloboditi“ (Iv 8, 32). Upoznavanju te istine pripravlja put i daje čvrstoću upravo filozofska refleksija. Često se misli da filozofija smeta ili čak potkapla vjeru, što sigurno nije uvijek slučaj.

Razgovor vodile:
Paula Jurić i Ljiljana Stančić

Kako nam filozofija može promijeniti život - O knjizi *Utjehe filozofije* Alaina de Bottona

Stanko Stojić

Zamislimo da živimo u svijetu u kojemu se krepost cijeni više od novoga *Grand Cherokeea*. Svijet u kojemu mišljenje većine ne bi postajalo istovremeno i istina i norma življenja bez obzira što nam kao pojedincu ta općeprihvaćenost neke ideje izgledala kao odustajanje od puta da se mijenjamo, da radimo na sebi, izlika za samoneostvarenje. Zamislimo da riječ razmišljanje prestane biti samo pojam a postane način življenja i oplemenjivanja svijeta.

U takvom bi svijetu knjiga *Utjehe filozofije*¹ Alaina de Bottona bila nepotrebna. Zapravo čisti promašaj.

Alain de Botton rođen je 1969. godine u Zurichu. Knjige su mu prevedene na dvadesetak svjetskih jezika, a na hrvatskom je prije *Utjeha filozofije* objavljen de Bottonov esej *Kako vam Proust može promijeniti život*. Predaje filozofiju na Londonskom sveučilištu i autor je TV emisija vezanih uz filozofiju i svakodnevnicu. Jedan je od najzanimljivijih esejista današnjice.

O knjizi

Knjiga *Utjehe filozofije* podijeljena je na šest dijelova a svaki od njih dono-

si po jedan svakodnevni problem kao i njegovu „utjehu“ kroz poglede na život i učenje nekih od najvećih umova iz povijesti filozofije. Problemi su dakle: neprihvaćenost, novčana oskudica, frustracije, neprimjerenost, slomljeno srce i poteškoće kao takve a filozofi na koje se de Botton referira su: Sokrat, Epikur, Seneka, Montaigne, Schopenhauer i Nietzsche.

Bottona krasi jednostavan stil pisanja. Ne pokušava umotati ono što

Sl. 15. Naslovnica knjige

1 Knjigu recenziram u prijevodu s engleskog u izdanju SysPrint-a, Zagreb, 2002. Naslov izvornika glasi *The consolations of Philosophy*. Hrvatsko izdanje ima preko 250 stranica, sa slikama.

želi reći u teški filozofski rječnik niti umnim akrobacijama zadiviti čitatelja. Rečenice su jednostavne a poruka jasna i iznimno životna. U napasti smo nazvati ovu knjigu svojevrsnim vodičem kroz život za ljude s problemima no nećemo to učiniti. Koliko god ona mogla nekome pomoći u životu i konkretnoj situaciji ona je više od toga lucidna šetnja kroz misli nekolicine filozofa, osvjetljavanje dijelova njihove filozofije iz perspektive mladog suvremenog filozofa koji u 21. stoljeću razmišlja o mladiću koji sjedi u vlaku i pokušava „upasti“ djevojci što sjedi nasuprot njemu pritom se pitajući što bi u takvoj situaciji napravio Schopenhauer.

U knjizi nema filozofskog nadmudrivanja niti samodostatnog trabunjanja o smislu života. Jedan moj poznanik, koji nikada nije čitao filozofsku literaturu, rekao mi je kada je vidio naslov knjige: „Uf, to je za mene preteško“. Nisam mu stigao objasniti da se vara i da bi je on zasigurno bez problema razumio. Jasno, postoji uvriježeni stav da ono što je razumljivo i jednostavno ne vrijedi pa se više cijene knjige i misli koje nismo uspjeli shvatiti premda nam ništa ne koriste (osim da se u društvu pohvalimo kako smo je pročitali). Upravo o tome piše de Botton: „Kad neku knjigu više ne razumijemo, obično zaključimo da je veoma inteligentna“². Donosi i pomalo šaljiv Montaigneov stav: „Ako u štivu nađem na težak odlomak, nikad zbog

njega ne grizem nokte. Napadnem ga jedanput ili dvaput pa odustanem (...) Ako mi jedna knjiga dozlogrdi, posegnem za drugom“³.

De Botton naizgled piše lako, u hodu ili dok razmišlja o naručivanju čokoladnog mlijeka u nekoj kavani pritom se sjećajući otrova kojeg je 2400 godina prije ispio Sokrat. No ne staje na tome, pita se što mu taj filozofov čin govori danas, što iz njega može naučiti. Mudrost vadi iz „tame poredanih knjiga“ na polici i premješta je u danas i ovdje bez bojazni da će ona ostati neshvaćena (zbog toga što je sama po sebi jasna i „liječi“ onoga tko se njome koristi) ali i bez preuzetnih ideja o spašavanju svijeta.

Jednostavnost i jasnoća kod de Bottona mi više izgledaju kao čin poniznosti nego kao soljenje pameti.

Da ne filozofiram dalje.

Problemi i njihove „utjehe“

Botton uzima Sokrata kao primjer čovjeka koji se zna nositi s neprihvaćenošću. Veliki grčki filozof, optužen da kvari atensko društveno tkivo, da je zakazao u štovanju bogova i da ga treba ušutkati, možda čak i ubiti, ostaje dosljedan sebi i svojoj filozofiji. Preispitujući stavove svojih sugrađana i tražeći od njih da misle svojom glavom otkriva manjkavosti i nelogičnosti općeprihvaćenih „istina“ te radije bira smrt nego slijepo pokoravanje stadu. „U Sokratu ne treba tražiti savjet o izbjegavanju

2 Isto, str. 157.

3 Isto, str. 158.

smrtne kazne; trebamo ga doživjeti kao krajnji primjer očuvanja vjere u razborito stajalište koje je naišlo na nelogičnu oporbu⁴

Epikurova je misao autoru poslužila kao izlaz iz problema novčane oskudice tj. odnosa prema njemu. Kao odgovor na pitanje „Što će me usrećiti?“ Epikur bi odgovorio da treba znati uživati u malim stvarima. Dijeli naše potrebe na tri kategorije: prirodne i nužne, prirodne i nenužne i neprirodne i nenužne pritom kao lijek za nezadovoljstvo životom navodi prijateljstvo, slobodu i razmišljanje. Pogrešno bi bilo Epikura doživjeti kao nekoga tko traži užitak pod svaku cijenu. Zapravo se radilo o jednom od najumjerenijih filozofa uopće: „Velikoj kući ni traga. Hrana je bila jednostavna. Epikur je radije pio vodu nego vino i bio je sasvim zadovoljan večeravši kruh, povrće i šaku maslina“⁵.

Kao način nošenja s frustracijama autor nije mogao naći bolji primjer od onoga koji nam je ostavio Seneka, veliki stoički filozof. Dovoljno je sjetiti se primjera kojega nam originalno donose stoički filozofi Zenon i Hrizip a navodi ga Seneka, a koji je na neki način postao opće mjesto u filozofiji, o psu koji zavezan uzicom za kolica može birati slijediti ih ili se otimati. De Botton donosi Senekine riječi: „Pregolema zla možemo olakšati samo trpljenjem i pokoravanjem nuždi“⁶.

Michel de Montaigne je čovjek koji je svojedobno postavljao pitanja od kojih su drugi zazirali ili ih smatrali nepotrebnima. Usudio se stati pred ogledalo (ne bez vica i svijesti o pretjerivanju ali bez zluradosti i s intelektualnim poštenjem) i iznijeti javno ono što mu je bilo na pameti. De Botton ga navodi kada govori o neprimjerenosti. Tako donosi poglavlje o seksualnoj neprimjerenosti u kojem Montaigne progovara o stvarima koje i danas smatramo tabuom, o kulturnoj neprimjerenosti donoseći razlike pojedinih kultura i posljedice koje to sa sobom nosi pri njihovom susretu, o intelektualnoj neprimjerenosti odnosno o tome što pametni ljudi trebaju znati. De Botton navodi Montaigneov stav: „...našem obrazovanju nije cilj da nas učini dobrima i mudrima nego učenicima... Nije nas naučilo da tražimo vrlinu i da prigrlimo mudrost: utuvilo nam je njihovu izvedenicu i etimologiju“⁷.

Arthur Schopenhauer, čovjek kojega su roditelji „...pri povratku iz šetnje već kao šestogodišne dijete zatekli duboko utonula u očaj“⁸ Bottonu donosi rješenje ljubavnih jada. Uzima ga za primjer kad govori o slomljenom srcu. Schopenhauerov stav je jasan; ono što se nama čini kao ljubav ili zaljubljenost, ona snaga koja nam nadjača razum i približava nas drugoj osobi nije ništa drugo nego „volja za životom“ (Wille zum Leben), urođeni nagon da ostanemo na životu i razmnožavamo se. I

4 Isto, str. 41.

5 Isto, str. 60.

6 Isto, str. 110.

7 Isto, str. 154.

8 Isto, str. 172.

zato: „čemu sva ta strka i buka?“⁹. Cilj volje za životom nije ni zajedništvo ni seksualni užitak ni razumijevanje ni zabava nego tek održanje vrste u smislu da nas taj nagon tjera da tražimo partnera koji će nam omogućiti zdravo potomstvo. I to je sve. Prilično pesimistična utjeha, izgleda na prvi pogled ali Botton objašnjava: „Nije nas kanio ubiti u pojam nego lišiti očekivanja koja izazivaju ogorčenje. Kad nas ljubav iznevjeri, utješit će nas vijest da sreća uopće nije ni bila u planu“¹⁰. Schopenhauer pak djelomičnu utjehu pronalazi u umjetnosti i bavljenju filozofijom.

Zadnje poglavlje u knjizi posvećeno je Friedrichu Nietzscheu i njegovoj borbi s poteškoćama u životu. On smatra da su poteškoće poželjne za ljude koji traže ispunjenje. U trenutku kad nas pritisnu nevolje jači smo i sposobniji za napredak nego ikad. De Botton tumači: „Ispunjenje ćemo postići budemo li mudro reagirali na poteškoće koje bi nas mogle slomiti“¹¹. U takvom trenutku možemo i odustati no to je onda svojevrsni poraz čovjeka, to je odlika slabića. I Nietzsche je „težio sreći samo nije vjerovao da ju je moguće postići tako bezbolno“¹². De Botton donosi njegov stav: „Svi ti načini mišljenja koji vrijednost stvari procjenjuju prema užitku i boli, tj pratećim i sporednim pojavama, površni su načini miljenja i prostodušnosti koje će svatko tko je

svjestan stvaralačkih moći i ima umjetničku svijest podrugljivo prezreti“¹³

Umjesto zaključka

Kako god gledali na filozofiju (što je uopće filozofija, čemu služi, brojimo li zube konju?), smatrali je teškom umnom radnjom bez primjene i ikakve svrhe za naš život ili smiješnom disciplinom dokonih nasljednika imanja, de Botton ne dvoji; poslužimo se filozofijom, posegnimo za njom rukom makar sve do antike i donesimo je u svoj dnevni boravak. Ako pritom, u strogom smislu gdje se filozofija da izraziti samo kroz nerazumljive mentalne sklopove i shvaćena kao sistematična analiza raznih teorija, ona bude i okrnjena, nema veze, svejedno može unositi malo svjetla u naš život. Kao Sokrat u staroj odrpanoj odjeći.

- Služi li nam filozofija u svakodnevnom životu ili se mi njome služimo kada se hoćemo pred drugima pohvaliti pa citiramo Nietzschea?
- Gomilamo li knjige po policama da ih drugi vide i da se mi sami osjećamo pametno ili iz njih iščitavamo ono što nam imaju za reći? Bojimo li se kreativnog nereda?
- Pišemo li da bi nas drugi pohvalili ili u tome pronalazimo vlastito ostvarenje?
- Cijenimo li više krepost od novog Grand Cherokee-a?

9 Isto, str. 186.

10 Isto, str. 197.

11 Isto, str. 230.

12 Isto, str. 233.

13 Isto, str. 233.

Fragmenti Barthesovog lica

Paula Jurić

Roland Barthes je rođen 1915. godine. Školovao se u Sorbonni, zanimajući se za područje gramatike i filologije. Posvećuje se akademskom radu i nakon toga studira leksikologiju i sociologiju. U tom periodu piše eseje za novine *Les lettres nouvelles*.

U šezdesetima istražuje semiologiju i strukturalizam, što će kasnije rezultirati djelom *Fragmenti ljubavnog diskursa*. U tom desetljeću postaje etabilirani predavač. Objavljuje svoje najpoznatije djelo, esej *The death of the author*, pod utjecajem dekonstrukcijske teorije Jacquesa Derride. 1977. godine dobiva katedru semiologije na Francuskom sveučilištu.

U međuvremenu piše ostala djela u duhu strukturalizma, semiotike, postmodernizma i estetike. Umire 1980. godine od posljedica prometne nesreće.

Kad je riječ o Rolandu Barthesu, govorimo o piscu koji nikada nije znao biti statičan. Njegove riječi bježe, djela su mu neuhvatljiva, pogotovo kad je riječ o *Fragmentima ljubavnog diskursa*. Tu navodi listu fragmenata, izvučenih ili iz

literarnih djela ili iz vlastite misli, i naziva ih figurama – gestama zaljubljenog na djelu.

Tko je ikad bio zaljubljen, shvatit će što je Barthes htio reći kada kaže da je potreban ljubavni osjećaj da bismo uspostavili figure. Nitko vas neće tražiti da te figure shvatite i nitko vam ih ne može objasniti, osim vas samih. Kaže Barthes, ljubavni je diskurs *krajnje osamljen*. Dakle, ostajete sami sa svojom misli.

Zaljubljeni nikada nije subjekt sam po sebi, razumljiv i dostižan. On je prije svega nerazumljiv, nedostupan metajeziku, potrebit da se o njemu govori običnim riječima, krhotinama diskursa koje Barthes naziva figurama.¹ Figure su prepoznatljive, omeđene kao znakovi, ali ih vidiš kao sliku ili priču, kad god netko priča o zaljubljenosti, a ti kažeš: *Znam, tamo sam već bio*. Figure poput *Odsutnost*, *Kvarenje*, *Tjeskoba*, *Čekanje*, *Ispunjenje*, *Dodiri*, *Tijelo*, *Volim-te*, *Sjedinjenje*, izmjenjuju se bez ikakvog redoslijeda. Ovisi o slučaju, kaže Barthes.² Ti ćeš prije iskusiti čekanje nego dodire, a on je jučer iskusio sjedinjenje prije ikakve ljubavi. Figure ne pripadaju fabuli, nedostižne su ako nisu doživljene i subjekt uvijek ostaje u čekanju, kad se pitaš- *Što slijedi?*

1 Roland BARTHES, *Fragmenti ljubavnog diskursa*, Naklada Pelago, Zagreb, 2007, str. 15.

2 *Isto*, str. 17.

Sl. 17. R. Barthes

Što bi jedna knjiga iz 1977. imala zajedničko sa današnjim ljubavnim diskursom? Ljubav se nije promijenila? Nije ni lice.

Bez obzira kroz koju figuru subjekt prolazi, uvijek gleda u lice. Čak i kad je objekt u odsutnosti, njegovo lice se pojavljuje imaginarno u mislima, ne dopuštajući subjektu da ga zaboravi. Što je slika kad Barthes govori o njoj?

Još bolje: Što je lice kada Barthes ili svaki zaljubljeni govori o njemu? Lice je ono prvo što ti se otkriva. Preko lica, spoznajesh tko ti stoji nasuprot. Lice ti otvara ono beskonačno, složiti će se Levinas. S takvim licem ti možeš raditi što hoćeš, imati ga u mislima, više ga nikad ne vidjeti, ne voljeti ga i izbor često ostaje samo na tvom diskursu osjećaja. Ako voliš, prihvaćam lice drugoga kao nešto što ti govori, bez potrebe za riječima, ali i dalje ti izmiče, jer je dostižno. Zato je i beskonačno.

S tim licem ćeš biti u odnosu.

Gledanje lica na duge pruge ima

amplitude. Problemi nastaju kad se lice odmakne, kao kad stojiš ispod lampe, a baš tu je najmračnije mjesto. Tome treba odmak, i kad ga napraviš, vidiš bolju sliku. Tada se otvara ono što prije nisi vidio. Što kad se to lice pojavi u slici koja ruši? Nije bitno kako i što ruši, jer srušit će tebe i sve tvoje diskurse koje si prošao u svoju ugodnu korist da budeš ljubljenim licem, kroz *Čekanje* i *Odsutnost* i *Noć*. Barthesu pomaže Wertherovo stanje kada vidi Charlottu i Alberta kako razgovaraju, nagnuti jedno prema drugom. Werther dobro zna da je Charlottu obećana Albertu... ali mu *srsi prolaze cijelim tijelom kada je Albert obujmi oko vitka struka*.³ I Werther je, kao što si i ti (ili ja), bio isključen. Ta slika, jednako kao i ono nedostižno i beskonačno lice, ga je istjerala iz kruga bliskosti i on mu više nije pripadao. Ono isto lice postaje nepoznato, više nije integrirano u tvoje Ja, iako nekad čvrsto smatrano takvim. Ti odjednom nalaziš opis samog sebe pod treće lice, kao lice koje ne govori o sebi niti mu je govor upućen. To je slika koja tebi čini loše, ali Barthes će reći- takva slika nije zla, nego *jedna* slika, jer ona pokazuje drugog uhvaćenog u plitkosti.⁴

I tada počinje *Kvarenje*. Barthes će to pisati kao *Kratkotrajno pojavljivanje protu-slike ljubljenog objekta u ljubavnom polju. Zbog neznatnih događaja ili jedva zamjetljivih osobina, subjekt vidi kako se lijepa Slika odjednom kvari i ruši*.⁵ Ovdje

3 Isto, str. 121.

4 Isto, str. 37.

5 Isto, str. 36.

upotrebljava figuru mrtvog čovjeka. On još uvijek izgleda kao da je živ, tijela netaknutog, ali bila je tu samo jedna točka na nosu, koja je prva dala znak. Slika se počinje raspadati. I ništa drugo nije taknuto, ali slika lica više nije ista. Ono lice koje si gledao od početka, ono isto koje je bilo beskonačno, sada ima točku kvarenja. I upadaš u novi diskurs koji te užasava drugi je običan! I on može propasti, i on ima materijalno lice, ne više ono divinizirano, koje ti je imaginarno dolazilo u misli, čak i kad nije bilo blizu tebe. Ostaje ti gola činjenica da si se prevario u licu kada si ga zamišljao bezgrešnog i kada si smatrao da je tvoje.

Obuzima te živahna začaranost.⁶ Ne možeš skrenuti pogled, kao paraliziran, ali potpuno budan. Posrijedi je ekstremni teatar, a ti nisi čak ni statist.

To nije filozofija, to je ono „Da“ koje izgovara Chao Chou kad ga pitaju koja je jedina i posljednja riječ istine.⁷ Slika se kvari jedino ako si je vidio, jer imaginarno nema temelj da bi se jednog dana zgadilo. Lice koje si vidio, koje ti je ostalo u mislima čak i kad je odsutno, ono dobiva točkicu na nosu i tek tada vidiš da lice više nije živo.

6 *Isto*, str. 113

7 *Isto*, str. 201.

Sl. 17b (foto: Boris Vidović)

Lice drugoga - neizbježna odgovornost

Jelena Krilić

Emanuel Levinas rodio se u Litvi, u Kovnu, 12. siječnja 1906. godine. Umro je u Badnjoj noći 1995. kao mudri filozof koji je ostavio iza sebe "mrvice" - mudrost ljubavi⁻¹³ za kojima će mnogi poslije njega posegnuti kako bi nahranili svoja filozofska i etička razmišljanja i okrijepili svoje inspiracije.

Levinas je mislilac drugoga. Što to zapravo znači? Etika je prije ontologije, prva filozofija. Drugi je ispred mene, ja mu ne mogu biti, niti sam mu mjerilo, nisam ja važan nego drugi kojeg susrećem licem u lice i koji mi izriče zapovijed: Ne ubij! Levinasovo mišljenje stoji nasuprot zapadne filozofije koja je težila za što većom spoznajom, te u spoznaji i u opojmljivanju stvari vidjela moćnu i bogatu budućnost. Levinas se protivi ovakvom načinu mišljenja. Lice drugoga ne mogu obuhvatiti, ono, iako poznato, za mene je uvijek i iznova zagonetka koju ne mogu dokučiti. Lice izmiče mojoj moći. Lice drugoga je trag Beskonačnog. Beskonačni je prošao i moram poštivati taj trag.²⁶ Ne mogu obuhvatiti beskonačno jer je Beskonačno. Budući je lice trag Beskonačnog, ni lice ne mogu obuhvatiti niti dokučiti. Ne mogu ga "uhvatiti" jer lice je ne uhvatljivo. Izmiče mojoj spoznaji. Zapravo željeti spoznati

znači željeti nasilje. Levinas se služi slikom ruke. Ono što ruka čini jest hvatanje. Rukom se hvata i obuhvaća. Tada je predmet u mojoj ruci dio mene, moj posjed i imanje nad kojim imam moć. Isti onda postaje mjerilo Drugome. Paradigma mišljenja je rukohvat. Zato čin spoznaje krije u sebi čin nasilja. Levinas uvodi pojam odgovornosti. Odgovoran sam za drugoga čim se pojavi, pred njim sam dužan, tj. drugi me poziva a ja moram uvijek i spremno odgovoriti –evo me⁻³⁷ i to je temelj Levinasove etike. Nitko još na ovakav način nije mislio o etici. Njegova su se razmišljanja snažno uplela u povijest i tako postala niti kojima će mnogi prožimati svoju filozofiju, svoja razmišljanja i uvjerenja.

Drugoga piše velikim slovom. Te nas potiče da se zapitamo tko je zapravo Drugi. «Apsolutno drugo to je Drugi».⁴

Levinas u svome glavnom djelu vidi Drugoga u liku siromaha, udovice, siročeta ali istodobno i u liku gospodara koji je pozvan da opravda osobnu slobodu.⁵ Drugi nije ono što ja vidim na njegovu licu, u njegovim očima, nije ono što mislim o njemu, očekujem ili želim od njega. Drugi je

1 Usp. *Isto* str. 48.

2 Usp. *Isto*.

3 Usp. *Isto*.

4 Emanuel LEVINAS, *Totalitet i beskonačno*, IP Veselin Masleša, Sarajevo, 1976, str. 23.

5 Usp. *Isto*. str. 235.

drukčiji. Ne mogu ga svesti na sebe, ne mogu ga shvatiti, ni opojmiti, nije ja, drukčiji je od mene, potpuno se razlikuje. Što više, Levinas naglašava da taj apsolutno Drugi ima prednost preda mnom, on je važniji, bolji, napredniji od mene, jednom riječju Drugi je iznad mene, nadilazi me.⁶ Osoba nasuprot Drugom, je Isti, ja koji susrećem Drugoga.

Iz ovih nekoliko teza vidi se suprotstavljanje Levinasove misli zapadnoj filozofiji, koja je najčešće bila ontologija, zapravo svođenje Drugog na Istoga.⁷

A to znači: ne dopuštam drugome da bude drugi, ne dopuštam mu da me iznenadi. Želim ga obujmiti svojim znanjem, shvatiti ga svojom spoznajom, pretvoriti u objekt nad kojim imam moć, kojeg poznajem, a time onda i posjedujem. Tada Isti postaje moćan jer njegova moć raste posjedom, vlašću i bogatstvom. Znanje je moć! Ono je poput ruke koja obuhvaća, hvata, želi "ščepati" predmet i zadržati ga samo za sebe.⁸ Zapadna je mudrost shvaćena pojmovima znanja, moći i bogatstva.

Levinas se protivi ovakvom shvaćanju, te između Istog i Drugog uvodi termin Beskonačnoga. To je pojam koji pomaže razumjeti zašto se Dru-

goga ne može shvatiti ni spoznati. Nemam pravo niti mogu obuhvatiti Beskonačno. Drugi ispred mene stoji kao tuđinac, stranac, pa premda mislim da mi je poznato njegovo lice, on nadilazi svaku ideju koju mogu imati o njemu. On mi je dan i pred njim se osjećam nelagodno, jer me postavlja u pitanje. Postavlja u pitanje moju savjest i slobodu. Pred njim sam dužan, kriv, nepravedan. Ovdje se jasno zapauza utjecaj Dostojevskog na Levinasovu misao, koji u *Braći Karamazova* provlači ideju osobne krivnje, uvijek i za sve. «I zaista je tako, prijatelju moj, jer čim sam sebe učinio odgovornim za sve i svakog, uvidjet ćeš da je stvarno tako i da si doista kriv za sve i sva».⁹ Drugi budi moju uspavanu savjest, uznemiruje moj egoizam koji je navikao sve sebi podvrgavati, moj um koji želi opredmetiti sve oko sebe, stavlja granice mojem sebeljublju. Ta spoznaja mi je potrebna za život ako ga želim živjeti etično.¹⁰ Prvi korak prema takvom životu, jest spoznati se nepravednim.

Drugi nije moj protivnik. On je mjesto metafizičke istine i neophodan je za moj odnos s Bogom. Tek kada Drugoga cijenim više negoli samog sebe, on prestaje biti moj suparnik čiju moć moram prisiliti. Postaje punovrijedna osoba koja ima pravo na to da bude priznata kao drugi.¹¹ Ovakvo

6 Usp. *Isto*.

7 Usp. *Isto*, str. 27.

8 Usp. E. LEVINAS, *Filozofija i ideja beskonačnoga*, prijevod - A. VUČKOVIĆ za potrebe studenata KBF-a Sveučilišta u Splitu, str. 5.

9 F. M. DOSTOJEVSKI, *Braća Karamazovi*, Globus, Zagreb, 2004, str. 349.

10 Usp. LEVINAS, *Filozofija i ide...*, str. 14-15.

11 Usp. VUČKOVIĆ, nav.dj., str. 7.

shvaćanje Drugoga ne smeta mojoj slobodi. Naprotiv. Uvećava je. To znači da se više ne moram grčevito boriti za posjed, moć i vlast. Pitanje tko je Drugi podsjeća na pitanje, koje je neki zakonodavac uputio Isusu: «Tko je moj bližnji?» (Lk. 10.30). Drugoga moram priznati, ugostiti ga, pustiti da uđe u moju kuću i donese nemir u nju i u moju uspavanu savjest.

Po Levinasu, susret s Drugim događa se licem u lice. Lice je najotvoreniji dio tijela. Ono neprestano govori. Govori prije bilo kakve izgovorene riječi. Glavna zapovijed koju lice izriče, za Levinasa je: Ne ubij! Nahrani me! Lice je izloženo nasilju jer nije zaštićeno, jer je ogoljeno. Lice Drugoga je mjesto susreta s Beskonačnim. Ono je trag Beskonačnog. Sam Beskonačni je prošao... Moram poštivati taj trag! Lice izmiče mome posjedu, mojim moćima. U svojoj epifaniji, osjetilno, još uvijek dohvatljivo, potpuno se opire zadobijanju.¹² Lice me poziva na odgovornost a ne na posjedovanje. Ono se u svojoj pojavnosti opire moći onomu koji ga susreće, a taj otpor jest etički otpor koji je prisutnost Beskonačnoga.¹³ «Lice se meni nameće a da se ja ne mogu oglušiti o njegov poziv, niti ga zaboraviti, hoću reći – da ne mogu prestati da budem odgovoran za njegovu bijedu.»¹⁴ Ono se ne brani, traži moje razumijevanje, mogu ga

ubiti svojom moći, mogu ne prepoznati Drugoga, ne prepoznati trag Beskonačnog ali ne mogu zaniijekati njegov zov. Pred ovakvim licem ne može se ostati ravnodušnim, poziva me na žrtvu i moj bi odgovor trebao glasiti: evo me!

Pred licem se Drugoga ne može ostati ravnodušnim, jer se u njemu naslućuje trag Boga. Ne možemo vidjeti Boga licem u lice. Njegova slika nije u licu čovjeka ali jest Njegov trag. Promatrati lice Levinasovim okom izazov je slobodi koja može odbaciti lance navezanosti na vlastite predrasude, na vlastita skućena mišljenja, na egoistične planove.

Iz prethodnog govora o Drugom i licu Drugoga proizlazi zaključak koji je oličenje Levinasove misli a to je: Drugi je moja dužnost i odgovornost. Dužan sam i odgovoran za Drugoga prije nego bilo što učinim. Zapravo sama činjenica da Drugi postoji, da je tu ispred mene, čini me odgovornim pred Drugim i za Drugoga. Drugi je moj gospodar, on mi zapovijeda a ja mu moram pristupiti i priznati ga kao takvog, obraćajući mu se sa «vi».

Smrt je za Levinasa prisutna samo u Drugom i ona zapravo podsjeća Istoga na njegovu odgovornost, za Drugoga. Za to se traži pozornost. »Biti pažljiv znači priznati vlast Drugog, primiti njegovo zapovijedanje ili, točnije, primiti od njega nalog za zapovijedanje«.¹⁵

12 Usp. LEVINAS, *Totalitet i besk...*, str. 179.

13 Usp. LEVINAS, *Filozofija i ide...*, str. 11.

14 Alain FINKIELKRAUT, *Mudrost ljubavi*, «Zid» Sarajevo, 1997., str. 30.

15 LEVINAS, *Totalitet i besk...*, str. 161.

Postoje konkretne životne situacije u kojima se zaista jasno ocrtava ovakav način susreta s Drugim. Kada prosjak pruži svoju ruku prema meni i zatraži pomoć pojavljuje se osjećaj krivnje zato što stoji predi mnom i mora tražiti komad kruha od mene. Stidim se što on prosi. Najradije bih da mi ne zahvali, da barem malo operem krivnju sa sebe, krivnju čovječanstva, jer u tom trenutku osjećam da je prosjak iznad mene, da je veći od mene i od sviju onih koji ne prose.

I dok se danas sve precizno mjeri, odmjerava, predviđa i planira, računajući na moguću dobit ili gubitak, stoji jedno novo mišljenje i razumijevanje Drugog koje ne može ne dotaći naš život i misli. Odgovornost, davanje, služenje, dužnost, pojmovi su u Levinasovu mišljenju koje bismo mogli prevesti kao ljubav. On ju jednostavno definira: »Voljeti to je strepiti zbog drugoga, pomoći ga u njegovoj slabosti.«¹⁶ Blizina Drugoga pruža priliku »ljubavi« a život po ljubavi dobiva smisao i cilj, tako zapravo Drugi može postati moja odgovornost i dužnost, koju srcem želim i iskreno joj se radujem.

Naše suvremeno doba može se opisati pojmovima kao što su individualizam, egoizam, narcizam.¹⁷ Pojedinaac postaje sebi samome važan, prividno dostatan, čovjek koji je u prvome redu usmjeren prema svome ja a onda prema

drugome. U biti njemu drugi uglavnom služi kao sredstvo za postizanje određenog cilja, ugodno društvo koje je podvrgnuto njegovim potrebama, ili pak smetnja na putu koja ga sprječava da bude moćan, bogat, slavljen.

Jednoga dana, žedan nakon lova, Narcis se nagnuo nad vodu da pije i tada ugleda svoju sliku u bistroj vodi, zadivi se ljepoti svoga lica i, omamljen njome, sve se jače zaljubljavao u samoga sebe te je prigrabujući se vlastitoj slici, pao u vodu i utopio se.¹⁸

Promatrajući modernog čovjeka u današnjem svijetu, mnogobrojne reklame, ponude »darežljivih firmi« koje se revno brinu za ljepotu lica, postajemo svjesni koliko postaje važan izgled lica i koliko se vremena i novca troši za njega. Na životnom putu susrećemo mnoga »lica« od kojih neka izazovu u nama pitanje da li je to uopće lice koje gledam ili se možda ispod debelog sloja šminke ili velikih crnih naočala krije sasvim drugo lice? Dobivamo slutnju straha modernog čovjeka koji kao da se boji svoga lica. Možda se taj čovjek plaši vlastitog lica, a možda i lica drugoga. Boji se da ga lice nasuprot njega ne povrijedi. Možda je osamljen, željan ljubavi i pažnje drugoga, kojeg nastoji privući svojim »pripitomljenim« licem. Postoje mnoga i raznovrsna lica. Prolaze svakodnevno kolone njih pored nas, ali ostaje pitanje ima li danas moderni čovjek hrabrosti po-

16 Isto. str. 239.

17 Vladimir CVETKOVIĆ, *Drama individualizma*, Filozofska istraživanja, 10/1990, str. 522.

18 Usp. Vojtech ZAMAROVSKY, *Bogovi i junaci antičkih mitova*, Artesor, Zagreb, 2004.

kazati pravo lice, skinuti maske i dobrotom pogledati oči na licu čovjeka pokraj sebe? «Svako hoće da pripitomi svoje vlastito lice, da se njime služi kao oružjem, da od njega napravi čaroliju ili neprobojnu površinu; svako hoće da prikrije svoje podlosti iza podmuklosti osmijeha, ili svoje tuge iza radosnog izgleda»!¹⁹ Neki su vrlo uspješni i spretni u tom. Oni manje uspješni odaju dubine svoga bića. Čovjek pravi izraze lica i nesvjesno ističe svoje osjećaje, sebe. Baveći se sve više sobom, svojim licem, moderni čovjek postaje suvremeni Narcis, zaljubljenik sebe i svoga lica. Posvećen svojoj slici od koje ne može odvojiti pogled, ne vidi lice brata pored sebe, ne vidi lice drugoga, uplakano lice, gladno i žedno, golo lice, lice "prosjaka ljubavi".

Upravo bi Levinasovo razmišljanje moglo otvoriti vrata izlaska i biti poticaj u drugačiji život. Promatranje lica nije iskustvo nego izlazak iz sebe, dodir drugoga bića, to je odnos sasvim suprotan shemi naših uobičajenih odnosa sa svijetom kojega subjekt spoznaje, uživa i koristi kao hranu.²⁰ Nasilno se ponašamo kada lice Drugoga želimo spoznati, staviti ga u naše okvire, kada Drugoga susrećemo i promatramo kao objekt.

Suprotno nasilju jest moja odgovornost i dužnost prema licu i Drugom kojeg prihvaćam s njegovom zapovijedi, ponizno joj se pokoravajući. Tako je lice Drugoga dvaput spasonosno: time što oslobađa moje ja od sebe; time što ga otrežnjuje od njegove uslužnosti i njegove uobraženosti. Lice nije samo mjesto koje okuplja nos, čelo, oči, ono je i to, ali svoje pravo značenje dobiva u svojoj otvorenosti prema drugom biću. Možemo komunicirati samo zahvaljujući odnosu licem u lice, te pritom ne zaboravljajući da je drugi ravnopravni sugovornik, a ne spoznato biće, kada bi govorili s robom, govorili bi s nama jednakome.²¹ Levinas nije bio kršćanin. Bio je Židov. Ipak način njegova razmišljanja o Drugom, licu, Beskonačnom, o odgovornosti i žrtvi približava nas kršćanskom poimanju čovjeka koji se zasniva na temeljnoj zapovjedi ljubavi prema Bogu i bližnjemu. On kao da indirektno podsjeća kršćane na njihovo blago. »Ljubi svoga bližnjega kao sebe samoga.« (Mt. 22,40) i »A ja vam kažem: Ljubite neprijatelje, molite za one koji vas progone.« Mt. 5. 44. Levinas poziva na izlaženje iz sebe a kršćanin vjeruje da sjeme koje ne umre ne donosi ploda. (usp. Iv. 12,24.).

¹⁹ *Isto.*

²⁰ Usp. LEVINAS, *Nagost svijeta*, Hrvatski radio, Treći program, 65/ 2003, str. 24.

²¹ *Isto.*

Neki njemački idealisti u teoriji jezičnosti

Ivan Puljiz

Sam naslov *Neki njemački idealisti u teoriji jezičnosti* govori nam da o svim idealistima i njihovim teorijama, ovdje nećemo moći raspravljati. Raspravu ćemo voditi samo o važnom u idealističkoj koncepciji jezičnosti. Naša misao će biti usmjerena na ona svojstva jezika koja važnost pojma jezika čine drugačijim od važnosti svih drugih primijećenih i imenovanih pojmova. Naime, ja ću tako parafrazirati mišljenja njemačkih idealista u svrhu da se rasprava vodi o objektivnosti bivstvovanja jezika, Hegelovom opravdanju zlog govorenja, te pesimizmu Arthura Schopenhauera.

Kantova misao da „stvar ne možemo spoznati u sebi“, nije sofizam, a ni istina koja znanost i istinu čine upitnom. Ove misli nas upućuju na ograničenost uma umnih bića i našu nemoć da pojam spoznamo apsolutno, jer svaki pojam ima izuzetno mnogo svojstva. Međutim, priroda našeg traganja za spoznajom i brojem činjenica koje

su predmet spoznaje, nameće potrebu utemeljenja spoznaje iz subjektivnog u objektivno što je za druga umna bića razumljivo i za komunikaciju potrebno. Pojasnimo to na primjeru spoznaje jednog jednostavnog pojma, pojma točke. Točka po sebi, za pastira u pustinji, je križić ili kružić, nacrtan štapom u pijesku. I to je, za komunikaciju na njegovom komunikativnom stupnju, dovoljna spoznaja točke. Za one koji se bave proširivanjem spoznaje, ma kako to proširenje bilo označeno, nije točka po sebi, nego simbol koji na bit imenovanu točkom ukazuje. Euklid kaže: „Točka je ono što nema dijelove.“ Ali, ni ova definicija točke nije točka po sebi, nego osjetilima izražena misao koja na važnost točke upućuje. Ova matematička definicija je dovoljna matematičarima koji razumiju idealne bitnosti matematičkih pojmova, ali ne i onima koji se bave teorijom jezika. Stoga smo ponovno na početku, jer ni iz ovog primjera nismo iscrpili pojam točke, već smo samo afirmirali da točka ima mnogo svojstava i odnosa sa drugim točkama, odnosa o kojima se može i treba pitati. No, ovdje je važno primijetiti da umnom biću nije moguća, niti je potrebna apsolutna spoznaja nekog pojma, ovdje konkretno ,spoznaja svih odnosa sa drugim točkama. Umno biće traga za apsolutnom,

ali dohvaća samo dovoljnu spoznaju. Pastiru je tako dovoljno poznavanje imena i simbola točke, matematičaru idealne važnosti na koju Euklidova definicija ukazuje, a onima koji pojam točke koriste za komunikaciju potrebna je jezična definicija pojma točke. Svaki pojam s kojim imamo iskustvo u jeziku je realno postojeći, netko ga je primijetio i imenovao, a dovoljan dokaz njegove egzistencije je provokacija kojom nas tjera da o njemu mislimo, bez obzira koliko jasnu predodžbu o njemu imamo. Nijedan pojam ne poznajemo apsolutno i ne poznajemo sva svojstva koja pojam posjeduje, a sama kvaliteta spoznaje nekog pojma se ne ogleda u broju svojstava koje o pojmu poznajemo nego o relevantnosti tih svojstava za određivanje odnosa tog pojma sa drugim pojmovima s kojima ga stavljamo u određeni odnos. Simboli kojima se u jeziku služimo tako nisu pojmovi po sebi, nego jezična sredstva, alati kojima na idealnu bitnost pojmova ukazujemo i činimo ih primjerenim za komunikaciju umnih bića sa veoma raznolikim potrebama i moćima komunikacije.

Hegel kritizira Kanta i njegovu filozofiju koja je samu sebe onemogućila da dođe do ideje o jeziku u umu, a posljedično tome onda i do slobode u spoznaji jezika u sebi, jer je ograničio spoznaju samo na ono objektivno, na ono područje fenomena koji su dostupni prirodnim znanostima - Newtonova fizika npr.

Tako onda vrijedi da, ako čovjek treba čestito živjeti morao bi i svijet ljudskog druženja s jezikom sa svoje strane biti uman. Želim tako reći da jezik treba biti tako uređen da promiče čestitost, a ne da je sprječava. Međutim je li to nužno tako?

Polazeći odatle usuditi ću se reći da Hegel preuzima Kantovu problematiku u svojoj filozofiji. Ako je primijenimo na jezik tada dobivamo ovo - negativnost povijesnih likova i pojava koji zlim govorenjem participiraju na lošoj činidbi mogu biti shvaćeni kao nužan moment samoostvarenja apsolute jezičnosti pod uvjetom da samoostvarenje apsolutne jezičnosti definiramo kao božanstvo. Onda je prema Hegelu, ako mi dopustite da izvedem, mudrost u apsolutnom duhu jezika upravo u tome da on dolazi do sebe tako da najprije otpušta, a zatim ponovno hvata nerazumnu konačnost govorenja ljudskog uma, te je nadilazi da bi se ponovno afirmiralo isto i tako u beskonačnost, ali u slabu beskonačnost. Jezik bi konsekventno tada bio lukavstvo uma koje je ugrađeno u proces božanskog sebeostvarenja u povijesti tako da se božansko u cijeloj povijesnosti ostvaruje kao apsolutni duh ukidajući u svojem apsolutnom dohvaćanju jezičnosti svaku slučajnu i sebi izvanjsku kontigentnost jezika. Ovdje um svojim lukavstvom postiže nekakvo pomirenje sa zlom, ali ne osmišljava ljudsku patnju.

Pokušajmo to sada još zakuhati pomoću Schopenhauera i njegova pe-

simističkog idealizma: on će svakako krenuti za tim da će zlo smatrati kao sastavni dio jezika u ljudskom govorenju budući da je čovjek potpao pod materiju, a ako je materija zla onda je i govorenje zlo. Tko se god pozitivno okreće svom jeziku te ga potvrđuje u djelovanju taj stoji u trpljenju i zlom govorenju koje ne može nadići. Zato svako opravdanje jezika kao zlog govorenja ide za tim da opravda materiju u svijetu, a to kod njega ne rezultira smisljenošću jer: „svijet je pakao u kojem su ljudi jedni drugima đavoli divljaci svojim govorenjem žderu jedni druge, pokorni varaju jedni druge i to se naziva tijekom svijeta, a svijet je poprište mučenih i prestrašenih bića koja opstojе samo tako da zlim govorenjem jedno ždere drugo i gdje je svaka zvijer živi grob tisuća drugih a njezino samoodržanje je lanac tisuća drugih.

Ako bismo dozvolili ovakav izvod i uklopili ga u teoriju jezičnosti, onda zlo govorenje u svrhu samoostvarenja apsolutnog duha jest opravdano i to ne samo opravdano nego i dobro. Ideali-

zam bi na ovakav način opravdao i proklamirao zlo govorenje, projicirajući ga na apsolutni Um, odnosno božanstvo.

Stoga bi bilo sadistički pristati uz ovakvu opciju. Jedini pravi put jest njezino prevladavanje kršćanstvom. Tako je kršćanstvo postavljeno pred zadatak da svojim jezikom izgovara vijest koja je dalje od konkretnog življenja, da svojim govorom zastupa stavove koje jedva može samo održati, da se trudi oko jasnoće dobrog govorenja sa sviješću da je krhko i gotovo nemoćno samo činiti ono što naviješta. Zato kršćanstvo nije ni jednostavno ni lagano. Treba imati oštro oko za svaki oblik zlog govorenja, hrabrosti ukazati na njega i osvijetliti ga riječju, dati glas žrtvama i istodobno neprestano biti budno na vlastite čine, paziti na sklisko tlo vlastite zaslijepljenosti i uvučenosti u zlo govorenje bilo dobrim razlozima, bilo prešućivanjem, bilo neodgovaranjem ljubavlju, praštanjem i dobrotom. Krist je i mjera i jasnoća i blagost i dobrota. Sve dok susrećemo zlo govorenje oko sebe, odzvanja i pitanje vlastite uvučenosti i zaslijepljenosti.

Istina na Izvoru

Tonči Matulić, intervju

Danas, u vremenu izrazite diktature relativizma, kada se urušavaju sustavi vrijednosti, a čovjeku se podmuklo oduzima njegovo urođeno dostojanstvo

te ga se doslovno svodi na puko sredstvo, objavljena je knjiga *Metamorfoze kulture – Teološko prepoznavanje znakova vremena u ozračju znanstveno tehničke civilizacije* dr. Tončija Matulića, izvanrednoga profesora moralne teologije na KBF-u Sveučilišta u Zagrebu. Knjiga je možemo reći izvanredno djelo koje se bavi aktualnostima vezanima za krucijska pitanja društvenoga i crkvenoga poimanja svijeta i čovjeka. Knjiga je prva dobitnica novoutemeljene nagrade „Hrvatska knjiga godine“, a na inicijativu Hrvatske poštanske banke i u suradnji s partnerima Hrvatskom radio-televizijom, Maticom hrvatskom te Večernjim listom.

Dr. sc. Tonči Matulić, rođ. 1966., je iz Postira na Braču i svećenik je Hvarске biskupije. Nakon završene Nadbiskupijske gimnazije i studija teologije na Teologiji u Splitu KBF-a u Zagrebu, na Visokom institutu za moralnu teologiju „Accademia Alfonsiana“ Papinskoga Lateranskog Sveučilišta magistrirao je moralnu teologiju 1995., a 1998. je po-

ložio doktorat. Profesor je moralne teologije i socijalnoga nauka Crkve na KBF-u Sveučilišta u Zagrebu, gdje živi i radi od 1999. godine. U međuvremenu je bio također u dva kratka navrata kapelan u Hvaru i Starome Gradu te župnik u Milni i Selcima na Hvaru. Već niz godina sudjeluje u javnim raspravama o bioetičkim izazovima. Sudjeluje na raznim simpozijima u Europi te je član međunarodne teološke komisije. Piše o stručnim temama iz područja bioetike i genetike, objavljuje stručne članke, a objavljeno mu je i nekoliko knjiga – *Pobačaj*. *Drama savjesti* (1997.), *Bioetika* (2001.), *Oblikovanje identiteta bioetičke discipline* (2006.), *Život u ljudskim rukama* (2006.), *Medicinsko prevrednovanje etičkih granica* (2006.), *Bioetički izazovi kloniranja čovjeka* (2006.) te ova posljednja *Metamorfoze kulture*. Teološko prepoznavanje znakova vremena u ozračju znanstveno-tehničke civilizacije (2008.) koja je zasigurno kruna njegovog dosadašnjeg rada.

Dr. Matuliću! Čestitamo Vam za prvonagrađenu knjigu i želimo još mnogo uspjeha u budućem radu! Suočeni smo s očitim namjerama nekih društvenih miljea da oslabe utjecaj Crkve i njenog nauka na pojedinca bilo kroz medije ili pomoću nekih drugih sredstava... Poznavajući povijest Crkve očigledno je opadanje

moći i utjecaja na društvo od vremena kada je Crkva bila „stup zapadnog društva“ do danas kada je možemo reći u nezavidnoj poziciji. Za početak možete li nam povijesnom kontekstu prikazati kako su se smjenjivale faze utjecaja Crkve na društvo?

Na Vaše pitanje je teško dati jedan sintetički odgovor, jer prikaz povijesnog razvoja odnosa Crkve i društva zahtijeva mnogo više od pukih konstatacija. Istina jest da u posljednjih nekoliko stoljeća zapadnjačko društvo prolazi kroz takozvani povijesni proces sekularizacije koji se u našim današnjim očima otkriva kao odvajanje Crkve od svjetovnoga. Pod pojmom svjetovnoga misli se na stvarnosti koje su po Božjem naumu opskrbljene zakonitom autonomijom, a kako to naučava Drugi vatikanski koncil. U tom smislu odvajanje Crkve od svjetovnoga se katkada tamči kao odvajanje Crkve od države, odvajanje vjerskog od čisto političkog ili odvajanje duhovne i crkvene od svjetovne i državne vlasti. U svjetlu nauka Drugoga vatikanskog koncila to odvajanje nije prokletstvo, nego je ono spasonosno, jer je omogućilo da Crkva u novim povijesnim okolnostima ponovno otkrije samu sebe, tj. vlastito dostojanstvo i vlastito poslanje u svjetlu dinamike božanke objave. Nije došlo samo do drugačijeg razumijevanja odnosa Crkve i svijeta, nego je došlo i do drugačijeg samorazumijevanja Crkve na temelju kojega je onda i mogao nastati zaokret u crkvenom odnosu prema svijetu, dakako zaokret nabolje. Istina,

povijesni proces odvajanja nije bio jednostavan, a niti je bio lišen nesporazuma, a katkada i sukoba. No, danas nam je posve postalo jasno da glavnu polugu u naviještanju i širenju Radosne Vijesti više ne čine ni država, ni svjetovani vladari, ni politika, ni civilno pravo, nego živo i zauzeto osobno svjedočenje vjere u svijetu. Nikakvo čudo onda da mnogi mudri teološki analitičari smatraju događaj Koncila duhovskim događajem čiji se učinci mjere teološkim pojmom obraćenja. Ako Vam se čini da je Crkva u sadašnjem povijesnom trenutku u nezavidnom položaju, onda bih se usudio reći da takva ocjena počiva na predkoncilskom iskustvu Crkve. Jer, Koncil je pozvao Crkvu da svoj utjecaj u društvu vrši preko vjernika koji svojim životom i djelovanjem daju živo i zauzeto osobno svjedočanstvo vjere. Umjesto evangelizacije velikih i neosobnih društvenih organizama Koncil je Crkvu pozvao na zauzetu i neumornu evangelizaciju ljudske osobe.

U knjizi ste posvetili dosta prostora kako bi objasnili da je sadašnjost opterećena djelovanjem sofisticiranih oblika porobljavanja čovjeka u stilove života bez duše i duha... Možete li nam tu tvrdnju malo približiti, odnosno konkretizirati kako bi nam ti oblici takoreći postali vidljiviji?

Evo jednog načelnog, ali za nas vjernike bitnog primjera koji prilično dobro dočarava problem iz Vašeg pitanja. Primjerice, odvajanje vjere od osobnoga svjedočanstva, a što se skri-

va iza često ponavljane sintagme da je vjera u suvremenom društvu privatna stvar. Valja napomenuti da vjera nikada nije bila privatna stvar. Vjera je uvijek bila i ostala osobna stvar. Papagajsko ponavljanje tvrdnje da je vjera privatna stvar stvorilo je neprihvatljivu podjelu, a to znači pravu šizmu, u samome vjerniku koji, živeći i radeći u svjetovnome svijetu, dakle svijetu koji je takav po Božjem naumu, ili ne zna ili nije u stanju dosljedno živjeti i djelovati u skladu sa zahtjevima osobne vjere. Mnogi misle da se vjera samo svjedoči na način pohađanja nedjeljne euharistije, a da se život i rad u profesionalnom životu odvija neovisno od vjere, odnosno neovisno od živog i zauzetog osobnog svjedočanstva vjere, jer se u javnim društvenim sferama ponavlja besmislena krilatica da je vjera privatna stvar. To ne samo da nije točno, nego kudikamo više stvara procjepe u vjernicima koji svoje djelatnosti u svijetu obavljaju na način i pod uvjetima koje nameće određena profesija. To nije problem, jer profesiju valja obavljati profesionalno. No, problem nastaje kad vjernik pravi ustupke na štetu osobnoga svjedočenja vjere u određenoj djelatnosti, a koje se događa kroz podmuklo, ali stvarno zarobljavanje kršćanske duše na način da, primjerice, ona postane zadovoljna samo s prigodničarskim božićnim domjenkom, a sve ostalo se u određenoj djelatnosti prepušta na milost i nemilost logikama tehničke učinkovitosti, ekonomske koristoljubivosti i tržišnog natjecanja. Mnogi vjernici ne uviđaju

ili možda radije nisu dovoljno poučeni o tome što znači unositi kršćansku dušu u neku djelatnost ili profesiju u svijetu. Zbog toga mnoge djelatnosti u svijetu ostaju bez kršćanske duše. A kršćanska duša je satkana od ljubavi prema Bogu, sebi i bližnjemu, od milosrđa, oprosta, pravde, poštenja i socijane osjetljivosti, od odgovornosti, razboritosti, solidarnosti i transparentnosti. Unijeti kršćansku dušu u određenu djelatnost znači tu istu djelatnost oživljavati i prakticirati pomoću navedenih i njima sličnih vrijednosti. Mnogi su uvjereni da ljudske djelatnosti u svijetu imaju neku svoju vlastitu dušu. To je točno, ali uz napomenu da se ta duša danas otkriva kroz skrivene logike sebičnosti, koristoljubivosti i učinkovitosti. Stoga unošenje kršćanske duše u pojedine djelatnosti u svijetu znači unošenje zdravog duha i pravih lijekova protiv pošasti spomenutih oboljenja. Tkogod smatra da stvari moraju biti takve kakve jesu ne uviđa bit problema, jer se iza spomenitih logika skriva čovjekova volja za moć, za vladanjem, za iskorištavanjem, za manipuliranjem, a to je jednostavno neprihvatljivo iz kršćanske perspektive. Knjiga je posvećena upravo raskrinkavanju tih i takvih skrivenih logika u nekim suvremenim djelatnostima i mentalitetima, nastojeći otkriti i pokazati što se zapravo krije iza velikih i često općeprihvaćenih parola u suvremenom društvu.

U ovom dobu znanstveno-tehničke civilizacije dosta se govori o demo-

kraciji, o slobodi mišljenja, o pravima drugoga... No, ako bolje promislimo zar ne dolazimo do zaključka da to sve vodi u ekstremni liberalizam gdje više nema fiksiranih, stalnih, univerzalnih moralnih normi?!

Umjesto ekstremnog liberalizma radije bih upotrijebio pojam ekskluzivnog humanizma. Liberalizam je kompleksan fenomen i dosad nam je postalo jasno da on, već prema raznim pridjevskim inačicama, često označava i sve i svašta. Nasuprot tome glavni problem vidim u pojavi ekskluzivnog humanizma, a to je humanizam koji se želi potvrđivati i stvarno se potvrđuje bez Boga, bez osjećaja transcendencije, bez svijesti o načelu apsolutne bezuvjetnosti koja se, nota bene, kao takva niti ne može temeljiti na čovjeku kao stvorenju, a to znači na kontingentnome i propadljivome biću. Načelo apsolutne bezuvjetnosti može se temeljiti samo na onome što je po sebi apsolutno, a to je jedino Bog. Vladavina ekskluzivnog humanizma je, dakako, posljedica sekularizma, a čija unutrašnja dinamika otkriva da je mjesto Boga zauzeo čovjek, da je mjesto transcendencije zauzeo imanentizam, da je mjesto integralnog humanizma zauzeo ekskluzivni humanizam i, konačno, da je mjesto načela apsolutne bezuvjetnosti zazeo subjektivizam ukorijenjen u radikalnom individualizmu. Vjerniku se nameće pitanje živimo li mi doista u svijetu koji je premrežen takvim izopačenostima sekularizma, a u kojemu su, primjerice, još uvijek neke crkve-

ne svetkovine i državni blagdani? O odgovoru na to pitanje ovisi naše temeljno razumijevanje svijeta u kojemu živimo i djelujemo, ali i naše temeljno razumijevanje uvjeta i mogućnosti djelovanja u takvome svijetu. Jer, Crkva se na Koncilu obvezala na dijalog sa svijetom, a ne za osudu i odbacivanje svijeta, budući da i sama Crkva živi i djeluje u tom istom svijetu. Slijedom toga valja reći da se rješenje suvremenih duhovnih i moralnih izuzetno bremenitih problema, a na što aludira Vaše pitanje, ne nalazi u osudama svijeta. Valja također reći da se isto tako ne nalazi u dodvoravanju tome svijetu radi neke osobne ili institucionalne koristi i pro-bitka. Rješenje se nalazi u marljivom i, dakako, mukotrpnom ozdravljanju i spašavanju toga svijeta. Ozdravljanje i spašavanje toga jedinog i svima nam zajedničkog svijeta moguće je samo pomoću rađanja duhovnih i moralnih polodova evandeoskog obraćenja, a to za konkretnog vjernika znači da u svoju djelatnost i profesiju unosi bitne sastojke kršćanske duše. Vika, galama, osuđivanje i protivljenje svijetu mogu samo pogoršati stanje. Samozatajno, marljivo i svakodnevno sijanje sjemena evadeoskog obraćenja zasigurno će uroditi plodovima spasenja i ozdravljenja današnjega svijeta ogrezlog u ekskluzivnom humanizmu. Sve drugo držim da doprinosi produžavanju sekularističke agonije koja može dovesti do još većih zaoštavanja stavova i odluka u odnosu na autentično kršćansko svjedočenje u svijetu. No, to više neće

biti problem svijeta, nego problem kršćanskog nesnalaženja u svijetu.

U većini Vaših bioetičkih promišljanja može se zamijetiti kako je „epicentar“ svih problema ateizam s njegovim recentnim metamorfozama... Na koji način ateizam utječe na svijest današnjeg društva te koji su to fenomeni produkti ateizma koji prijetite današnjem čovjeku?

Vaše pitanje se logički nadovezuje na moj prehodni odgovor. U njemu sam Vam pokušao objasniti dubinsku pozadinu problema kojeg ste istaknuli u Vašem ranijem pitanju s riječima da više nema fiksiranih, stalnih, univerzalnih moralnih normâ. Ima ih, itekako ih ima, samo što pritom valja imati na umu činjenicu da se svijet u kojemu živimo, misleći pritom poglavito na zapadnjački svijet, potvrđuje sekularistički, a ne teološki. Potvrđivanje suvremenoga svijeta na osnovama ideologije sekularizma razotkriva vladavinu imanentističke metafizike, a to znači metafizike bez ikakve ideje Boga kao tvorca svijeta. Ideologija sekularizma tako proizvodi ne samo ono što zovemo pojmom bioetičkih izazova, nego još prije toga proizvodi antropološki rasap, a to istovremeno podrazumijeva gubitak jedne zajedniče ontološke vizije ljudske osobe i pojavu različitih, a nerijetko i relativističkih vizija ljudske osobe. No, antropološki rasap nije nastao sam od sebe. I on ima svoje uzroke u nečemu drugom, a to je upravo obračun sa svakom metafizikom koja

priznaje i temelji se u realnoj transcendenciji čovjeka i svijeta, to jest u ideji radikalne ovisnosti čovjeka i svijeta o Bogu. Prema tome, suvremeni bioetički izazovi nisu nastali kao spor oko ukusa, kao estetsko razilaženje oko efemernih problema, nego su nastali kao rezultat povijesnog hoda zapadnjačke emancipacije čovjeka od božanskog autoriteta koji je jedini kadar garantirati transcendenciju, neprolaznost, apsolutnu bezuvjetnost i radikalnu ovisnost. Kad je izvršen obračun s kršćanskim poimanjem svetosti života, onda je na to mjesto mogla trijumfalno nastupiti ideja kvalitete života. Nije problem ideja kvalitete života, nego tu problem predstavlja njoj podvučena ideja da se vrijednost ljudskoga života smije mjeriti subjektivističkim, zdravstvenim, socijalnim, ekonomskim, političkim i pravnim kriterijima. Kad se odbacuje Boga kao jedinog gospodara života i smrti, kad se niječe Boga koji je jedini izvor i temelj svetosti, uključujući i svetost ljudskoga života, tada sve opcije postaju otvorene. Neke opcije su u zapadnjačkim društvima već poprimile konkretne političke i pravne odluke. Primjerice, ozakonjenje namjernog pobačaja, a to znači namjernog ubojstva nevinog ljudskog bića, direktna je posljedica prije spomenutog ekskluzivnog humanizma za kojega sam rekao da se korijeni u ideologiji sekularizma, a koja sa svoje strane izričito ili prešutno zagovara ateizam. U knjizi sam nastojao pokazati da se novovjekovni uglavnom bojovni ateizam pre-

obrazio danas u kryptoateizam, kojemu nije uvijek lako utvrditi granice, ali ne prvotno na društvenom, nego na osobnom planu. Odgovori na Vaša prva dva pitanja mogu donekle poslužiti kao određeno tumačenje smisla i značenja kryptoateizma. Naime, kryptoateizam je fenomen koji pokazuje i dokazuje tko ima glavnu i zadnju riječ u društvu kad smo suočeni s raznim bioetičkim, bračnim, obiteljskim, seksualnim, ekonomskim, tržišnim, financijskim, sindikalnim i inim drugim izazovima i dilemama. Sve to upućuje na zaključak da suvremeni svijet valja započeti mijenjati iznutra, valja ga započeti liječiti i spašavati pomoću evanđeoske preobrazbe, a ne samo pomoću vanjske buke i neslaganja, dok se istovremeno otkriva porazna činjenica da se logika kryptoateizma uselila u duše samih vjernika.

Veoma aktualna tema na bioetičkom polju koja se nameće svojom bitnošću i alarmantnošću jest sraz, boj antropocentrizma i biocentrizma. U svojoj knjizi „Metamorfoze kulture“ vi primjećujete tzv. „hajkački pohod biocentrizma protiv antropocentrizma“ gdje nisu isključene ni naznake mizantropije! Ovo je više nego indikativna činjenica, pa možete li čitateljstvu pojasniti o čemu se tu zapravo radi?!

Sraz između ideje antropocentrizma i biocentrizma predstavlja jednu od neposrednih posljedica djelovanja ekskluzivnog humanizma koji je u tom

segmentu poduzeo radnje na totalnom izjednačavanju svih oblika života u prirodi. Apsolutni egalitarizam u prirodnom svijetu života nastoji obezvrijediti specifično ljudski život na način isticanja životinjskih prava, ali i prava pojedinih ekosustava. Nema nikakve sumnje da u svjetlu suvremene biblijske teologije stvaranja i životinjski i biljni svijet imaju vrijednost u sebi. To nije sporno. Sporno je to da se upravo u kršćanstvu pronalazi glavnog krivca za suvremenu sveprisutnu ekološku krizu, jer da je kršćanstvo postavilo čovjeka iznad svih ostalih živih bića kao vladara i gospodara. U tom smislu neke radikalne varijante biocentrizma smatraju nužnim obračun s kršćanskom slikom čovjeka da bi se pronašao izlaz iz suvremene sveprisutne ekološke krize. Međutim, te radikalne varijante biocentrizma su promašile i još uvijek promašuju metu, budući da ako kršćanstvo poznaje ijedan centrizam, onda je to samo teocentrizam. Antropocentrizam kojega radikalni biocentristi kritiziraju uopće nije kršćanski, iako je možda u početku bio nadahnut kršćanskim poimanjem čovjeka, nego je to izvorno novovjekovni antropocentrizam koji se hranio na idejama kartezijske paradigme. Ta paradigma je doprinijela totalnom obezvrijeđivanju prirode i prirodnoga svijeta života, a u korist apsolutnom gospodstvu čovjeka nad živom i neživom prirodom, jer je čovjek shvaćen kao jedino misleće biće i kao takvo da jedino ima vrijednost u sebi. Božje stvaranje čovjeka i poslanje u

svijet ne podrazumijeva nikakav mandat čovjekovog apsolutnog gospodstva nad stvorenjem, živim i neživim, nego podrazumijeva odgovornu brigu i suživot, budući da čovjek za svoje djelovanje i ponašanje u svijetu od početka odgovara samome Bogu koji ga je stvorio i postavio u svijet da ga čuva, njeguje, usavršava i unaprjeđuje na svoju korist i na korist svih drugih stvorenja. Prema tome, obračun s idejom antropocentrizma kao lošom kršćanskom podlogom koja je skrivila suvremenu sveprisutnu ekološku krizu predstavlja ne samo otvoreno iskazivanje neprijateljstva prema kršćanstvu, nego predstavlja također promašeni pristup u traženju pravih uzroka suvremene ekološke krize. Dok je neprijateljstvo prema kršćanstvu razumljivo, jer nam je to već Gospodin u evanđeljima prorekao, dotle istraživanje pravih uzroka ekološke krize treba krenuti upravo od kritike radikalnog biocentrizma koji iza sebe vješto skriva radikalnu emancipaciju čovjeka od Boga. Posljedično, umjesto biocentričkih preporuka da je čovjeku bolje pasti travu, nego jesti ukusno životinjsko meso, teologija je pozvana na radikalnu kritiku apsolutne emancipacije čovjeka od Boga koja je nas je dovela do otvorenih prijetnji od samouništenja i tako nas stavila na sam rub provalije nad kojom se više ne vide dobro i jasno mogućnosti preživljavanja budućih generacija. Kad se izgubi smisao Boga iščezava i smisao stvorenja. Samo autentično kršćanstvo je kadro ponuditi rješenje i smjerove izlaska

iz suvremene ekološke krize, jer jedino ono priznaje da čovjek nije apsolutni gospodar života i prirode.

Intrigantna, a usudim se reći i iritantna činjenica je da u današnjem moralnom nauku imamo različitih koncepcija i interpretacija prirodnog moralnog zakona, a po svemu sudeći s vrlo sumnjivim ciljevima gdje na prvo mjesto „iskaču“ utilitarizam i slični vidovi društva, svijeta, života! Također smo suočeni s razlikom između autonomije morala i etike vjere koju Vi na primjeren način uočavate, analizirate i razrađujete u svome posljednjem djelu! Možete li nam pojasniti navedenu problematiku te ponuditi adekvatno rješenje za ovakve prepreke?!

Prvi dio Vašeg pitanja i ne odgovara baš istini. Nikada nije postojala samo jedna koncepcija i interpretacija naravnoga moralnog zakona. Problem na kojega Vaše pitanje aludira svoje glavno ishodište nema u koncepcijama i interpretacijama naravnoga moralnog zakona, nego ga ima u generalnom napuštanju koncepcije naravnog moralnog zakona u suvremenoj filozofiji i etičkoj teoriji. I dok Crkva i njezina teologija s punim pravom inzistiraju na konceptu naravnoga moralnog zakona, kao na objektivno spoznatljivoj i univerzalno obvezujućoj činjenici u kontekstu utvrđivanja moralno dobrog djelovanja i moralno ispravnog ponašanja, dotle u suvremenom sekularnom društvu, a pod snažnim utjecajem ra-

dikalno individualističkih koncepcija etičkih teorija, ne nailazimo na dobro i kvalitetno informirane sugovornike, a nerijetko nailazimo i na neprijateljski nastrojene buntovnike koji navodno unaprijed znaju odgovore Crkve i njezine teologije na goruća etička i bioetička pitanja današnjice. Drugi dio Vašeg pitanja upućuje na problem i našeg kršćanskog i teološkog napredovanja u spoznaji moralne istine. Naime, u modernom, a posebno u postmodernom dobu pitanje o autonomiji se preobrazilo u pitanje biti-ili-ne-biti. Postkoncilska katolička moralna teologija nije mogla ostati postrance i mirno promatrati opadanje eklezijalno življene i prakticirane vjere, a posebno u pitanjima moralnog života vjernika na sve delikatnijim i utoliko kontroverznijim područjima seksualnog, bračnog, obiteljskog i odgojnog života. Tome danas treba nadodati užarena kontroverzna pitanja iz nekih domena kliničke liječničke prakse, znanstvenoistraživačke djelatnosti na područjima medicinskih, biologijskih i informatičkih znanosti, a posebno još iz domena genetičkoga inženjerstva i biokibernetike. Sve te pojave su snažno utjecale i još uvijek utječu na ogromno dinamiziranje etičkog i danas bioetičkog promišljanja, a što uvelike otkriva dvije stvari. S jedne strane otkriva nepostojanje jedne zajedničke vizije dobrog života u društvu. To znači da ne postoji jedno zajedničko polazište, primjerice jedna koncepcija naravnog moralnog zakona, u kontekstu vrednovanja određenih

ponašanja i djelovanja u suvremenom društvu. Nije pretjerano reći da je još jedino ostala Crkva kao dosljedna zagovornica i zastupnica naravnoga moralnog zakona kao koncepta u skladu s kojim bi trebalo rješavati suvremene moralne kontroverze. S druge, pak, strane otkriva potrebu da se to uvelike kaotično stanje zakoči u daljnjem uzimanju novih žrtava i među samim vjernicima koji su svakodnevno izloženi vjetrometini različitih etičkih pogleda i moralnih stavova. Naravno, opadanje eklezijalno življene i prakticirane vjere često se povezuje s komentarom da Crkva, uvjetno govoreći, ne umije izaći na kraj s naglašenom sviješću o slobodi, to jest s temeljnim pravom svakog pojedinca, uključujući i vjernika, na samoodređenje. To je pravo neraskidivo povezano s teološkomoralnim načelom koje kaže da je osobna savjest zadnja subjektivna norma djelovanja. I tu nema ničeg spornog. Međutim, to načelo je opet neraskidivo povezano s drugim teološkomoralnim načelom koje kaže da osobnu savjest valja odgajati i oblikovati prema objektivnim kriterijima. Stoga Crkva i njezina teologija nastoje u skladu s vlastitom koncepcijom naravnog moralnog zakona, kojega smatraju podlogom objektivnoga moralnog reda i utoliko izvorom objektivnih kriterija, iznositi smjernice i nadahnuća za odgoj savjesti u svrhu oblikovanja informiranog suda osobne savjesti. Ta zadaća nipošto nije laka, ali ne u smislu načelnog razlikovanja dobra i zla, nego u smislu adekvatnog i

uvjerljivog obrazloženja pojedinačne moralne norme za konkretno djelovanje i ponašanje u konkretnim okolnostima. Tu se često susreće s velikim otporom. Ta činjenica potvrđuje da živimo u drugačijem svijetu od dojučerašnjeg svijeta. To opet ukazuje na potrebu kritičkog redimenzioniranja slijepe poslušnosti u korist angažirane poslušnosti prema objektivnoj i obvezujućoj istini.

U veoma širokim razmjerima uočen je procjep između teorijske etike i stvarnoga života! Nalazimo se pred problemom implementacije teorijske etike u naš život te dolazimo do zaključka da u ovome slučaju teorijska etika postaje sama sebi svrhom?

Rekao bih da je to samo dojam, a ne stvarna činjenica. Vaše prethodno pitanje je smisleno pokazalo, iako moj odgovor možda nije kvalitetno dokazao, koliko je važna i bitna etička teorija, a to je temeljno tumačenje i razumijevanje, ljudskog djelovanja i ponašanja ukoliko je specifično ljudsko, a onda u kršćanskom kontekstu ukoliko je i specifično kršćansko. Prema tome, ljudsko i kršćansko djelovanje nikad ne implementira u konkretni život etičku teoriju, jer etička teorija nije ni zamišljena za praktičku implementaciju. U konkretni život se implementira konkretno djelovanje i ponašanje. Zapravo konkretni život jest satkan od nepreglednog mnoštva konkretnih djelovanja i ponašanja. No, da bi pojedinac djelovao dobro, da bi djelovao

ispravno, on treba znati kako treba djelovati, kako se treba ponašati. On, nadalje, treba znati što je dobro, a što zlo. On treba imati razvijenu rasudnu moć u razlikovanju dobra i zla, ispravnog od neispravnog. Zadaća je etičke teorije da rasvijetli, da protumači, da obrazloži, da iznese argumente u prilog ovoga, a protiv onoga djelovanja. Ako se stječe dojam da teorijska etika postaje samoj sebi svrha, a s čime bih se donekle složio, onda to potkrepljuje moje opaske iz ranijeg odgovora, naime da etička teorija treba imati takvu sadržajnu i metodološku konfiguraciju koja omogućava prodor u pameti i srca pojedinaca, a to će moći samo onda kada jezik i pristup etičke teorije uzimaju ozbiljno i dosljedno konkretno egzistencijalno iskustvo onih kojima se obraća. To je problem istovremenosti etičke teorije i konkretnoga života pojedinaca. Ako etička teorija nudi odgovore na određena pitanja, a te odgovore malo tko percipira ozbiljno ili tek rijetke uspijeva dirnuti u samu dušu, tada se slažem s Vama da je problem u etičkoj teoriji, odnosno u njezinoj neistovremenosti sa konkretnim i stvarnim životom. No, ni ta činjenica ne čini etičku teoriju suvišnom, nego je samo razotkriva u njezinoj zastraživosti, to jest u njezinoj zakočenosti na mentalni sklop jedne povijesne epohe koja je nepovratno nestala ili jednoga svijeta koji se je stubukom izmijenio. To dokazuje da se i etička teorija treba razvijati i usavršavati. Ona treba pratiti konkretni život ljudi u konkretnim eg-

zistencijalnim okolnostima. Naravno, to nisu uvjeti opravdanja etičke teorije kao takve, nego samo uvjeti opravdanja njezine konkretne egzistencijalne važnosti i bitnosti.

Veoma je uočljiva metoda koju koristite u svome posljednjemu djelu! Naime, radi se o efikasnoj metodi u suvremenoj etičkoj znanosti gdje se više ne ide apologetskom isključivošću i negativnim stavom prema problemu, nego se zadanom problemu pristupa sustavno i pozitivnom metodom gdje se očigledno zrcali sva nedosljednost i pogubnost određenog zastranjenja (konkretno etičkog relativizma). Možete li nam reći par riječi o toj metodi?

Metoda je kompozitum dvaju zakonitih pristupa u teologiji uopće. Jedan pristup je iskustvo općenito te kršćansko iskustvo stvarnosti posebno. Drugi pristup je istraživanje povijesnoga razvoja i oblikovanja tog iskustva. Iskustvo i povijest, odnosno konkretno kršćansko iskustvo i kompleks povijesnog svjedočenja kršćanske vjere tvore dvoje bitne sastavnice ili komponente primijenjene metode u spomenutoj knjizi. Ukratko, polazeći od konkretnog iskustva života u suvremenosti, polazeći također od konkretnog iskustva kršćanskog svjedočenja ili nesvjedočenja u suvremenosti, a imajući pred sobom određenu viziju povijesnoga razvoja i oblikovanja naše zapadnjače civilizacije u kojoj je kršćanstvo ugradilo sebe, mogao sam prepoznavati i kri-

tički prosuđivati povijesne preobrazbe koje su se dogodile, a čije posljedice su ugrađene u svijest i savjest suvremenoga čovjeka. Te posljedice tvore sukus suvremenoga, uvjetno rečeno, svjetonazora i one su samo posljedice iz povijesne perspektive, dok iz perspektive suvremenosti one tvore vrijednosnu supstanciju samorazumijevanja čovjeka. U tom postupku je bilo moguće, a imajući kao trajnu podlogu pastoralnu konstituciju *Gaudium et spes* o Crkvi u suvremenom svijetu, otkrivati mnoštvo pozitivnih elemenata, ali i mnoge negativne elemente i zastranjenja. Prijeteljski stav prema svijetu, u smislu svijeta ljudi ili civilizacije, omogućilo je zapodijevanje dijaloga sa svijetom, a ne jednostranu osudu svijeta, te je pomoglo u svestranijem prepoznavanju znakova Božje nazočnosti u svijetu izrazito dinamičkih procesa.

Dosadašnjim razmatranjem ovih aktualnih tema dolazimo do zaključka da se današnji čovjek nalazi između dvije suprotstavljene strane, između dva svijeta- onoga sekulariziranoga kojega poglavito nameće zapadni blok te svijeta kojega zagovora Crkva i njen nauk. Pojedincu zasigurno nije lagano, no kako i na koji se način čovjek današnjice može oduprijeti te što više neutralizirati taj utjecaj diktature relativizma kako bi zaštitio sebe i svoje bližnje?

Ne bih se složio s Vama. Ne postoje dvije strane, u smislu dva svijeta, jedan dobar, a drugi loš. Postoji samo jedan

jedini svijet, ovaj naš zajednički svijet kojega je Bog tako i toliko ljubio da je dao svoga Sina Jedinorođenca da se svijet po njemu spasi. Čini mi se na kraju da se nismo baš dobro razumijeli. Ponavljam, ne postoje dva svijeta, nego samo jedan svijet. Crkva je u svijetu, kao što smo Vi i ja u tom istom svijetu. Kad se bježi od tog svijeta onda se taj bijeg može shvatiti samo kao bijeg od osobne odgovornosti ili bijeg od kršćanske odgovornosti za spašavanje i ozdravljanje toga jedinoga svijeta. Crkva nije niti paralelni svijet, a niti je jedan nadsvijet pored ovog iskvarenoga i prokletoga svijeta koji nas okružuje. To je klasični maniheistički stav. To je teološki neodrživo. No, zajedno s tim dolazimo do poante cijelog našeg razgovora, a usudio bih se reći i do poante cjelokupnog našeg kršćanskog svjedočenja u suvremenoj dobi. Ne biti od svijeta ne znači ne imati nikakve veze sa svijetom. Svijet je jedan. Vjernik živi i djeluje u svijetu, a da istovremeno nije od svijeta. Ne biti od svijeta znači ne slijediti zavodljivosti materijalizma, hedonizma, egoizma, konzumerizma, individualizma, relativizma, karijerizma, dvoличnosti i konformizma. To su pojmovi koji skrivaju raznovrsne i sofisticirane oblike podmuklog utjecaja i djelovanja zla u našoj suvremenoj zapadnjačkoj civilizaciji. Vjernik je, ipak, poslan baš u taj i takav svijet kojega treba svojim životom, svojim djelovanjem, svojim svjedočenjem spašavati i ozdravljati od navedenih zavodljivosti zla. Tko je uo-

stalom kadar povući točnu crtu između takozvanih dviju strana i utvrditi gdje spomenute zle zavodljivosti počinju, a gdje završavaju? Nažalost, one su posvuda, jer se tiču svakog čovjeka, i vjernika i nevjernika. Njih ima i u dušama mnogih deklariranih vjernika. Crkvu je naš Gospodin poslao u svijet da uz stalnu pomoć Duha Svetoga nastavi djelo spasenja svijeta, ponavljam, jednoga jedinog svijeta, a ne da stvara lažne dojmove o postojanju nekog paralelnog svijeta u kojemu ćemo se svi osijećati dobro i spašeno, ali ne zato jer zračimo božanskim i evanđeoskim životom, nego samo zato jer to možemo dokazati nekom papirnatom potvrdom. Kršćanstvo je život. Do danas smo već toliko naučili da predmoderna kršćanska civilizacija nije nestala samo zbog takozvanih vanjskih ili modernih neprijatelja, nego je kudikamo više nestala zbog unutrašnjih ili retrogradnih neprijatelja, to jest zbog onih koji su zloupotrebljavali kršćansko ime, a nisu davali nikakvo svjedočanstvo autentičnoga kršćanskog života. Gospodin je Crkvu opskrbio svim božanskim i evanđeoskim sredstvima za spašavanje svijeta. Gospodin je Crkvu poslao u svijet, kojega je on svojom žrtvom na križu spasio i otkupio, da u njega unosi božanske i evanđeoske vrijednosti i tako ga spašava. U tom smislu želim odgovoriti na drugi dio Vašeg pitanja riječima da se svaki vjernik relativno lako može oduprijeti zavodljivostima zla suvremenoga svijeta, jer za to postoji samo jedan kršćanski preduvjet.

To je evanđeoska preobrazba. Tu stojimo ili padamo. *Tertium non datur.*

Konačno, u djelu *Metamorfoze kulture* navodite nužnu potrebu Crkve (misli se na cjelokupni narod Božji) da ako želi biti u današnjem svijetu treba sebe mijenjati iznutra kako bi efikasnost njenog djelovanja bila veća. Također, navodite potrebu obnove kršćanskog života te preispitujete mogućnosti inkulturacije evanđelja u društvo! Pojasnite nam vaše zamisli i ponuđene metode revitalizacije Crkve te nam iznesite jednu opću ocjenu naših izgleda za moguću bolju sutrašnjicu! Imamo li izgleda za optimističan ton prognoze?

Čas prije sam spomenuo evanđeosku preobrazbu. To nije obnova vanjštine, nego obnova pojedinca iznutra. I to radikalna obnova, a ne puklo konvertitstvo i poza. Bez te unutrašnje preobrazbe izostat će i preobrazba svijeta kojega smo poslani spašavati i kao Narod Božji u cjelini i kao pojedini njegovi članovi. Efikasnost djelovanja Crkve u suvremenom svijetu leži upravo u vitalnosti, mladosti i obnovljenosti njezine autentične duhovne dimenzije.

Sve ostalo će se već nadodati. Nažalost, čini se da još uvijek prevladava traženje, a katkada i otvoreno zahtijevanje tog dodatka, a da se u dušama i srcima nije ništa bitnoga dogodilo. To onda proizvodi frustracije. No, to su autogene frustracije koje nastaju zbog grandiozne i pompozne vanjštine, s jedne strane, a isprazne nutrine i siromašnoga duha, s druge strane. Autentična obnova Crkve, kakvu je započeo Drugi vatikanski koncil, kreće od osobnog evanđeoskog obraćenja koje je jedino kadro rađati duhovne plodove Kristovoga kraljevstva u svijetu. To mi daje za pravo da budem optimist. No, moj se optimizam ne temelji na prošlim pobjedama, a još manje na sadašnjem strahu od diktature relativizma. Moj se optimizam temelji na neprolaznoj vrijednosti Kristove poruke na temelju koje znamo da je Bog jedini gospodar života i povijesti u da su u njegovim rukama sudbine ljudi i svijeta. Ako iznevjerimo mi kršćani, neće iznevjeriti Bog. Budite sigurni u to.

Dr. Matuliću! Hvala Vam i čestitamo za prvonagrađenu knjigu i želimo još mnogo uspjeha u budućem radu!

Razgovor vodio:
Mato Andrijević

Kako studirati teologiju?

Ivo Bezina

*Neka nitko ne misli da je dostatno
čitanje bez unutarnjeg žara,
razmišljanje bez pobožnosti,
istraživanje bez divljenja,
gledanje bez ushićenosti,
radinost bez poštovanja,
znanje bez ljubavi,
umna darovitost bez poniznosti,
proučavanje bez božanske milosti,
prodornost uma bez božanski nadahnute
mudrosti.*

(Sv. Bonaventura, *Itinerarium mentis in Deum*, Prol. br. 4.)

*Ako ste student, nemoguće je ne razmišljati
o svom studiju!*

*Ako ste student teologije, nemoguće je ne
razmišljati o studiju teologije!*

Osobno iskustvo

Pitanje iz naslova postavio sam sebi već prvih dana studija teologije. U potrazi za odgovorom ono je prelazilo dugačak put kroz osobno iskustvo i još uvijek prelazi, zato se želim kratko osvrnuti na njega. Došao sam na studij, iako s ne baš jasno definiranim idejama, ipak u

zanosu i s entuzijazmom. Međutim, prvi ispitni rok, vremenski pritisak, teškoće u učenju i zanos je splasnuo, a duh su počele osvajati misli i osjećaji izgubljenosti i obeshrabrenja. Teško je bilo tada razumjeti što se događa. Vrlo brzo postalo mi je dosadno studirati i čitati bilo kakve teološke knjige. Mučio sam se s učenjem i čitav me studij nekako počeo umarati. Nisam mogao opipljivo doživjeti nikakve plodove svoga studiranja. Cjelokupnost mojeg studiranja svela se na relaciju fakultet – radni stol, tako da je studij ostao zatvoren u individualni, osamljeni rad.

Mislio sam da mogu imati, na jednoj strani, redoviti studij čija će uspješnost ovisiti samo o vremenu koje bih provodio za knjigom (tj. učenju), a na drugoj strani, povremeni duhovni život kojeg sam vodio uglavnom po 'osjećaju', i to kao dvije zasebne cjeline. Mislio sam da mogu 'uspješno' studirati bez iskustva u molitvi, bez borbe za vjeru, bez napora u duhovnosti, bez povezanosti sa životom. Istina, govorili su mi o tome kako studirati teologiju, i znam da su se najčešće spominjale riječi vjera, molitva, konkretni život. Ipak, te upute i savjeti nisu se mogli ozbiljnije zaustaviti u meni, sve dok se neko nutarnje nezadovoljstvo postojećim načinom studiranja nije počelo konkretizirati u pitanje „kako studirati teologiju?“, pitanje koje je sada imalo egzistencijalni izvor u mojoj nutrini. Na to pitanje želim pokušati odgovoriti,

ostajući svjestan da će to biti nepotpun odgovor, jer se radi o stvarnosti koju je potrebno trajno preispitivati bar za vrijeme studija, a on i za mene još uvijek traje.

Smisao pitanja

Možda pitanje, na prvi pogled, izgleda smiješno jer je odgovor, na prvi pogled, jednostavan i samorazumljiv. Kako studirati teologiju? Pa, onako kako se studira bilo koji fakultet. Onome tko teologiji prilazi kao i bilo kojem drugom studiju, odnosno samo kao studiju te stoji neutralan naspram predmeta kojega proučava, odgovor je dovoljan, a ako bismo kao kriterij uzeli prolaznost i ocjene odgovor se pokazuje i uspješan, štoviše, provjeren u praksi na samom studiju teologije. S druge strane, onome tko je teologiju doživio, ne samo kao studij, nego ponajprije kao poziv (a ona to i jest!), ili se barem kreće u smjeru da je kao takvu prepozna, te nije neutralan u odnosu na predmet kojim se bavi, i sam način studiranja postaje pitanje odgovornosti i vjernosti pozivu, te tako nadilazi kriterij prolaznosti i ocjena, pa i samoga teološko znanja – ukoliko ga pojmimo kao „samo“ naučeno. Dakle, odgovor unaprijed ovisi o tome što tko shvaća pod teologijom, a onda i o tome što sam studij teologije za nj znači.

S obzirom na ova temeljna razlikovanja studij teologije nalazi se danas u posebnoj situaciji. Budući da je teološki studij otvoren i laicima, a predavanja je moguće pratiti kao i predavanja iz drugih disciplina, studenti, a posebice laici, „mogu podleći opasnosti da teologiju promatraju kao disciplinu svedenu na

razinu ostalih znanstvenih područja“. Na taj način teologija za mnoge studente postaje tek jedan segment životnog plana, bilo manje jasnog (npr. upisati neki studij), ili više jasnog (npr. postati učitelj-vjeroučitelj, pa čak i biti svećenik). Sukladno toj svijesti biti upućen 'o' Bogu (theo-logia) čini se kao i biti upućen u kemiju ili engleski jezik, kako je to zgodno primijetio H. U. von Balthasar.¹ Ovakav pristup teologiji samo kao jednoj od mnogih znanstvenih disciplina, relativizira samu teologiju jer ne uvažava njenu specifičnu narav koja ostaje relevantna kako za istinsko 'znanstveno' bavljenje teologijom tako i za sam studij teologije. Na ovaj, danas udomaćen pristup studiju teologije (koji nije zaobišao ni moj fakultet) valja nam odmah odgovoriti.

Teologija nije tek jedna znanstvena disciplina koja bi se mogla svesti na istu razinu s drugim disciplinama, niti se može autentično studirati na način kako se studiraju ostale discipline. *Specifična narav teologije – po kojoj se ona razlikuje od drugih studija – zahtjeva poseban pristup i vrednovanje, a određena je prvenstveno njezinim predmetom i izvorom.* Predmet teologije je objava, a stvarnost sadržana u toj riječi takve je (nad)naravi da je nemoguće „istražiti njezin sadržaj kao danost kojom raspolazemo i koja je u sebi zaključena, i koja bi se mogla usporediti s drugim područjima ljudskog znanja“.² A u pogledu njezinog izvora

1 Usp. H. U. von Balthasar, *Nova pojašnjenja*, KS, Zagreb, 2005, str. 152.

2 *Isti, Teologija i svetost*, u: Hercegovina franciscana, 4 (2008), br. 4., str. 177.

dovoljno je reći – kako je istaknuto u *Smjernici o Crkvenom pozivu teologa* – da „među pozivima koje Duh Sveti pobuđuje u Crkvi izdvaja se poziv teologa“.³ Zato teolog, ako se želi autentično baviti teologijom, ne može imati neutralan stav naspram predmeta vlastitog istraživanja, što je jedan od osnovnih zahtjeva ostalih znanstvenih disciplina. Teologija od njega traži mnogo više od jednostavne intelektualne angažiranosti, ona traži cjelokupnost njegovih sposobnosti, cijelu njegovu osobu. Time ne želimo reći da teologija nije znanost, štoviše, „među svim je znanostima teologija ona koja upravo kao znanost najviše iziskuje životno sudjelovanje subjekta (tako se uvijek izlagala i shvaćala)“.⁴ Drugim riječima, sama teologija postavlja „uvjete“ onome tko se želi istinski baviti njome. *Specifična narav teologije temelj je iz koje proizlaze i zahtjevi (kriteriji) za autentičan studij teologije.*

Iako se ovdje samo od sebe nameće pitanje svrhe za kojom treba ići izobrazba studenata teologije, to nije ono o čemu želimo govoriti. Bez obzira da li je cilj teološke izobrazbe formacija budućih svećenika, pastoralnih radnika, kateheta – vjeroučitelja, ili pak teologa znanstvenika – istraživača, svi oni moraju proći teološki studij kao preduvjet onoga što žele biti. Ono o čemu želimo govoriti je sama autentičnost studija teologije. S toga polazišta može se i točnije

odrediti prethodno pitanje: Kako studirati teologiju pod vidom njezine specifičnosti? Odnosno; Kako autentično studirati teologiju? Jer teologija se – što je vidljivo i na našem fakultetu – može studirati na „mnoge načine“, ali samo je jedan autentičan – *onaj koji uvažava njezinu specifičnu narav i nastoji joj odgovoriti usvajajući zahtjeve koji iz nje proizlaze trajno preispitujući svoj odnos prema nje.*

Koji su to zahtjevi?

Teologija se ne može studirati bez vjere! Temeljni zahtjev koji se postavlja pred onoga koji želi autentično studirati teologiju je vjera. Istina je da se mnogo puta za vrijeme studija čuje ovo upozorenje. Ipak, razlika između razumijevanja pojmovnog izričaja i iskustvenog doživljaja istoga, upozorava nas da sve dok se u nutrini, na egzistencijalnoj razini, ne doživi kako je besmisleno studirati teologiju bez vjere, treba ponavljati to upozorenje.

Nažalost, čini se da je osobna situacija studenata teologije u tom pogledu danas nezahvalna, jer za onoga tko pristupa teologiji vjera, molitva i duhovni život nisu egzistencijalno udomaćeni niti samorazumljivi pojmovi u koje bi on bio iskustveno osvjedočen. Zato se s pravom može reći da „mladi teolog ima sasvim kolebljivu, čak nesamorazumljivu vjeru koju još nije stekao i koju tek treba izgraditi, ali se on ne treba stidjeti toga“.⁵ Međutim, ostaje opasnost ukoliko se student opredijeli za tu, njemu

3 Zbor za nauk vjere, *Smjernica o Crkvenom pozivu teologa Donum Veritatis (Dar istine)*, Crkva u svijetu, Split 1997., br. 6.

4 K. Rahner, *Student teologije. Problem izobrazbe studenata teologije danas*, u: Bogoslov-ska smotra, 37 (1968), br. 3-4., str. 344.

5 K. Rahner, *Temelji kršćanske vjere: Uvod u pojam kršćanstva*, Ex Libris, Rijeka 2008., str. 25.

prethodno danu situaciju – u kojoj vjera nije samorazumljiva stvarnost – kao nešto „normalo“ i iz te pozicije studira teologiju. A kad se vjera živi samo na razini kulturno-tradicijskog prihvaćanja, ali ne i na razini osobno izgrađenog stava i temeljne povezanosti sa životom, tada studij (učiti o Bogu) lako postane nadomjestak za živoga Boga.

Ovo objašnjava činjenicu da se kod mnogih studenata očituje velik rascjep između teoloških sadržaja i konkretnog života, između studija teologije i njezine potvrde u iskustvu vjere i života. Ukoliko student ne uspije uspostaviti temeljni odnos s vjerom u čijem se ozračju događa oživotvorenje teoloških sadržaja, prožimanje teorije i prakse, naučenog i življenog, u studij se lako uvuče monotonija, a teologija ostane sterilna i bez ploda. Krajnji rezultat takvog načina studiranja je – kako veli jedan profesor – da studenti i kada završe studij, ne samo da imaju krivu sliku o teologiji, nego čak i zamrže svoj studij, a poneki razviju i neku vrstu odbojnosti prema svojoj vjeri.

Ako teologija traži svoju potvrdu u životu, osobnom i zajedničarskom, a posebno u životu Crkve iz čijeg ozračja i dolazi poziv „biti teolog“, tada i student teologije treba trajno nastojati predmet svojega istraživanja životom potvrditi i djelom oživotvoriti za sebe i za druge, budući da „u smislu objave nema nijedne istine koja ne bi bila utjelovljena u djelu, u življenju“. ⁶ Pred njega se stavlja zahtjev da teologiju izvuče iz

zatvorenosti u sam studij na svjetlo sva-kodnevice i učini je životnom kako bi iz ‘govora o Bogu’ postala ‘govor Bogu i s Bogom’, a povlašteni trenutak za to je molitva. Zato se *teologija ne može studirati niti bez molitve!* Osim toga, student se nikada ne bi smio odvojiti od stava molitve, kako bi se predao čistoj djelatnosti studiranja, jer „u teologiji ne postoji istraživanje koje nužno ne bi moralo proizlaziti iz ozračja ovoga traženja u molitvi“. ⁷

Vjera, molitva i duhovni život neizostavni su uvjeti za istinsko bavljenje teologijom, a to vrijedi i za studente teologije koji se spremaju postati „teolozi“.

Važno istaknuti da se ne traži, niti se može tražiti od mladoga studenta da ima sasvim izgrađenu vjeru kao neki gotov čin, i koja bi, kao takva, bila neki preduvjet bez kojega se studij uopće ne bi mogao upisati. Ali to ne znači da on nije pozvan truditi se produbljivati svoju vjeru i molitvu, i to uvijek u povezanosti sa stvarnim životom, a nadasve sa svojim studijem. Studij će biti uspješniji i više autentičan što student bude više rastao u vjeri, a iskreno bavljenje teologijom hrani i učvršćuje njegovu vjeru. Ovo nas vodi do pitanja na koji to način sama teologija može pomoći studentu u njegovoj vjeri i duhovnom životu.

Samopomoć teologije?

„Ako teologija danas živi u kritičkoj situaciji svoje vjere, onda početak teoloških studija mora pomoći mladome teologu da što iskrenije svlada situaciju

6 H. U. von Balthasar, *Teologija i svetost*, str. 161.

7 Nav. dj., str. 178.

svoje vjere.⁸ Drugim riječima, sama teologija se na neki način treba pobrinuti za sebe. Iz istog razloga i saborski Oci u dekretu *Optatam Totius* govore kako studij teologije treba započeti *Uvodnim tečajem* u kojemu se „otajstvo spasenja tako izlaže da studenti uoče smisao, raspored i pastoralno usmjerenje crkvenih studija, i da im to ujedno pomogne da sav svoj život zasnuju na vjeri i njome prožmu, te da se učvrste da prihvate svoja zvanja s osobnim predanjem i radosna srca.“ (14b). Iako Oci, kada govore o „studentima“, imaju na pameti mlade bogoslove – svećeničke kandidate, ono što su rekli o studiju teologije relevantno je za sve studente, dakle i za laike. Taj uvodni tečaj odgovara kolegiju *Uvod u Misterij Krista i povijest spasenja*, ali zahtjevi koji su postavljeni za njega odnose se na sve teološke predmete koji po svojoj naravi mogu biti hrana za duhovni život (usp. OT 16a). Iz toga se vidi da nije samo duhovni život taj koji podržava autentičan studij teologije, nego i sam studij treba biti hrana duhovnom životu i pomoći studentima da svoj život zasnuju i učvrste u vjeri.

8 K. Rahner, *Temelji kršćanske vjere...*, str. 26. Još prije saborske obnove teoloških studija Rahner je napisao da je teologija i mladih i starijih studenata često gotovo potpuno nepobožna i to „ne baš zbog subjektivnih razloga, nego zbog one teologije kakvu primaju“ (*Student teologije...*, str. 344.). Ipak mi držimo da teološka predavanja, u konačnici, bez obzira kako necjelovita bila (u smislu da im nedostaje element 'pobožnosti'), ne mogu ugasiti istinsku zainteresiranost i žar studenta teologije, koji, štoviše, može pronaći izazov u tome da nadopuni ono što im nedostaje kroz svoj osobni angažman.

Koliko pak taj uvodni tečaj u stvarnosti odgovara onome što su Oci zamislili, i koliko zapravo teološki predmeti koji se danas izlažu mogu biti hrana za duhovni život studenata ovisi ne samo o njihovoj želji i angažiranosti, nego i o samoj strukturi predmeta, načinu na koji se izlažu i o profesorima koji ih posreduju. Koliko, dakle, sama teologija uspijeva reagirati na ovu nezahvalnu situaciju današnjih studenata, najbolje je da svatko odgovori za sebe. Ipak, ne sumnjam da će se naći i onih koji se slažu s Rahnerom kad veli da „baš ona (teologija) – sa svojim konkretnim disciplinama – kakve su danas ponuđene, to čak ni za sebe ne postiže“.⁹

Možda se ovdje rađa prostor za jednu „teološku metodologiju“ koja bi na samom početku studija dala temeljne smjernice studiju s takvom dubinom i sadržajem koji bi se promišljao iz godine u godinu i čiji bi osnovni principi bili trajno hermeneutsko načelo za provjeru autentičnog studija teologije. Ona bi odgovarala na pitanje kako studirati teologiju.

Studij teologije i ljubav

„Tko ne ljubi, ne poznaje Boga, jer Bog je ljubav“ (1Iv 4, 8). Navesti samo ovu rečenicu sv. Ivana apostola, bilo bi sasvim dovoljno da se razumije kako *bez ljubavi nema autentičnog studija teologije*. Zato, nakon svega rečenog ostaje ukazati na ljubav kao pokretačku snagu, kao onu koja je zajedno s vjerom izvoriste teologije. Stoga, iz vjere i ljubavi, iz tog dvostrukog izvora teologije „proizlazi način

9 Isto.

na koji valja izgrađivati teologiju da bi udovoljila zahtjevima svoje naravi¹⁰, i to počevši već za vrijeme studija.

Ljubav je jedan od temeljnih uvjeta koji omogućuju shvaćanje i razumijevanje. Ona je spoznajna dinamika za studenta teologije, a ne samo neko osjećajno stanje. To znači da svaki student koji želi sve bolje upoznavati i razumijevati svoj studij, predmete i njihov sadržaj, mora trajno gajiti ljubav u jednom uzlaznom dinamičkom procesu sukladno temeljnom hermeneutskom načelu: „proporcionalno s rastom ljubavi raste i spoznaja o ljubljenoj“.

U konačnici, kao što je govor o Bogu (theo-logia) autentičan i dosiže svoj cilj jedino ukoliko završi doksologijom, a ona se događa samo u ozračju žive vjere i rastuće ljubavi, tako je i studij teologije autentičan, samo ako je na slavu Božju.

Zaključak

Objektivno gledano, na teološkim fakultetima, barem kod nas u Hrvatskoj, osjeća se određena mlakost, i s tim će se, najvjerojatnije, složiti kako studenti tako i profesori, stoga ta činjenica i nije tako začuđujuća. Ono što uistinu začuđuje je činjenica da dobar broj studenata jednostavno „zadovoljno“ studira u ovoj mlakosti i sterilnosti, i ne pitajući se previše o tome. Kako je to moguće? Kako je to moguće na teologiji? Kako je to moguće tamo gdje se svakodnevno susreću sa cijelom jednom galaksijom pitanja i odgovora, koja dotiču samu bit svakoga dijela čovjekova života?

Odgovor, barem djelomice, čini se

da leži u jednom fenomenu koji je danas posebno aktualan među studentima. U modi je jedna nova logika studiranja kojoj ni teologija nije izmaknula. Njezin *leitmotiv* je studirati sa što manje studiranja: razmišljati nije popularno, a ispite treba proći sa što manje učenja; ako ne možeš prepisati, posluži se tehnikom „zapamti-reproduciraj“ koja ipak, najmanje narušava moto „ne razmišljaj!“. Teologiju se također može završiti ovom jednostavnom, a ipak uspješnom tehnikom, koja osim te dvije, isključuje sve ostale aktivnosti studiranja kao razmišljanje, shvaćanje, povezivanje, zaključivanje, itd. Što reći na to?

Svjestan vlastite razapetosti između želje i stvarnih mogućnosti, ali i nemogućnosti pronalaženja lakih i gotovih rješenja, ne usuđujem se reći ništa više doli izraziti uvjerenje da doći na teološki studij i proći ga, a nikada se ne odvažiti razmišljati, pokušati razumjeti, povezati, otkriti, ali i dalje od toga srcem kušati i u nutrini doživjeti, ali koji put i pred otajstvom zašutjeti bilo bi kao doći u Svetu zemlju i proći je s druge strane Jordana, pogledom uprtim samo u pustinju. Danas puše čudan vjetar!? Nanoseći pijesak iz nekih skrivenih zakutaka širi pustinju na mnoga područja ljudskog duha. Njezini nanosi zaprijetili su i onoj iskonskoj čovjekovoj potrebi (čovjekovom pozivu!) da govori o Bogu u želji da ga bolje upozna i razumije, da govori o sebi, o smislu svojega života. Teologija, ako želi ljudskom duhu biti oaza spasosnog hlada čija će stabla rađati zrelim plodovima, mora se neprestano napajati na izvoru žive vode koja teče kanalima vjere, molitve i nadasve Euharistije

10 *Donum Veritatis*, br. 7.

Papa Pio XII. i nacizam

Marijana Marinović

Hitlerov papa ili pravednik među narodima, zaštitnik Židova ili sljedbenik nacizma... neki su od epiteja koji se pridodaju uz ime Eugenjia Pacellija, poznatog kao papa Pio XII. Čovjek kojem je sudbina namijenila ulogu duhovnog vođe u Europi u vrijeme kada je njom harao nacizam, fašizam i komunizam predmet je vaticanske kontroverze. U nedostatku mnogih dokumenata, njegov lik i djelo je različito interpretirano - od veličanja osobe čija je intervencija spasila milijun Židova i pripadnika ostalih naroda pa do svrstavanja u Hitlerove pobočnike i simpatizere antisemitizma. Papa Pio XII. još dijeli svijet koji različito tumači njegovo djelovanje tijekom Drugoga svjetskog rata. Katolička Crkva ga želi beatificirati, a Židovi drže kako nije javno stao u njihovu obranu za vrijeme nacizma i fašizma.

O papi Pacelliju mišljenje javnosti bilo je većinom pozitivno, sve do 1963. godine kada je Rolf Hochhuth napisao knjigu „Der Stellvertreter“

(Namjesnik) u kojoj ističe da Pio XII. nije učinio koliko je mogao u obranu Židova. Još jedan od takvih autora koji iznose niz neistina o papi je i John Cornwell, koji je 1999. objavio knjigu „Hitler's Pope. The Secrete History of Pius XII“ (Hitlerov papa. Tajna povijest Pija XII.). U knjizi Johna Cornwella izrečena je drska optužba i laž da je omogućio učvršćivanje Hitlera na vlasti. Također je napisao da se nije javno pobunio, da u svojim radijskim porukama nikad nije izravno optužio Hitlera te da je oštro prosvjedovao protiv holokausta. To stajalište Johna Cornwella je vrlo neuvjerljivo jer su događaji pokazali da oštre javne osude i prosvjedi Katoličke Crkve izazvali još veće, brojnije i strašnije zločine koje su počinili SS i Gestapo. Hitlerovi nacisti su progonili Židove, ali je i borba protiv Katoličke crkve bila nemilosrdna, a nacistički je program bio poznat po svojem antikatoličanstvu. Da je papa Pio XII učinio ono što sugerira John Cornwell tj. da je otvoreno napao Hitlerovu politiku to bi samo još više pogoršalo rasna proganjanja. Ta suzdržanost nikako nije značila nezainteresiranost za žrtve dok je papa u javnosti ostavljao dojam da šuti. Državno je tajništvo dodijavalo nuncijima i apostolskim delegatima u Slovačkoj, Hrvatskoj, Rumunjskoj i Mađarskoj na-

Sl. 22. Papa Pio XII.

ređujući im da interveniraju kod vlada i kod episkopata dok ne potaknu akciju koja će ostvariti pomoć. O učinkovitosti toga djelovanja svjedočile su brojne opetovane zahvale židovskih organizacija. Židovski povjesničar Pinchas Lapide nije oklijevao procijeniti broj spašenih na 850 000 osoba.¹

Pio XII. je spasio tisuću Židova od sigurne smrti, ali mu židovska zajednica zamjera što nije javno istupio protiv holokausta. Ispod slike Pia XII. u muzeju Yad Vashem² piše kako „Izabran 1939., Papa je stavio po strani pismo

protiv antisemitizma i rasizma koje je pripremio njegov prethodnik. Pa ni kada su informacije o pokoljima Židova pristigle u Vatikan, nije reagirao ni usmenim ni pismenim javnim prosvjedima. Pio XII. nije intervenirao ni kada su Židovi iz Rima deportirani u Auschwitz“.³ Papa Pavao VI. je 1964. naredio da javnosti budu dostupni svi vatikanski dokumenti u svezi Drugoga svjetskog rata. Proces za proglašavanje blaženim i svetim za njega pokrenuo je 1945. papa Pavao VI. No, istina o papi Pacelliju teško se probija u javnost, ali proces beatifikacije dobro će ispitati život sluge Božjega Pija XII. pa će istina izići na vidjelo.

Obitelj Pacelli

Eugenio Pacelli, kasnije Papa Pio XII., rodio se kao drugi od četvoriце sinova u Rimu 2. svibnja 1876. u uglednoj obitelji. Otac mu je bio dekan konzistorijalnih odvjetnika, a djed Marcantonio Pacelli suosnivač vatikanskog dnevnika *L'Osservatore romano*. Njegova obitelj uvijek je bila usko povezana sa Svetom Stolicom i općenito Vatikanom. Njegov otac Filippo i majka Virginia bili su strogo privrženi Katoličkoj vjeri. S očeve strane obitelj Pacelli generacijama je radila u službi papa kao ugledna pravnička obitelj. Obiteljsko podrijetlo Eugenija Pacellija bilo je ugledno, ali skromno: obitelj je s očeve strane

1 Usp., Pierre Blet, *Pio XII. i Drugi svjetski rat prema vatikanskim arhivima*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004., str. 284.

2 Muzej koji služi kao uspomena na stradanja Židova u Drugom svjetskom ratu.

3 www.jutarnji.hr/.../art-2008,10,21,,137889.jl

potjecala iz ruralnih krajeva u blizini Viterba, ovećega grada osamdesetak kilometara sjeverno od Rima.⁴ U mladenačkim danima omiljeno duhovno štivo mu je bilo *Nasljeduj Krista* Tome Kempenca,⁵ monaha iz 15. st.⁶ Bio je iznimno učen i obrazovan: doktorirao je iz teologije i civilnog prava, specijalizirao se u crkvenom pravu, Svetom pismu, patrologiji i povijesti Crkve. Zbog svega toga još je 1901, samo dvije godine nakon svećeničkog ređenja, pozvan u službu Svete Stolicе, postaje prvo diplomat, a potom i tajnik Državnoga tajništva.

Izabran je za papu i to u vrlo kratkim konklavama koje su trajale samo jedan dan, prije toga surađivao je s više papa, a za biskupa ga je 1917. posvetio Pio XI. Iste godine Eugenio Pacelli boravio je u Njemačkoj kao nuncij, najprije u Münchenu od svibnja 1917. do ljeta 1925., zatim u Berlinu od 1929. Konkordati s Bavarskom (1925.) i Pruskom (1929.) bili su opipljivi rezultati njegove nuncijature.⁷ Kardinalom

je postao 1929., a državnim tajnikom Svete stolice 1930.⁸ U Državno tajništvo ušao je pod Lavom XIII., a pod Pijom X. je bio zadužen za izrazito osjetljivi dossier Crkve u Francuskoj i postao je tajnik Kongregacije za izvanredne crkvene poslove.

Benedikt XV. poslao ga je k austrijskom, potom i njemačkom caru da potraži mogućnost za ograničavanje ili pak brzo zaustavljanje Prvog svjetskog rata. Kao nuncij u Münchenu, a zatim i u Berlinu neposredno je upoznao probleme te zemlje, osobito se vezavši uz taj narod, koji je, kao i on, cijenio točnost i marljiv rad.⁹ Pacelli je bio izvrstan poliglot, kao državni tajnik dosta je putovao po Europi i svijetu pa je tako 1936. godine dosta dugo boravio u Sjedinjenim Američkim Državama. Vrlo dobro je bio upućen u svjetska kretanja.

Pontifikat

U četvrtak 2. ožujka 1939., nešto poslije šest sati navečer, prvi kardinal iz reda đakona, Camillo Caccia Domini-
oni, sa središnje je lože bazilike svetoga Petra mnoštvu okupljenu među Berninijevim kolonadama objavio nestrpljivo iščekivanu novost: „Obznanjujem vam veliku radost: imamo papu, to je kardinal Eugenio Pacelli, koji si je na-

4 John Cornwell, *Hitlerov papa- Tajna povijest pape Pija XII.*, Golden marketing- Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., str. 19.

5 To je djelo uživalo široko poklonstvo među redovnicima, kao i među pobožnim dijacezanskim svećenicima, sve do šezdesetih godina 20. stoljeća, a odgovarao je asketskim težnjama zatvorenog tipa monaštva: poticalo je povučenost koja je usmjerena prema Bogu.

6 *Isto*, str. 30.

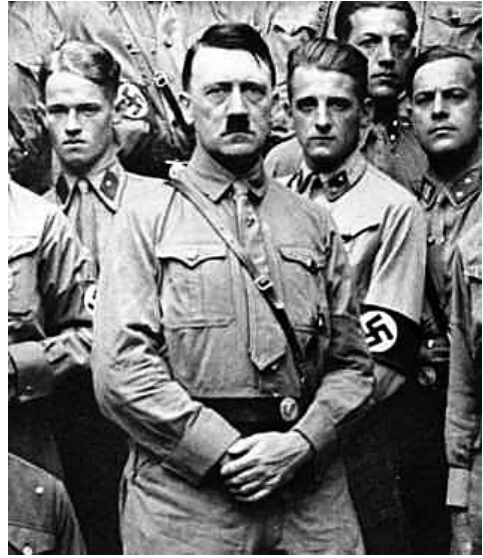
7 Pierre Blet, *Pio XII. i Drugi svjetski rat prema vatikanskim arhivima*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2004., str. 58.

8 *Opći religijski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslava Krleža, Zagreb 2002., str. 716

9 Pierre Blet, *Pio XII. i Drugi svjetski rat prema vatikanskim arhivima*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2004., str. 10.

djenio ime Pio XII.“ Treći krug glasanja u konklavu, koji nije trajao ni dvadeset i četiri sata, za nasljednika je Pija XI. dao čovjeka koji je deset godina pod njim bio državni tajnik, kardinala Pacellija. Sutradan ujutro, u jedanaest sati u Sikstinskoj kapeli održana je treća „adoracija“ kardinala. Nakon što su mu oni koji su mu do jučer bili jednaki izjavili poslušnost, novi je papa pročitao poruku koju nije uputio samo crkvenim knezovima okupljenima pred njim nego cijelom svijetu. Pozdravio je pastire Crkve, njezine misionare, svećenike, njezine vjernike, potom sve ljude i one koji nisu članovi Katoličke crkve. Svima je htio uputiti poruku, poruku mira „mira, želje svih dobrih duša, mira, plodova ljubavi i pravde“. Od prvoga dana svojega pontifikata Pio XII. pokazivao je da želi nastaviti zadaću koju si je postavio njegov prethodnik Pio XI, obranu mira u svijetu.¹⁰

Eugenio Pacelli je izabran za papu na svoj 63. rođendan uzevši si ime Pio XII. Papa Pio XII. čije je geslo *Pax opus justitiae* – Mir je djelo pravde, svoj pontifikat započinje pozivom europskih državama da nesporazume rješavaju okupljeni oko zajedničkog konferencijskog stola. Bez drugog oružja, osim riječi Istine, ali govoreći u ime Boga, Oca svih ljudi, Krista, u kojem su svi braća, u ime Duha ljubavi, Sveti je otac preklinjao državnike da u mirotvornim

Sl. 21. Hitler

pregovorima traže rješenje problema koji su ljudski rod doveli na rub strahovitog sukoba.¹¹ Prve godine pontifikata pape Pija XII. bile su obilježene ratom. Papa je neumorno tražio rješenje za mir. Dosljedan Lateranskim ugovorima, Papa je nastojao održati Crkvu potpuno neutralnom. No, era njegove vladavine zasjenjena je pokoljem milijuna ljudi. Papi Piju XII. mnogi prebacuju iznenađujuću šutnju u vezi s nezapamćenim pokoljima koje su nacisti izvršili nad židovskim narodom.

U božićnoj radijskoj poruci 24. prosinca 1942. Pio XII apostrofira poljske Židove izjavljujući da je na „stotine tisuća osoba bez ikakve osobne krivnje izloženo smrti samo zbog svog nacionalnog i etničkog podrijetla“. U govoru kardinalskom zboru 2. lipnja

10 Pierre Blet, *Pio XII. i Drugi svjetski rat prema vatikanskim arhivima*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2004., str. 9

11 Isto, str. 25.

1943. Papa podsjeća na one koji „zbog svoje narodnosti ili svoje rasne pripadnosti podnose najveće patnje te su bez ikakve osobne krivnje prepušteni uništenju.“¹² Papu je u svjetskom požaru, kako je sam rekao, određivala u prvome redu jedna briga, a to je, tko bi trpio kad bi on podigao glas. Bi li se jačim riječima više postiglo? Papa je pružio svoju pomoć izbjeglicama bez obzira na njihovo podrijetlo, tijekom rata udomio ih je nekoliko tisuća u Castel Gandolfu. Papa je razmišljao o mogućim javnim izjavama i nije se otključio na tiho djelovanje. U više je pisama njemačkim biskupima povjerio svoja oklijevanja i dvojbe. Tako je 20. veljače 1941. pisao: „Kad bi papa htio vikati na sav glas, često su mu, nažalost, nametnuti čekanje i šutnja; kad bi htio djelovati i pomagati (nameću se) strpljenje i čekanje“. Ponovit će 3. ožujka 1944.: „Često je bolno i teško odlučiti što nameću prilike: mudru suzdržanost i šutnju ili, naprotiv, jasnu riječ i odlučno djelovanje.“¹³

Pio XII. nije vjerovao u mir koji ne počiva na pravdi, a još manje u mir koji bi se postigao sa Sovjetskim Savezom čiji je politički sustav smatrao utemeljenim na trajnoj nepravdi. U svibnju 1945. godine rat je završen. Ratni vihor i razaranja nisu spriječila papu Piju XII. da dio svoje energije posveti djelovanju unutar Crkve. Izdao je nekoliko enciklika. Papa je proglasio 33 sveca,

te konzistorijem 1953. godine imenuje kardinalima veliki broj stranaca, među njima i zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca.

„Diplomatski odnosi“ s Hitlerom

Papa Pio XII je skupa s njemačkim biskupima 1937. formulirao tekst enciklike *Mit brennender Sorge*,¹⁴ koju je 19. ožujka 1937. obznanio Pio XI. Govori o položaju Katoličke crkve Hitlerovoj Njemačkoj i protiv nacizma uzdignutog do apsolutne vrijednosti, gotovo do obožavanja, s idolatrijskim kultom rase, nacije, države i njena točno određena totalitarističkog oblika. Osuđuje etičke zablude, nepoznavanje naravnog zakona i prava, gdje ljudsko društvo više ne služi čovjeku nego čovjek treba da robuje ideologiji države i njenom isključivo zemaljskom blagostanju. Pacelli je u enciklici dodao dio koji pokazuje političke temelje i ciljeve Trećeg Reicha te motive progonjenja Katoličke crkve. Najvažniji učinak enciklike za vjernike bila je činjenica da je Papa progovorio uzviknuvši pred svjetskom javnošću: „Crkva u Njemačkoj bori se na smrt i život: vi njemački katolici, koji ste proganjani, u pravu ste, ne dajte se zavesti, ja sam uz vas“.¹⁵

14 Enciklika je pročitana u crkvama 21. ožujka 1937. u svim župnim crkvama. Vlast se nije usudila zabraniti čitanje, nego je odmah nakon toga počela provoditi razne pritiske i progone: od zabrane širenja enciklike do nastavka ranije započetih suđenja svećenicima i redovnicima.

15 Nikola Stanković, *Pojmovnik antitotalitar-*

12 Isto, str. 301.

13 Isto, str. 283.

Pio XI. 29. lipnja 1931. enciklikom *Non abbiamo bisogno* (Nemamo potrebe) brani Crkvu od omeđivanja vjerske slobode od totalitarne države fašista, nacionalsocialista i komunista, s posebnim osvrtom na talijanske okolnosti onoga trenutka.¹⁶ Nakon objavljivanja enciklike dolazi do još jačih progona tako da je u samom Beču kardinal nadbiskup bio napadnut pri izlasku iz katedrale, a sutradan su provalili u njegovu nadbiskupsku palaču i opljačkali je. Državnim je službenicima zabranjeno da svoju djecu šalju u vjerske škole, od njih se tražilo da potpiše obrazac kojim se izrijeком prihvaćali Rosenbergovo¹⁷ novo poganstvo. Kršćanska pouka bila je izložena stalnim napadima, najprije na lokalnoj razini, zatim su postupno ti napadi proširili na cijeli Reich. Jednom odredbom od 29. prosinca 1937, naređeno je zatvaranje 82 katoličke školske ustanove, s ukupno 15 000 učenika. Uz zatvaranje katoličkih škola, vodili su i borbu protiv vjeronauka u državnim školama. Bavarska je vlada 10. ožujka 1938. donijela zakon o akademskoj inspekciji

nih enciklika iz 1937., u: *Obnovljeni život* (51) ½ (1996) str. 121

16 Ivan Fuček, *Etička kritika totalitarizma u papinskim dokumentima*, u: *Obnovljeni život* (51) (1996), str. 109

17 Alfred Rosenberg- Osuđivao je učenja protestanske i katoličke crkve koja je nazivao negativno kršćanstvo i zalagao se za tzv. pozitivno kršćanstvo bazirano na pretpostavci da je Isus bio porijeklom iz nordijske enklave u Galileji te da se aktivno suprotstavljao judaizmu.

i jedan od članaka toga zakona određivao je da svećenici koji poučavaju moraju imati posebnu dozvolu, koja se neće davati nearijcima i „politički nepouzdanim“ ljudima.¹⁸ Papa je u borbi protiv nacističke ideologije veliku važnost pridavao izobrazbi i usmjeravanju koje su tamo mogli dati svećenici i biskupi i bitnim je držao savršeni sklad unutar episkopata.

Osnovao je i Papinsko djelo za pomoć kao i Vatikanski informacijski ured koji je i dugo nakon rata nastojao pomoći u otkrivanju podataka o sudbini 11 milijuna ljudi zahvaćenih ratnim vihorom, te je odaslao poznate božićne radijske poruke nacijama u ratu, pozivajući ih na mir. Samo zbog nacističkih odmazda nije nastavio s otvorenim protunacističkim djelovanjem, ali je zato u tajnosti djelovao preko svojih organizacija pomažući svima koji su bili proganjani zbog antirasnih zakona. Posebno je pomogao 860.000 Židova. Papina šutnja na koju cilja i John Cornwell (*Hitlerov papa*) i Hochhuthov (*Vikar, Namjesnik*) je opravdana jer je intervencija Vatikana u prilog Židova bile su diskretne i povjerljive, ali učinkovite. Pio XII. izjavio je kako je uvjeren da je za izbjegavanje rata, za ublažavanje patnji, za smanjenje broja žrtava učinio sve što je vjerovao da mora učiniti.¹⁹

18 PIERRE BLET, *Pio XII. i Drugi svjetski rat prema vatikanskim arhivima*, Zagreb 2004, str. 56

19 *Isto*, str. 287

Hitlerov stav prema kršćanstvu

Hitler je odrastao uz pobožnu majku Klaru i liberalnog, rano preminulog, oca Alojza, koji je negativno utjecao na Hitlerov odnos prema kršćanstvu, a posebno prema Katoličkoj crkvi kojoj je obitelj pripadala. Hitlera je u nekršćanskim shvaćanjima učvrstilo i njegovo duboko razočaranje na predavanjima iz školskog vjeronauka. Svi su ovi čimbenici doprinjeli da je Hitler, prema vlastitom priznanju, rano izgubio vjeru. „S trinaest, četrnaest, petnaest godina više ni u što nisam vjerovao, a niti jedan od mojih mnogih drugova nije vjerovao u tzv. pričest, osim samo nekoliko sasvim glupih odličnih učenika.“²⁰ Hitlerov stav prema kršćanstvu je poznat iz tzv. Bormannovih bilježaka.²¹ Vođa Trećeg Reicha drži kršćanstvo utjelovljenjem rušilačkog boljševizma. Pod krinkom vjerskog odgoja svećenici već stoljećima sokole vjernike protiv države i njezinih institucija.²² Hitler se pred Hansom Severusom Zieglerom jasno izjasnio kao poganin uz napomenu da on pod tim pojmom podrazumjeva sebe kao nekršćanina. „Vi morate znati da sam ja poganin, da se osjećam nekršćaninom. Razumljivo, da imam

unutarnji odnos prema jednoj kozmičkoj svemoći, prema jednom božanstvu. To mora svatko imati, tko ima osjećaj za umjetnost. Nažalost ljudi podrazumjevaju pod riječju „poganin“ nekoga bezbožnika i križaju se tripot kad čuju tu riječ.“²³

Hitler je pročitao mnoge knjige o židovstvu i kršćanstvu. On je čak posebno proučavao i hebrejsku etimologiju. Hitler je Isusa smatrao arijevcem, dakle Nežidovom. „Kršćanstvo bijaše sverazorni boljševizam. Pri tom je Galilejac, koji se poslije naziva Krist, htio nešto sasvim drugo. On je bio narodni vođa, koji se protivio židovstvu. Galileja bijaše sigurna kolinija u kojoj su Rimljani naselili galske legionare, a Isus zasigurno nije nije bio Židov. Krist je bio Arijevac, ali Pavao je koristio njegov nauk da mobilizira podzemni svijet i organizira predboljševizam. Zbog ovoga upada izgubila se lijepa bistrina antičkog svijeta... Kršćanstvo je najludje, što je ikad ljudski mozak stvorio u svojoj tlapnji, to je izrugivanje svega božanskoga...“²⁴ Iz svega ovoga možemo zaključiti da je Hitler vjerovao da je Isus o Židovima govorio kao utjelovljenju zla i da su ga zato razapeli. Kršćansko shvaćanje života poslije smrti Hitleru je potpuno neprihvatljivo. „Misao o onostranosti u kršćanskoj religiji ne mogu održavati, jer nije održiva. Misao o vječnosti utemeljena je u vrsti. Duh i

20 IVAN MUŽIĆ, *Hitler i Izrael*, Split, 1995, str. 48

21 Martin Bormann je bio istaknuti nacistički službenik. Postao je šef Parteikanzleia i osobni tajnik Adolfa Hitlera. Pridobio je Hitlerovo povjerenje i postao jedan od najmoćnijih ljudi Trećeg Reicha.

22 FRANJO ŠANJEK, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*, Zagreb, 1996, 453. str.

23 IVAN MUŽIĆ, *Hitler i Izrael*, Split, 1995, str. 85.

24 *Isto*, str. 94.

duša idu sigurno ponovno natrag u zajednički rezervoar, kao tijelo. Mi gnajmo time kao temeljni materijal, fundus iz kojeg nastaje novi život. O tome „zašto“ ne moram sebi razbijati glavu. Biće duše nećemo razotkriti. Ako ima Boga, onda nema samo života nego i spoznaja; ako reguliram svoj život na temelju uvida koji mi je Bog dao, onda se mogu prevariti, ali ne lažem. Najteži udarac, koji je pogodio čovječanstvo je kršćanstvo; boljševizam je izvanbračni sin kršćanstva; oboje su plod Židova. Kršćanstvo je najveći nazadak, koji je čovječanstvo ikad doživjelo.“²⁵

Iz ovoga možemo zaključiti da Hitler osim što je mrzio Židove i sve židovsko bio i oštri protivnik Kršćanske Crkve i vjere. Osim Židova u njegovim logorima su stradali i mnogi kršćani među kojima su i Edith Stein koja je rođena u ortodoksnoj židovskoj obitelji. Na Novu godinu 1922. primila je sveto krštenje i uzela ime Tereza. Godine 1933. ušla je u karmelićanski samostan u Kolnu i uzela ime sestra Terezija Benedikta od Križa. Pet godina kasnije bježi pred nacistima u Nizozemsku, odakle je 1942. godine deportirana u nacistički koncentracijski logor. Za njezinu sudbinu nije se ispočetka ništa znalo. Tek kasnije ustanovljeno je da je, zajedno sa sestrom Rozom i cijelim transportom, našla smrt u Auschwitz 9. kolovoza 1942. god. Papa Ivan Pavao II. proglasio je Edith Stein blaženom

1. svibnja 1978., svetom 11. listopada 1998. godine; zatim sv. Maksimilijan Kolbe koji je osnovao katoličku marijansku organizaciju „Vojska Bezgrešne“ s ciljem promicanja katoličkih vrijednosti, posebno širenja štovanja Blažene Djevice Marije. Izdavao je mjesečnik u Grodnom, a kad je u jednom broju napisao: „Nitko na svijetu ne može promijeniti istine“, nacisti su ga uhitili i odveli 10. veljače 1941. u varšavski zatvor Paviak. Iz zatvora je transportiran u logor Auschwitz. Krajem srpnja 1941. pobjegao je jedan zarobljenik. Zapovjednik logora Fritzsche odredio je da će desetorica umrijeti zbog toga. Među njima je bio jedan mladi narednik Fran Gajownieczek koji je molio za milost jer ima ženu i djecu. Maksimilijan Kolbe je pristustovao tome i ponudio se da zamijeni tog mladog narednika. Zapovjednik Fritzsche je pristao. Maksimilijan je umro 14. kolovoza 1941. u predvečerje blagdana Velike Gospe od injekcije karbolne kiseline. Papa Ivan Pavao II. proglasio ga je svetim 10. listopada 1982.

Zaljučak

Pio XII. u užasnim vremenima nije spašavao sebe, već Židove od nacista i to je njegov „grieh“. Cijeli problem je u tome što nije bitno da je Pio XII. činio dobro Židovima, već što nije učinio na dovoljno dobar način. Da je papa digao glas neki bi opet mogli prigovarati kako se radilo o ispraznom govoru koji mu je poslužio samo da

²⁵ Isto, str. 97.

Sl. 23. Papa Pio XII.

zaštititi sebe. Ali da je i digao glas, i proveo ga u djelo onda bi kao i Stepincu, opet prigovorili kako se to odnosilo samo na krštene Židove. Umjesto šutnje upotrijebila bih riječ mudrost, jer je u toj šutnji bilo vrlo malo šutnje. Papa je malo govorio, ali je puno djelovao i to mu nitko ne može osporiti. Morao je svaku svoju riječ veoma dobro ocijeniti i odmjeriti, kako ne bi učinio još nesnošljivijim stanje u Njemačkoj. Došavši na vlast Hitler je naredio je da se iz samilosti uništi – živote koji nisu „vrijedni“ života, beskorisne potrošače

hrane. Nitko nema pravo uništavati taj život na temelju rasne, nacionalne ili vjerske pripadnosti. Mnogi su ljudi ubijali i umirali u ime kukastog križa, u ime Staljinove petokrake, u ime raznih obilježja.. Nemoguće je »očistiti« svijet od takvih ljudi, to bi se pokazalo jednakim zlom. Čini se da je zadaća budućih generacija ne dopustiti da takvi ljudi dobiju vlast u ruke, a najbolji pokazatelj toga je da njemački narod još i danas osjeća posljedice odabira svojih sunarodnjaka u 30-im godinama 20. stoljeća. Premda nije vjerojatno da će se ponoviti komunističke ili nacističke strahovlade, ipak danas postoje, primjerice, golemi sekularistički i liberalistički napadi na Crkvu. No, postoje antikatoličke snage koje se mogu pronaći u istim medijima. One uvijek koriste Katoličku Crkvu iz vremena Drugoga svjetskog rata kako bi napali današnju Crkvu. Pio XII. u takvom teškom vremenu bio je jedan od rijetkih koji je dosljedno i bez ikakva kompromisa branio dostojanstvo ljudske osobe. Papa je uvijek branio ljudsko dostojanstvo, ljudsku slobodu, vođen tom slikom o čovjeku. Papa Pio XII. je imao kvalitete koje se u današnjem društvu ne mogu tako lako naći. To je prije svega hrabrost, neustrašivost i čistoća srca.

Kraljevstvo Božje

Lidija Piskač

Kraljevstvo Božje je tema koja me zaintrigirala još prošle akademske godine kada smo u jednom kolegiju govorili o prigovoru modernističkog teologa Loisyja u kojem je tvrdio da je Isus htio Kraljevstvo Božje, ali je namjesto njega, krivnjom apostola, došla Crkva. Činjenica je da Evandjelja samo dva puta spominju Crkvu, dok Kraljevstvo Božje spominju 81 put izravno i stotinjak puta neizravno. U isto vrijeme Djela apostolska Crkvu spominju 47 puta, a Kraljevstvo Božje samo 7 puta. Gledajući brojke, moglo bi se pomisliti da je Loisy doista u pravu kad kaže da učenici, ne mogavši ostvariti Kraljevstvo koje je Isus navještao i želio, mijenjaju navještaj i umjesto Kraljevstva Božjega osnivaju i šire Crkvu.

Bit problema i njegovo rješenje leži u odgovoru na pitanje što je Kraljevstvo Božje i što je Isus mislio pod tim izrazom. Isus ga nigdje ne tumači, a ipak ga je učinio središnjim pojmom svega svog navjesticateljskog djelovanja. Ovaj

rad ide upravo za tim da odgovori na to pitanje, ne prvenstveno zato da bismo našli odgovor na gore spomenuti prigovor jer on ionako više pripada ekleziologiji, a manje kristologiji, nego zato što se taj pojam tako često upotrebljava i u Evandeljima i u našem govoru, a niti u Evandeljima niti u našem govoru nije dovoljno protumačen. Evandjelja ga tumače kroz usporedbe, a mi ga u svakodnevnom govoru uzimamo uglavnom zdravo za gotovo, ni ne razmišljajući dublje o tome da Kraljevstvo Božje nije tek pojam ili fraza nego duboka, bogata i prisutna stvarnost koja nam je darovana i obećana i koja zbog svoje važnosti u našim životima mora imati povlašteni položaj.

Zbog ograničenog broja stranica mnoge teme o kojima bi se moglo govoriti nisu uopće ili su samo usputno dodirnete, kao npr. različita upotreba i nazivi za Kraljevstvo Božje kod novozavjetnih autora, odnos kraljevstva i Mesije, odnos Isusove osobe i kraljevstva, kraljevstva i Crkve, zadaća širenja kraljevstva itd.

U radu koji slijedi nastojimo protumačiti pojam i stvarnost Kraljevstva Božjega. Zbog toga moramo prvo zaći u njegove starozavjetne korijene. Nakon toga, slijedeći trodijelnu razradu teme kakvu donosi W. Kasper i oslanjajući se najvećim dijelom na njegova

tumačenja, govorimo o eshatološkom, teološkom i soteriološkom značenju i karakteru Kraljevstva Božjega.

Kraljevstvo Božje u Starome Zavjetu

U Isusovo vrijeme Kraljevstvo Božje bilo je bit spasenjske nade Židova. Ideja spasenja najbolje je sažeta upravo u ideji kraljevanja ili kraljevstva Jahvina.¹ Ipak, predodžba Jahve – kralja ne javlja se odmah u počecima Staroga zavjeta. Bog patrijarha još nema kraljevskih crta jer njima kao nomadima ideja kralja nije bila bliska. Tek nakon naseljenja u Kanaan ta predodžba, poznata kod drugih staroistočnih naroda,² nakon pročišćenja postaje dio i Izraelove vjere. Pojam Kraljevstva Božjega ima, dakle, svoj temelju povijesnom iskustvu da je Bog njihov gospodar i kralj nad Izraelom i svom zemljom. Pri tome se ne misli na prostorno Kraljevstvo nego se tim izrazom želi priznati Božje gospodstvo i njegovo vodstvo u povijesti.

Kada je Izrael postao monarhija, zemaljski se kralj morao podložiti kraljevskoj časti Jahve i vršiti njegovu volju. Smatrali su da kralj svoju vlast ima od Jahve (usp. 1 Ljet 13,5; 2 Ljet 13,8), a Jahve je Davidove potomke smatrao svojim sinovima (2 Sam 7,14; Ps 2,7). Unatoč očekivanjima, u izraelskoj je

povijesti bilo vrlo malo kraljeva koji su priznavali Božje prvenstvo i njegovu vladavinu, a sebe smatrali vršiteljima i čuvarima Božjega nauma. Prema sve-topisamskim svjedočanstvima propast sjevernog i Južnog kraljevstva izravno je povezana s nevjernošću, nevjerom i idolatrijom hebrejskih kraljeva prema Kralju od kojeg su imali vlast.

Nakon rušenja izraelskih kraljevstava perspektiva se mijenja. Budući da zbog loših vladara te stalnih ratova nisu mogli u sadašnjosti iskusiti to da zaista Bog njima vlada, za vrijeme i nakon babilonskog sužanjstva došlo je do eshatologizacije vjere i vjerskih i narodnosnih predodžbi o Kraljevstvu Božjem. Svoju neispunjenu nadu u dolazak dobrih, pobožnih i pravednih vladara pretvaraju u novu vrstu nade: očekuju budućeg Kralja i Mesiju, pravednog vladara koji tek ima doći te vjeruju da će na kraju vremena Božje Kraljevstvo zasjati u punini, u punom sjaju. Tada će se, na kraju, Bog konačno pokazati kao apsolutni gospodar svega. Svoja prošla iskustva Božje pomoći i prisutnosti sele u budućnost. Tako dolazi do nade u novi savez i novi izlazak. Sada se dolazak Kraljevstva Božjeg očekuje kao budući događaj.³

Psalmi iz tog razdoblja govore o eshatološkom kraljevstvu: ono će biti sveobuhvatno, obznanjeno i priznavano među svim narodima, a očitovat će se na dan suda Božjega (Ps 47,96-99; 145,11ss).

1 Usp. R. E. BROWN, *Biblijska teologija Staroga i Novoga zavjeta*, Zagreb, 1993, str. 209.

2 Usp. M. ŠKVORC, *Isus – spasitelj*, Zagreb, 1998, str. 610.

3 Usp. W. KASPER, *Isus Krist*, Split, 1995, str. 84.

Konačno, kad Daniel u vrijeme Antioha Epifana opisuje buduće događaje, vladavinu Jahve opisuje kao konkretno kraljevstvo, ali koje više neće biti od ovoga svijeta.⁴ Tako je u Danielu po prvi puta izričito potvrđeno apokaliptičko transcendiranje eshatološke zbilje. Isto onda čini i Knjiga mudrosti (Mudr 3,8).

Dolazak budućeg Kraljevstva Božjeg često se povezivao s dolaskom naviještenog i obećanog Mesije. Kako su shvaćanja Mesije bila mnogostruka i vrlo različita, tako ni shvaćanja Kraljevstva Božjega nipošto nisu bila unificirana niti jednoznačna, nego su predodžbe kraljevstva odgovarale predodžbi Mesije i obratno. Temeljne crte bile su u svim predodžbama uglavnom jednake, ali su se predodžbe uvelike razlikovale obzirom na način i vrijeme ostvarenja tih temeljnih crta i ciljeva.

To općezidovsko, temeljno shvaćanje Kraljevstva Božjega jest takvo da je Kraljevstvo Božje bilo pojam za nadu u dolazak pravednog vladara koji će štititi slabe i siromašne i osloboditi ih od svih nepravdi i tlačenja. Kraljevstvo Božje bilo je bit spasenjske nade Izraela.⁵ Ono je značilo spasenje, a spasenje može doći jedino čovjekovim priznavanjem Božje vladavine. Kada ono dođe, nastupit će vladavina dobra, pravde, milosrđa, blagoslova, slobode. Jednom riječju, *shalom*.

Za Izrael je bilo jasno da sam čovjek nikada ne može postići shalom, zato što shalom uključuje pobjedu nad zlom koju može ostvariti jedino Bog. „Pojam Kraljevstva Božjeg označava ono novo, do sada neostvarivo, nezamislivo, ono što čovjek ni na koji način ne može napraviti nego samo Bog može dati, štoviše, što je konačno sam Bog. Radi se o Božjem boštvu i gospodstvu koje istodobno znači čovječnost čovječstva i spasenje svijeta jer znači oslobađanje od stvorenju neprijateljskih sila zla i pomirenje u dubokoj podvojenosti zbilje.“⁶

Tim tumačenjem već smo zašli u Isusov navještaj Kraljevstva Božjeg i premašili razinu koju dosežu i najbolja i najpobožnija starozavjetna shvaćanja.

Eshatološki karakter Kraljevstva Božjeg

Eshatološkoj nadi kakva se javila u kasnom židovstvu Isus svojim naviještanjem daje nov zaokret. Marko sažimlje sadržaj Isusovog evanđelja na sljedeći način: „Ispunilo se vrijeme, približilo se Kraljevstvo Božje. Obratite se i vjerujte evanđelju“ (Mk 1,15). Iako to najvjerojatnije nije izvorni Isusov logion, ipak točno prepričava srž Isusove poruke. Približavanje Kraljevstva Božjeg bilo je središte i okvir Isusovih nastupa i navještaja.

Budući da je to bio općepoznati termin, iako posve različito shvaćan, Isus

4 X. LEON-DUFOUR, *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb, 1988, str. 441.

5 W. KASPER, *Nav. dj.*, str. 82.

6 *Isto*, str. 83.

ga nigdje nije izričito protumačio. Jasno je, ipak, da mu u odnosu na židovsko shvaćanje pridaje novo, izmijenjeno značenje: ne naviješta samo da će Kraljevstvo Božje doći na kraju svijeta, u budućnosti, nego izriče i novu poruku, donosi zaista radosnu vijest: „Ispunilo se vrijeme, približilo se Kraljevstvo Božje“ (Mk 1,14ss; Mt 4,17; usp. Mt 10,7; Lk 10,9.11). U nastupnoj propovijedi u Nazaretu progovara: „Danas se ispunilo ovo Pismo što vam još odzvanja u ušima.“ (Mt 4,21). Isus nedvosmisleno tvrdi da je Kraljevstvo Božje blizu, da je došlo vrijeme, što u semitskim jezicima znači da je kraljevstvo već tu, da je stiglo.

Zbog dvostrukog nerazumijevanja, ili bolje reći zbog nerazumijevanja i nerazumljivosti, Isus o Kraljevstvu Božjem govori gotovo izrijekom u usporedbama. Nerazumijevanje, sablazan, prepast izazvao je Isus kod svojih suvremenika time što je propovijedao jedno drugačije Božje Kraljevstvo i drugačijeg (iako istog) Boga nego što su to oni vjerovali i iščekivali. Nasuprot očekivanog oslobođenja, političko-vojnog Božjeg interventa koji bi doveo do ponovne uspostave teokratske monarhije – Božjeg Kraljevstva – Isus je naviještao jednu drugačiju zbilju.

Nerazumljivost ili otajstvenost, skrivenost stvarnosti kraljevstva drugi je razlog govora u parabolama. Ne samo zato što ga Židovi ne bi shvatili, već i stoga što je otajstvo samo po sebi neshvatljivo, o tome što je, kako dje-

luje, kada i gdje se pojavljuje govorio je kroz slike uzete iz nama shvatljivog iskustvenog svijeta. Kroz njih je barem u glavnim potezima opisao narav i sudbinu Kraljevstva Božjeg na zemlji. Govor u usporedbama nije tek puka pripomoć, pojednostavljenje da bi slušatelji lakše razumjeli. Usporedbe su očigledno jedini oblik u kojem se može primjereno govoriti o Kraljevstvu Božjemu. Jedino njima uspijeva izraziti bogatstvo i dubinu značenja koje u sebi nosi Isusovo Kraljevstvo Božje. Pokazuju „da je početak Isusova kraljevstva u njegovoj riječi – sjemenu! Razvija se to kraljevstvo ne ljudskom prisilom ili mudrošću, nego svojom vlastitom, božanski imanentnom silom. Čovjek i ne zna kako ono raste, i to u ljudima, među njima, bez buke ili pokazivanja: ovdje je ili ondje! U sebi nosi neprocjenjivu vrijednost – dragocjeni je biser i u Bogu skriveno blago! Djelotvorno je iznutra – raste kao gorušica, sve prožima kao kvasac. Podnosi i zlikovce koji će biti izbačeni na kraju svijeta – kao zle ribe nakon ulova, kao uzvanici bez svečana ruha, kao zli vinogradari koji su ubili sluge i sina gospodara vinograda.“⁷

No u prispodobama, napose onima o rastu (usp. Mt 13), i nekim Isusovim riječima (Mt 6,20;16,18; Lk 11,2) pokazuje se da se Kraljevstvo Božje ne nalazi samo ovdje i sada, usred svijeta i vremena, već da se dolazak kraljevstva tek očekuje i treba ga izmoliti. Odatle

⁷ M. ŠKVORC, *Nav. dj.*, str. 382.

zaziv u Očenašu „dodi kraljevstvo tvoje!“. Otajstvo Kraljevstva Božjeg (usp. Mk 4,11) nije ništa drugo nego skroviti početak samoga Kraljevstva Božjega usred svijeta na kojem se ljudskim očima ništa od toga ne da prepoznati. Kraljevstvo je Božje već došlo, ali još ne u punini. *Već da – još ne!* Isus ne skriva napetost između početka kraljevstva u sadašnjosti i dovršetka u budućnosti. On je pojašnjava prisporobama o rastu kojima želi reći da između povijesnog nastupa kraljevstva i njegova potpunog ostvarenja mora proći vremena. Sjeme je posijano i polako raste. Neprimjetno, ali raste (usp. Mt 13,32).

Napetost između već da i još ne na različite je načine tumačena.⁸ Kasper donosi tumačenje koje rješenje te napetosti nalazi u ispravnom shvaćanju vremena: vrijeme treba shvatiti u sveto-pisamskom, a ne u filozofskom kontekstu. Biblija vrijeme ne shvaća kao tijek, ravnomjerni slijed sati, dana i godina, nego kao kvalitativnu veličinu. Ne govori o tome što je vrijeme, već o tome za što je vrijeme, za koji sadržaj, što se sada može i treba učiniti. Izrazit primjer takvog shvaćanja jest Propovjednik (usp. Prop 3,1-6). Svako je vrijeme za nešto, određeno za neki sadržaj. Sve ima i sve dolazi u svoje doba.

Kad Isus navješta da se ispunilo vrijeme i da se Kraljevstvo Božje približilo (usp. Mk 1,15), želi reći ovo:

⁸ O tome vidi: W. KASPER, *Nav. dj.*, str. 86.-88.

sada je pogodno vrijeme za dolazak Kraljevstva Božjeg, ono nam može doći, može ući u naš život, nije daleko od nas. Poziva ljude da se u sadašnjosti opredijele za Kraljevstvo Božje, da je sadašnjost vrijeme u kojem se donosi odluka o pristupu budućem kraljevstvu. U sadašnjosti je moguće donijeti odluku o budućnosti. Čovjek tako na neki način već sada sudjeluje u onome za što se opredijelio, već sada osjeća plodove spašenosti. Božja budućnost je spasenje onom koji sadašnjost prihvati kao Božje sada i kao čas spasenja.

U govoru o eshatološkom karakteru Kraljevstva Božjega nailazimo na još jedan problem: Isus je govorio o skorom dolasku kraljevstva, a taj se dolazak još uvijek nije dogodio.⁹ Nije li se Isus možda prevario kad je navještao skori dolazak? Čini se da Bog odgađa ispuniti obećanje jer želi da svi prispiju k obraćenju (usp. 2 Pt 3,9). Povijest se odvija po božanskom planu, a njegova je volja da Kraljevstvo Božje može doći samo ako ga je čovjek vjerom slobodno prihvatio. Ponuda kraljevstva stavljena je pred slobodnu odluku čovjeka. Zbog toga je sadašnje vrijeme naših odluka ujedno i eshatološka situacija u kojoj određujemo svoju konačnu budućnost. Bog se, čini se, na neki način ravna prema našim odlukama te još uvijek ostavlja otvorenom nadu u mogućnost spasenja. Ta je nada još uvijek neispunjena. Ispunit

⁹ *Isto*, str. 89.

će se tek kad Bog zaista bude „sve u svemu“ (1 Kor 15,28).

Teološki karakter Kraljevstva Božjeg

U Starom zavjetu dolazak Kraljevstva Božjeg značio je dolazak Božji. Kad Isus naviješta da je kraljevstvo blizu, to znači da je Bog blizu. Kraljevstvo Božje znači, dakle, Božju prisutnost, gospodstvo i vladavinu.

Vjeru u Božje gospodstvo Židovi su nadopunili vjerom u stvaranje: ako je Bog gospodar svega, onda je on i stvoritelj svega i sve što postoji, postoji zato što on to želi i hoće. U kasnom židovstvu iščeznula je, međutim, ta ideja Božje bliskosti stvorenju jer se Boga shvaća kao posve transcendentnog i dalekog. Kad Isus na nov način interpretira Božju vladavinu opisujući Boga kao onog koji se brine čak i za travu, ljiljane, vrapce (usp. Mk 6,30;10,31), ponovo, ali s novim sadržajem afirmira bliskog Boga koji mari i koji je zauzet oko svojih stvorenja. Upravo su zato stvorenja i prikladna da se preko njih u parabolama ocrta stvarnost Kraljevstva Božjega.

Za Isusa Božja vladavina i gospodstvo znače Božju blizinu i ljubav. To je posve novo i revolucionarno tumačenje Božjeg gospodstva: gospodstvo se sastoji u suverenosti Božje ljubavi. Novost u shvaćanju Boga i novi odnos prema njemu posebno se vidi u Isusovu oslovljavanju Boga Ocem. U pojmu Oca na poseban je način zgušnjuto shvaćanje Kraljevstva Božjeg kao

vladavine Božje ljubavi.¹⁰ Novost nije u tome što se za Boga koristi naziv Otac – to ponegdje čini i Stari zavjet (usp. Izl 4,22; Iz 1,2;30,1; 2 Sam 7,14; Ps 2,7; 89,27) – nego je novost u tome što Isus objavljuje da je otac osobno Božje ime. Objavljuje novo Božje ime. A uključeno u njemu i mnoge nove, posve nove dimenzije i sadržaje vjere koje Boga otkrivaju na dotad nepoznat način. Može se reći da se u oslovljavanju Boga riječju Abba očituje ono novo u Isusovu shvaćanju Boga.¹¹

Abba je prisna riječ koja prema vjerskom osjećaju njegovih suvremenika nipošto nije bila prikladan izraz za obraćanje Bogu, jer je Bog u njihovim očima bio dalek i svet, a ne brižan i prisnan poput oca. Unatoč prisnosti, izraz Abba uspio je očuvati i nužnu bezgraničnost razlike između Boga i čovjeka. Isus govori o Božjoj savršenosti, svetosti i uzvišenosti (usp. Mt 5, 48; 5, 9. 16. 45; 6, 9; Lk 11,2), ali one su takve da Bog iako potpuno drugi i drugačiji, opet ostaje blizak i ljubitelj stvorenja. Božje gospodstvo je gospodstvo u ljubavi, a njegova svemoć i veličina najbolje se iskazuju u slobodi da ljubi i prašta.

Oslovljavanje Boga Ocem daje novi smisao i Kraljevstvu Božjem: Kraljevstvo Božje je vladavina Boga koji je

¹⁰ Isto, str. 91.

¹¹ J. Galot donosi i ovakvo tumačenje: „Možemo reći da se u izrazu Abba tvrdi sve ono što jedinstvenog i novog ima Kristov JA“. J. GALOT, *Tko si ti, Kriste? Kristologija*, Đakovo, 1996, str. 333.

ljubav. Kraljevstvo je, također, potpuni Božji dar. „Ne možemo ga ni planirati, organizirati, proizvesti, graditi, ne možemo ga izmisliti i predočiti. Ono se daje (Mt 21,43; Lk 12,32) i oporučno ostavlja (Lk 22,29). Možemo ga samo baštiniti (Mt 25,34). Dolazak Kraljevstva Božjega, unatoč svim ljudskim očekivanjima, otporima, proračunima i planiranjima jest čudo i djelo Božje, Božje gospodstvo u pravo smislu riječi.“¹² Suverena Božja volja i odluka.

No i Kraljevstvo Božje zahtjeva čovjekov odgovor iako mu se daruje bez zasluge. Zahtjeva obraćenje i vjeru (usp. Mk 1,15 par.). Da bi kraljevstvo moglo živjeti, nužno je čovjekovo prihvaćanje i otvorenost tj. vjera. Vjera je takoreći jedini prostor u koji može doći i u kojem se može ostvariti kraljevstvo, jer ono ne može nastati nigdje drugdje nego u čovjeku.

Bog kakvoga Isus naviješta jest Bog koji je ljubav. Ako stvara, stvara iz ljubavi i dopušta da stvaranje bude autonomno. Kad stvara, susteže, omeđuje svoju slobodu da bi dao prostora slobodi bića koje je različito od njega.¹³ Ta-

Sl. 25. Kraljevstvo je Božje kao... (foto: Korana Džaja)

kovo shvaćanje Boga osvještuje u vjeri u stvaranje jednu novu komponentu: ako je svijet stvoren od Boga koji je ljubav, znači da je svijet stvoren iz lju-

jelom srednjovjekovnog judaizma koji je njegovao i predstavljao misticizam u židovskoj tradiciji. Naravno, ne u potpunosti, ali se slaže po pitanju kabalističke teorije Tzimtzum koja govori o stvaranju iz ništavila koje je tek naizgled stvoreno Božjim povlačenjem kao očitovanjem vlastite svemoći i otvaranja prostora za bića koja nisu Bog, ali su Njegova stvarna slika. Bog je sve u svemu i kao takav ništa ne može opstati uz njega. Zato se Bog sužava, ulazi u sebe i ostavlja ništa u kojem stvara svemir koji sada funkcionira po nužnosti. Svemoć Božja se očituje u njegovom povlačenju. Je li sjedinjenje sa svemogućim Bogom uopće moguće? Simone smatra da se sjedinjujemo s Bogom tako što uvidimo da se Bogu ne možemo približiti. Treba »ostati nepokretan i sjediniti se s onim što želimo i čemu se ne približujemo. Odmak je duša lijepog«. Vidi *Isto*, str. 187.

12 *Isto*, str. 93.

13 Simone Weil, profinjena duša, kršćanski orijentirana, koja spada u epohu suvremene filozofije zapisala je rečenicu koja me ne napušta dok pišem ove retke o stvaranju: «Stvaranje se za Boga nije sastojalo u tome da se proširi, nego da se povuče. Prestao je zapovijedati svuda gdje je imao moć.» vidi: Simone WEIL, *Težina i milost*, Zagreb, 2004, str. 20. U tom smislu Simone Weil se slaže s di-

bavi i da se temelji na ljubavi. Ljubav nije samo cilj, nego ona već jest temelj svega. Kad Isus govori o Kraljevstvu Božjem koje dolazi u ljubavi, znači da ono što je temelj svega što postoji sada postaje stvarno, prisutno i očito na nov, eminentan način. Sada nam je objavljeno ono što je oduvijek bilo, ali je nama bilo skriveno.

U poruci o Kraljevstvu Božjem, kad je se poveže s izričajima o stvaranju, Božjem očinstvu i ljubavi, postaju vidljiva mnoga duboka i bogata teološka značenja.

Soteriološki karakter Kraljevstva Božjeg

Isusov navještaj Kraljevstva Božjega je radosna vijest spasenja. Dolazak kraljevstva znači dolazak Božje vladavine, a ona znači pobjedu nad zlom, grijehom i patnjom (usp. Lk 7,22; Mt 11,5ss). Stavljajući ga u srce svog propovijedanja, Isus je Kraljevstvo Božje učinio središnjim pojmom spasenja. Ono je znak i način ispunjenja svih spasenjskih obećanja, nadanja i očekivanja.¹⁴

Ne slijedeći židovsko shvaćanje da će blagoslovljeni biti oni koji su pravedni, odani zakonu i predajama, koji imaju vrsne žene, dobru i brojnu djecu, vjerne prijatelje, koji su sretni, zdravi i uspješni, Isus potpuno izvrće ljestvicu blaženstava tj. ljestvicu onih koji su najprikladniji za Kraljevstvo Božje. Blaženima proglašava siromašne, ožalošćene, krotke, gladne pravedno-

sti, milosrdne, čiste srcem, mirotvorce, progonjene zbog pravednosti (usp. Mt 5,3-10; Lk 6,20-23). Tu pripadaju svi oni bespomoćni, bez zaštite, prezirani i zlostavljani, koji su svjesni zloće svijeta i vlastite neznatnosti. Oni više ništa ne očekuju od svijeta jer su ih ljudi odbacili, nego sve očekuju još samo od Boga i u njegove se ruke posve predaju.

Blaženima proglašava Isus i one koje drugi smatraju najgorim ološem zbog njihova grešnog i sablažnjivog zanimanja: carinike, bludnice, također i pastire. Za njih izričito kaže: „Zaista, kažem vam, carinici i bludnice pretekoše vas u Kraljevstvo Božje“ (Mt 21,31). Blaženi su i maleni (Mt 9,42;10,42;18,10.14), umorni i opterećeni (Mt 11,28), neobrazovani, bolesni, svi prezreni. Tim ljudima koji su na rubu društva, koje su smatrali i koji su sebe smatrali od Boga kažnjenima i odbačenima, Isus dovikuje: „Blago vama! Blizu je vaše spasenje!”

Spasenje koje Isus obećava jest udi-oništvo u Kraljevstvu Božjem. A kraljevstvo se već sada očituje i ostvaruje, i to u prvom redu u opraštanju grijeha i radosti da je čovjek našao bezgranično i nezasluženo Božje milosrđe. Čovjek, napose onaj od svih odbačen, doživljava da ga Bog apsolutno prihvaća i bezgranično ljubi. Tako obnovljen i izmiren postaje i sam sposoban prihvaćati i ljubiti sebe i druge, te drugima donositi Kraljevstvo Božje. Budući da je iskusio iscjeljujuću snagu oprostjenja koja je zaustavila zlo u njemu samome, oprašta-

14 J. GALOT, *Nav. dj.*, str. 96.

jući drugima za zlo koje mu nanose on, tj. ljubav Božja koja je u njemu, preki-da začarani krug zla. Zlo se na njemu zaustavlja i ne širi se dalje. Ono biva pobijeđeno ljubavlju i spasenjem koje donosi Kraljevstvo Božje.

Ljubav je jedina sposobna stati zlu na kraj, i to tako što se šire prostori do-bra, prihvaćanja, samilosti i praštanja. Takva sebedarna ljubav jest spasenje Kraljevstva Božjeg.¹⁵ Gdje ljubav Božja prodire i vlada, ondje se nered ispravlja u red, ropstvo grijeha u slobodu i na-stupa Kraljevstvo Božje. Dolazak vla-davine ljubavi znači spas svijeta u cje-lini i spasenja svakog pojedinačno. Ona je spašenost čovjeka i svijeta. Tako se Kraljevstvo Božje koje dolazi u ljubavi i koje donosi ljubav pokazuje kao prostor i nositelj spasenja.

Zaključak

Kraljevstvo Božje je i kao ideja i kao stvarnost imala dug put razvoja i preo-brazbi. U dijelu Staroga zavjeta vidjeli smo kako se shvaćanje Kraljevstva Bož-jeg razvijalo od vjerovanja da se kraljev-stvo u izraelskoj povijesti ostvaruje u sadašnjosti preko zemaljskog kralja i države, do vjere da je ono stvarnost koja će tek nastupiti pojavom Mesije i ko-načno na kraju vremena.

Isus čini zaokret kad naviješta da je očekivano kraljevstvo stiglo, da je blizu, ali isto tako ne krije da još nije nastupi-

la njegova punina. On je posijao sjeme kraljevstva koje do njegovog drugog dolaska treba rasti i narasti toliko da obuhvati sve ljude. Ono je eshatološka i otajstvena stvarnost koja nije vidljiva, ali je prisutna. Zato je najprikladniji go-vor o kraljevstvu govor u usporedbama.

Teološko značenje Kraljevstva Božjega kakvo mu pridaje Isus jasnije izranja na površinu kada ga se sagle-da u svjetlu Isusova oslovljavanja Boga Ocem. U imenu Otac sadržana je ta-koreći sva novost Isusova shvaćanja i objave Boga. Ta novost mijenja pogled na Božje djelo stvaranja, na njego-vo gospodstvo i svemoć, na shvaćanje Boga uopće. Uvodi u nj kao bitnu do-tad slabije izraženu dimenziju ljubavi.

Ljubav koju donosi prisutnost kra-ljevstva pokazuje se kao osnovna snaga koja Kraljevstvo Božje čini mogućim. Bog u ljubavi prašta čovjeku i uvodi ga u iskustvo spašenosti. Možemo reći: Kraljevstvo Božje je spasenje. I jedno i drugo sastoji se u ljubavi Božjoj koja pobjeđuje zlo i grijeh i oslobađa čovje-ka. Čovjek koji prihvaća ponudu kra-ljevstva biva preobražen u novu kristo-liku osobu koja je kadra pobjeđivati zlo i širiti Kraljevstvo Božje.

Kraljevstvo se Božje očituje ne samo kao obećano već kao prisutno, ne kao nekakav nerazumljiv, apstraktan zahtjev već kao konkretna i jasna po-nuda Božje ljubavi i spasenja.

¹⁵ *Isto*, str. 99.

Istočni grijeh u vidu narušene autentične komunikacije

Bruno Petrušić

Povijest grijeha, kako nas Crkva uči, započinje jednim, na prvi pogled bezazlenim razgovorom. Nakon stvaranja svijeta, Bog odluči stvoriti sebi slična čovjeka da bude gospodar svega do tada stvorenog (Post 1, 26). Zadovoljan svojim radom, Bog počinje od svog posla. Postavi čovjeka u vrt na istoku prepustivši mu da upravlja i gospodari svijetom. I to stanje u kojem se našao čovjek, u vrtu u kojem mu ništa nije nedostajalo, u vrtu odsutnosti boli i smrti, zla i grijeha, živio je čovjek svoje zajedništvo sa čovjekom, prirodom i Bogom. Takav život i stanje u kojem se čovjek prvotno našao naziva teologija *izvorna svetost i pravednost*¹. Na prvim stranicama Biblije, opisan je tako život i suživot čovjeka i Boga, njihova komunikacija i odnos koji obilježava stanje izvorne nevinosti. No, zmijsa koja bijaše lukavija od sve zvjeradi (usp. Post 3, 1) započinje razgovor sa ženom koji će u potpunosti promije-

niti povijest svijeta i čovjeka, i koji će dovesti do urušavanja stanja izvorne svetosti i pravednosti, te do uništenja konstruktivnih ljudskih odnosa, odnosa čovjeka sa svijetom, Bogom i sa drugim čovjekom. Razni su načini i razne su perspektive na koje možemo promatrati ovaj nemili događaj koji je obilježio povijest svijeta. Ono što nam on sam želi reći jest činjenica da ni svijet, a ni čovjek poslije tog razgovora nije bio isti. Dogodio se strašan lom. U svijet, u ljudsku povijest ulazi kategorija grijeha, i kazne za počinjeni grijeh – bol i smrt. Čitajući dalje Post 3, uočavamo, već nakon učinjenog grijeha slom osnovnih odnosa i početak neautentične komunikacije čovjeka sa svojim svijetom, sa svojim Bogom i sa drugim čovjekom.

Prvi grijeh se često tumači kao neposluš na Božju zabranu da prvi ljudi ne jedu sa stabla spoznaje dobra i zla (Usp. Post 2, 17). Kazna za počinjeni grijeh je progon iz vrta u hladni, okrutni svijet. Čovjek će se radati u bolu, živjet će od rada ruku svojih, a najveća kazna za prvi grijeh je smrt. Nedugo nakon prvog grijeha, svijet se našao preplavljen grijehom jer je čovjekova pokvarenost bila velika, i pokaja se Bog što je stvorio čovjeka i odluči ga izbrisati sa lica zemlje (Usp. Post 6, 5 – 7). No ono što se dogodilo nakon prvog grijeha nije tema ovoga

¹ *Katekizam Katoličke Crkve, Kompendij, HBK, Split, 2006, br. 75.*

članka, tako da ćemo se ograničiti na naslov ove radnje. Ovdje bismo trebali proći razine govora o istočnome grijehu i malo se ipak dotaknuti i samog naslova te reći nešto o istočnome grijehu kao o narušavanju autentične komunikacije, tj. kao narušavanju konstitutivnih ljudskih odnosa.

Govor naš svagdanji

Koliko je zastupljen govor o istočnome grijehu u svakidašnjoj komunikaciji, neka svatko za sebe odgovori. Kod mene su rijetki trenuci kada uopće razmišljam o tajni istočnoga grijeha, a još su rjeđi oni trenuci govora o tome grijehu s drugim ljudima. Ljudi uglavnom usmjeravaju svoju pažnju na ono neophodno za život, i uistinu su rijetki oni koji razmišljaju ili čak oni koji si mogu priuštiti vrijeme za razmišljanje o stvarima koje se čine toliko dalekim od konkretnog života. Vjerujem da većina vjernika ne razmišlja o toj istini vjere, da im to stoji negdje na rubu interesa (kao i vjerojatno ostala područja poput stvaranja, milosti, otkupljenja), te da su rijetke situacije u kojima su primorani sučeliti se s tom tajnom, a ujedno i istinom vjere. Važno je stoga da, kad se vjernik sretne (bilo na nedjeljnoj propovijedi ili u kakvom razgovoru s teologom ili vjeroučiteljem) s tim pitanjem istočnoga grijeha, dobije odgovor koji će ga navesti na ipak ustrajnije razmišljanje i produbljivanje svoga znanja o istinama vjere. Nažalost, rijetki su takvi odgovori, a nažalost rijetke su i situacije u kojima bi mogao biti uspostavljen jedan otvoreni i iskreni dijalog u pitanjima istina vjere. Većina vjernika ne pronala-

zi vremena za bavljenje tim pitanjima, a s druge strane, teolozi i vjeroučitelji smatraju kako nemaju publiku kojoj bi mogli progovoriti. Jedan vjeroučitelj se vjerojatno susreće s upitima kolega (često su to učitelji ili nastavnici koji ne vjeruju, ali ih ipak zanima stav Crkve o pojedinim pitanjima) o pitanjima koja su već spomenuta, pa bi njegov odgovor trebao biti barem na nekoj dostojnoj razini, a da uopće ne spominjem evangelizatorsku mogućnost takvih razgovora vođenih u zbornici. Što se tiče župnika, još je naglašenija potreba za neprestanim učenjem kako samog sadržaja, tako i učenja umijeća prenošenja kršćanske poruke vjernicima. Važnu ulogu ima prvenstveno nedjeljna propovijed, pa zatim i župna kateheza.

Propovijed

Strukture propovijedi su različite, što ovisi uvelike o onome tko propovijeda, ali uglavnom svi, kada govore o grijehu iznose istu poruku. Također, mnogi propovjednici, kada govore o milosti počinju svoje propovijedi govorom o istočnom grijehu. Zatim uvelike iščitavaju iz života velike i male grijehe svojih vjernika, da bi došli na govor o današnjem grešnom stanju, na govor o grešnim strukturama ili o *griehu struktura*.² Na neki način žele prenaslaskati grijeh i grešno stanje čovjeka, a da bi pokazali snagu i nadasve potrebu milosti i života vođena milošću. Njihov cilj je svojom propovijedi motivirati ljude da se ostave grijeha, da im pokažu ka-

2 *Katekizam Katoličke Crkve, Kompendij*, HBK, Split, 2006, br. 400.

kav je život bez grijeha, te koja je cijena položena za njih da žive slobodno. Mnogi se propovjednici ne bave propovjedaњem ili razmišljanjem o samom istočnom grijehu, nego prvenstveno žele prenijeti poruku kako je moguće savladati grijeh. No, potrebno je reći u ovom trenutku, kako većina vjernika, jedino i tek na nedjeljnoj propovijedi ima priliku čuti što Crkva kaže o pojedinim stvarima. Mnogi su župnici zaboravili što su naučili na studiju, tako da su im propovijedi ipak razvodnjenje, argumenti slabi, ali je zato poruka jasna i nedvosmislena. No nije sve u poruci. Potrebno je možda više teološki i više u svjetlu današnjeg svijeta progovoriti o stvarima istočnoga grijeha (i ostalim istinama vjere), jer i među vjernicima ima intelektualaca, ljudi koje jednostavno ne zadovoljava samo jednostavan govor, razne priče o dvoje ljudi koji su odgovorni za ulazak grijeha u svijet. Naši bi propovjednici trebali uvelike posvetiti pažnju današnjim teološkim strujanjima i razmišljanjima koja sve više komuniciraju sa suvremenom znanosti u iscrtavanju i otkrivanju tajne istočnoga grijeha. Kod župne kateheze je još izraženija potreba gotovo zavidnog znanja katehete o pitanjima vjere i istina vjere, u ovom slučaju o istočnom grijehu. Tu se ipak radi na jednoj osobnijoj razini i potrebno je objasniti i pokušati ukazati na učenje Crkve, ali ono koje je suvremeno i koje odgovara vremenu u kojem živimo. Za to je ipak potrebno više studiranja teologije i više otvorenosti današnjem svijetu, znanosti i u konačnici današnjem čovjeku.

Teološki govor³

Teologija danas, više nego ikad prije komunicira i surađuje sa znanosti, šireći tako granice svoga interesa i na druga područja, a ne samo da bude zatvorena u svoje granice, vraćajući se uvijek sebi. Današnja znanstvena paradigma svijeta je uvelike teorija evolucije koja veoma dobro opisuje svijet, nastanak raznolikosti živoga svijeta. Tako se u zadnjih pedesetak godina, a intenzivnije od 1996. god.⁴, teologija sve više zanima za tu teoriju, proučava ju, te ju nastoji uklopiti u svoj model viđenja svijeta, čovjeka i Boga. Većina je teologa prihvatila ovu teoriju te upravo na njoj pokušava

3 Današnji teološki govor o istočnome grijehu ne može se oglasiti na rezultate raznih znanstvenih istraživanja u raznim područjima znanosti. Većina materijala iz kojeg je nastao sljedeći tekst je članak prof. Nikole Bižace, a koji je objavljen u zborniku radova: *Osobna i društvena dimenzija grijeha*, sa znanstvenog teološkog skupa koji se održao na teologiji u Splitu od 25. - 26. listopada 2001. Zbornik je objavljen 2002. (CUS), a članak nosi naslov: „*Osobno i društveno u suvremenom govoru o istočnom grijehu. Elementi jednog mogućeg sustavnog tumačenja istočnog grijeha*“, str. 111 - 153. Radi lakšeg ophođenja tekstom, buduće citate iz toga članka, označavat ću (u zagradama u samom tekstu) samo brojem stranice na kojoj se preuzeta misao nalazi.

4 Te je godine papa Ivan Pavao II., u govoru papinskoj akademiji znanosti potvrdio teoriju evolucije, ne samo kao tek ozbiljnu hipotezu, nego kao teoriju koja se vremenom potvrđuje u istraživanjima koja su neovisna jedna od drugih i koja su provedena na različitim područjima i pod raznim vidovima. Time je uvelike otvorio vrata teologiji na novo područje, koje je ipak i prije ove godine bilo poznato teologiji.

razviti svoj model govora o istočnome grijehu. Misao vodilja teologije jest, poslanje i poziv koji kaže da je moguć govor o Bogu unutar svake slike svijeta, unutar svake znanstvene paradigme, pa tako i teorije evolucije. I ako izbliže promotrimo teologiju minulih vremena, uočiti ćemo da je unutar svih mogućih granica, koje je nerijetko sama postavljala, uvijek pronalazila način da govori o Bogu i njegovu odnosu prema čovjeku, i obrnuto.

Ono s čime se teologija susrela 1859. g. obilježiti će nju samu, ali i svijet kojem progovara. Teorija evolucije je od samog nastanka zahtijevala intenzivnije bavljenje i istraživanje, ali isto tako i preispitivanje dotadašnjih znanstvenih činjenica i sustava mišljenja. Teologija se, možemo reći u početku nije snašla u takvu okruženju. Trebalo je mnogo vremena proći i žrtvovati mnoge pionire koji su bili hrabri istraživati i pisati o toj, do nedavno smatranoj pogubnoj teoriji. Dovoljno je istaknuti samo Chardina kojemu je bilo zabranjeno izdavati knjige koje se bave pitanjem i proučavanjem evolucije. Trebalo je mnogo vremena i rada upornih teologa da se vidi ono na prvi pogled sakriveno, a to je da jedna istina ne protuslovi drugoj, ukoliko su obje istinite.

Klasični govor o istočnome grijehu vodi, gotovo podjednako računa o dva vida koja obilježavaju dogmu o istočnome grijehu. Tako, teologija razlikuje Admov grijeh, koji bi bio njegov osobno počinjeni grijeh, a teologija ga naziva *peccatum originale originans*, tj. prvi grijeh, od univerzalnog ljudskog stanja označenog grješnošću ili *pecca-*

tum originale originatum. (Usp., str. 119) Današnji teološki modeli uglavnom zapostavljaju Adamov grijeh, te se više bave i tumače istočni grijeh pod vidom grešnoga stanja kao posljedice prvog grijeha. Klasični primjeri takvih modela nude feministička i teologija oslobođenja. (Usp., str. 123) Tako ti noviji modeli, kojih ima u većem broju i u raznim oblicima, ne poklanjaju baš svu pažnju cjelokupnom tradicionalnom govoru, koji je uključivao i govor o prvom grijehu, i o stanju u kojem se svijet nalazi. Današnji teološki govor o istočnome grijehu treba, ne samo voditi računa o jednom i drugom vidu istočnoga grijeha, nego mora pokušati izraziti tu istinu vjere „pokušavajući ostati unutar evolutivnog okvira suvremene prirodoznanstvene paradigme.“ (str. 124) Potrebno je u svoj model uvrstiti dostignuća raznih znanosti i raznih znanstvenih disciplina, bile one teološkog ili prirodoznanstvenog podrijetla. „Prirodnoznanstvena slika svijeta govori u prilog činjenici da čovjek, kao biće proizašlo iz evolutivnih procesa kojima Bog stvara svijet, nosi u sebi tragove svoje evolutivne prošlosti.“ (str. 135) Ti tragovi biološke evolucije dolaze u konflikt s duhovnom evolucijom na koju je čovjek od Boga pozvan. Sukob i napetost tih dviju evolucija koje su suprotstavljene jedna drugoj, jer naslijeđeni mehanizmi biološke evolucije su suprotstavljene novosti duhovne evolucije čovjeka, može se interpretirati kao prvenstvena nespremnost i ogлуšenje na Božji poziv. „I baš u sjecištu tenzije između logike selekcije i ljudske slobode ozarene Božjom dijaloškom prisut-

nošću i poticajem događa se Adamov grijeh, prvi grijeh čovječanstva.“ (str. 138) No ovakva interpretacija otvara nova pitanja, npr. je li se taj prvi grijeh dogodio (od)jednom, je li to pojedinačan čin, čin pojedinca ili skupine? „Taj apsolutno prvi grijeh, koji se je u svakom slučaju nekad i negdje ipak morao dogoditi⁵, po sebi, materijalno gledano, nije ni morao biti neki dramatično perverzni čin. Jer moglo se, a najvjerojatnije je tako i bilo, raditi o ljudskim bićima koja su još uvijek bila podložna evulcijskoj optimizaciji ljudskog organizma (...) i procesu stabiliziranja psihičkog života.“ (str. 138) Kod drugog vida govora o istočnom grijehu, koji je danas u teološkim krugovima zastupljeniji i iscrpnije istražen⁶, polazi se od sadašnjeg stanja čovjeka i svijeta. Prevladava govor o grijehu svijeta, o strukturama

grijeha ili o grešnim strukturama. To *stanje lišenosti izvorne svetosti i pravednosti*⁷ u kojem se svijet i čovječanstvo nalaze, prethodi pojedincu a predstavlja „ukupnost svih osobnih grijeha počinjenih od početka čovječanstva koji se na razne načine talože u strukturama suživota na svim razinama življenja.“ (str. 142) Za ocrtavanje obrisa modernog teološkog govora o istočnom grijehu, ovo je sasvim dostatno da potakne uvijek nanovo istraživanja i razmišljanja, kako bismo ovu tajnu i istinu vjere lakše i razloženije posredovali svijetu, te tako dali svoj skromni doprinos životu Crkve, odgovarajući na upite svijeta i obrazlažući svoju vjeru i nadu (Usp. 1 Pt 3, 15).

Pokušaji studenata teologije

Uvažavajući sve do sada rečeno, trebalo bi na ovom mjestu možda progovoriti i o mogućnostima govora o istočnom grijehu iz perspektive studenta teologije. To je veoma smjeli pothvat jer, vidjeli smo kako niti renomirani teolozi ne uspijevaju sastaviti neki cjeloviti model koji bi obuhvaćao sve smjernice i vidove govora o istočnom grijehu. Pitanje je uopće, koliko jedan student (u ovom slučaju četvrte godine) može znati o pitanju istočnog grijeha, te uopće koliko želi produbljivati svoje znanje i tako napredovati. Koliko studenata teologije uopće vidi sebe, danas – sutra, kao teologe koji bi morali odgovarati na pitanja današnjice i pokušati približiti istine vjere puku Božjem?

5 Odgovoriti na pitanje kako i kada se dogodio, bilo bi suviše smjelo, iako ne treba isključiti mogućnost, ukoliko pronađemo nepobitne znanstvene dokaze, slobodnog govora i o toj problematici. Za sada se rijetko ijedan iole ozbiljniji teolog upušta u to pitanje, konstatirajući samo kako se nekad ipak morao dogoditi u povijesti, te je preko njega, iako on „nije jedini i u potpunosti odgovoran za sve kasnije i uvijek nove oblike narušavanja razvoja trostrukoga čovjekovog relacijskog odnosa“, grijeh, kao „neautentičnost ljudske slobode“ nastanio u svijetu. (Usp. str. 139)

6 Što se tiče teoloških interpretacijskih modela, treba spomenuti kako veći dio svoga zanimanja i rada usmjeravaju na pokušaje „konkretiziranja korjenitosti stanja sveopće grješnosti“ (str. 120), te možemo navesti egzistencijalni model Baumanna i psihološku interpretaciju Drewermanna. (str. 120-122)

7 *Katekizam Katoličke Crkve, Kompendij*, HBK, Split, 2006, br. 76.

Želio bih na ovim stranicama ocr-tati obrise jednog mogućeg govora o istočnom grijehu iz perspektive stu-denta. Taj bi govor možda morao po-četi iz svijesti kako se razvija poima-nje (tj. razumijevanje) same dogme o istočnome grijehu, ali i drugih pitanja, te iz iskustva misaonog napora stu-denta da se više informira i da se pro-šire granice njegova znanja o toj temi. Svatko od nas zna da o jednoj temi ne razmišlja isto na prvoj godini i na če-tvrtoj/petoj. Mnogi uviđaju svojevrсни napredak u shvaćanju i razumijevanju prvo sama sebe, zatim svijeta, znanosti, teologije, pa možda i Boga. Kad bi bilo drugačije, bilo bi se potrebno zapitati o svrhovitosti studija.

Daljna komponenta, studentskog teološkog govora uopće (tj. pokušaja tog govora) jest sam student sa svo-jim afinitetima i područjima od izu-zetnog interesa. Svakoga zanimaju različita otvorena pitanja teologije, te je potrebno, koliko je god to moguće, usmjeriti se što ranije u pojedinom smjeru, informirati se o tome pitanju, te pokušati, kroz cijeli studij davati svoj odgovor(e). Tu, važnu ulogu odigrava-ju profesori, koji možda lakše mogu prepoznati afinitete i mogućnosti po-jedinih studenata, te ih mogu pažljivi-je i bolje usmjeriti. No, na kraju sve se svodi na upornost i želju studenta koji želi napredovati i koji uistinu voli to što radi i za što uči.

Moj pokušaj

Moram priznati, odmah na po-četku, kako je tek susret sa teorijom evolucije, i nekim današnjim propo-

Sl. 27. (foto: Korana Džaja)

vjednicima ateizma, a koji su koristili upravo evoluciju kao podlogu za svoj navještaj, usmjerio moju pažnju i po-taknuo me na iskrenije i dublje studi-ranje. Zahvaljujući tom susretu zavolio sam teologiju i prihvatio u potpunosti njen sadržaj, te se sada i ne ustručavam iznijeti svoje mišljenje o temi koja je danas veoma aktualna. Isto tako mo-ram priznati da sam bio zahvaćen ten-dencijom današnjeg društva koje od-bacuje dogmu o istočnome grijehu kao nepotrebnu, i kao onu koja je nadasve neodrživa. Nekako u sukobu onoga što moram vjerovati, i onoga što se događa oko mene, tražio sam svoje objašnjenje te napetosti. Ovaj rad je samo mali ko-rak u razrješenju te napetosti koja će me vjerojatno pratiti cijeli život.

Vjeronaučna razumijevanja, koja su često ostajala samo na prepričavanju Post. 3., odavno su bila ustupila mjesto skepsi u ispravnost i potrebu takve do-gme. Većinu vremena nisam razmišljao o tome, no kada bi s nekim stupio u di-jalog, te vidio kako je moje poznavanje tematike istočnog grijeha veoma po-vršno i plitko, odlučio sam se za inten-

živnije bavljenje tom temom. Odmah na početku susreta s tom tematikom, uvidio sam kako postoji svojevrsna napetost između tradicionalnog govora o istočnom grijehu i današnjom slikom svijeta. No, nakon nekog vremena malo ozbiljnijeg proučavanja, uvidio sam da je ta napetost prisutna samo na površini, ali da se u biti ta dva govora ne isključuju (tradicionalni i moderni).

Ako uzmemo „grijev kao neautentični egzistencijalni angažman“ (str. 141), onda će biti jasniji naslov ovoga članka. Crkveni nauk veli kako je *prvotno* stanje ljudskog roda bilo *nevinost* (*izvorna svetost i pravednost*), te da tek prvim grijehom, dolazi do urušavanja te nevinosti. Kombinirajući pomalo (ostatak) vjeronaučnog tumačenja, s modernim teološkim govorom o istočnome grijehu, pokušat ću iznijeti svoje viđenje istočnog grijeha kao narušavanje autentične komunikacije čovjeka, Boga i prirode. Grijeh u svijet i u povijest ulazi kroz razgovor. Važno je uvidjeti, kako jedino čovjek ima mogućnost komuniciranja, razgovora sa samim sobom, sa prirodom i sa Bogom. To je znao i pisac knjige Postanka, te je prikazao, kako je upravo kroz ljudsku komunikaciju, grijeh ušao u svijet. Možemo reći kako na početku povijesti grijeha stoji laž, stoji otac laži

(Usp. Iv 8, 44) koji uvodi ljudski rod u stanje neautentičnosti, u stanje u kojem čovjek nije ono što jest. To se dađe uklopiti u teoriju evolucije koja kaže kako se razvoj svake vrste, pa tako i čovjeka odvija postupnim procesom usavršavanja. Čovjek je bio i jest vrhunac stvorenja. Ako danas želimo govoriti

o stanju *izvorne svetosti i pravednosti*, trebamo reći da je jedno od mogućih tumačenja to da se stanje nevinosti odnosi na Božji plan koji je Bog imao s čovjekom, a koji se trebao ostvariti preko biološke, a kasnije i duhovne evolucije. Taj integrirajući proces ostvarenja čovjeka kao vrhunca stvorenog svijeta, zapeo je na prekretnici (od biološke ka duhovnoj evoluciji) tako što se čovjek teško i uz veliki napor oslobodio naslijeđa biološke evolucije i pristao uz Božji plan i poziv. Čovjek je dakle, već na samom početku duhovne evolucije, tj. zbog njene odgode, zakoračio u svijet kao neautentičan, kao ono što on nije, tj. ono što bi trebao biti. Tako imamo u samom začetku ljudske vrste, kao one koja iskoračava iz imanencije i otvara se transcendenciji, narušavanje konstitutivnih odnosa. Tako bismo mogli veoma sramežljivo zaključiti kako se prvi (Adamov) grijeh odnosi na odbacivanje (ili barem odugovlačenje) Božjeg plana na koji je čovjek pozvan, a može se interpretirati i kao pojava svjesnosti i nemogućnosti čovjeka da se oslobodi evolutivnog naslijeđa. Kod drugog vida istočnog grijeha, stanja univerzalne grešnosti, treba reći da se ljudska vrsta, izgleda, još ni danas nije oslobodila evolutivnog naslijeđa, te kako još i danas ustraje na neautentičnosti, tj. na lažnoj konstituciji svojih temeljnih odnosa. Jedini koji je izašao van okvira općeljudske grešnosti i laži, jedini koji je živio i proživio svoj život i svoje odnose autentično jest Isus Krist. Jedino je on slobodan evolutivnog naslijeđa, te jedino on nosi slobodu svakome koji u njega povjeruje.

Dijalog sa ateistima

Mladen Cikač

Početkom siječnja, ove godine, u Engleskoj je započela ateistička kampanja. Na ulice Londona izašlo je 800 autobusa. Vozili su kao i obično svojim redovnim linijama, ali sa plaćenim oglasom napisanim na njihovoj vanjskoj strani. Na njemu je velikim slovima stajalo: „BOG VJEROJATNO NE POSTOJI. ZATO PRESTANITE BRINUTI I UŽIVAJTE U ŽIVOTU.“ Sa ovom porukom vozili su ulicama grada mjesec dana.¹ Oglas su platili čitatelji lista *The Guardian* čija je kolumnistica Ariane Sherine pokrenula ovu kampanju. U prikupljanju donacija potporu im je dalo Britansko humanističko udruženje i Richard Dawkins, militantni ateista i pisac bestsellera *Iluzija o Bogu*. Cilj kampanje je „ljudima ponuditi drugu viziju svijeta – ne religijsku u kojoj se stalno strahuje od viših sila – te da se ljude podučiti o ateizmu kao pozitivnoj

i oslobađajućoj alternativni religiji.“² Između ostaloga, povod ove kampanje bila je i iznerviranost ateista stalnim gledanjem reklama kršćana na kojima su bile poruke tipa: „*Ako ne povjerujete u Isusa bit ćete osuđeni na vječne muke u paklu goreći u ognjenom jezeru.*“³ Ženska grupa Lošinj – grupa za ženska ljudska prava platila je svoj reklamni oglas sa porukom „*Bez Boga, bez gospodara.*“ koja se trebala „voziti“ ZET-ovim tramvajem po Zagrebu. Poruka je skinuta odmah drugi dan, 5. ožujka ove godine.⁴ Ateistička kampanja širi se po zemljama Europe.

Iz gore navedenih reklamnih poruka moguće je iščitati bit ateističke kampanje, a to je ozbiljna kritika koju ateizam stavlja pred nas kršćane. Možda oni to rade na krivi način, ali nismo niti mi kršćani puno bolji u tome. No krenimo redom.

Vrijeme je za reklame

Tri su stvari sporne u navedenim ateističkim porukama. Prva je slika

1 Usp. <http://www.financialpost.com/scripts/story.html?id=1185348>, 16. siječnja. 2009.

2 Usp. <http://www.jutarnji.hr/svijet/clanak/art-2008,10,24,138326.jl>, 24. listopada. 2008.

3 Usp. <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2008/oct/21/religion-advertising>, 21. listopada. 2008.

4 Usp. <http://www.tportal.hr/vijesti/hrvatska/12475/Natpis-Bez-Bogac-bez-gospodara-skinut-s-tramvaja.html>, 09. ožujka. 2009.

Boga, druga slika čovjeka, a treća odnos u koji su Bog i čovjek postavljeni. Slika Boga daje se iščitati iz slike čovjeka. Čovjek je onaj koji bi se trebao brinuti ako Bog postoji jer tada više ne bi mogao uživati u životu. Ako Bog postoji čovjek je u strahu jer mu Bog zabranjuje uživati. Bog je gospodar, čovjek rob, a rob ne može uživati nego samo svome gospodaru služiti. Bog je svesilni, svemoćni nebeski diktator koji kažnjava svaki neposluh i pred takvim čovjek ne može ništa. Može mu jedino u strahu od kazne služiti. I tako su Bog i čovjek u stalnome neprijateljstvu. Bog sa nemogućim zahtjevima prijeti, a čovjek nemoguć da Božje zahtjeve ispuni strahuje. Da bi prekinuo svoju muku čovjek – rob bježi od svoga gospodara, bježi u ateizam. Bog više ne postoji, gospodar ne postoji. Rob je sada slobodan, nema više straha od kazni i može konačno uživati.

Otrpilike ovakva, slikovito opisana, poruka je ateističke kampanje. Slika Boga u njoj potpuno je iskrivljena. To nije Bog evanđelja. Bog koji se objavio u Isusu Kristu je Ljubav. Tolika ljubav da je položio Svoj život za nas i nema veće ljubavi od te.

Slika čovjeka koja se nudi u toj „novoj viziji svijeta“ jest „uživanje u životu“. Užitek je čovjekovo oslobođenje, užitek je smisao života. Nova vizija svijeta je egoistička, hedonistička i materijalistička. Sve je podložno traženju vlastitog interesa koji je uгода i naslada, obična psihofizička reakcija i ništa više. Tu nema ljubavi za drugoga.

Antiteisti

Sa takvom porukom ateistička kampanja je zapravo antiteistička. Da bi to uvidjeli moramo prvo razjasniti pojmove ateista i antiteista. Poslužit ćemo se objašnjenjem dr. sc. Milana Polića, predsjednika Protagore – Udruge za zaštitu prava ireligioznih osoba i promicanje ireligioznog poimanja svijeta, koja je podržala Žensku grupu Lošinj u njihovoj reklamnoj kampanji.⁵

Ateizam (grč. a = ne + theos = Bog) znači bezboštvo. Ateist je čovjek koji je glede Božje opstojnosti potpuno ravnodušan. On ne vjeruje da Bog postoji, niti je za Boga zainteresiran, niti mu je Bog potreban. Ateist poima svijet izvan odnosa spram Boga. Antiteizam (grč. anti = protu + theos = Bog) znači protuboštvo. Antiteist je čovjek koji poriče Božju opstojnost, niječe postojanje Boga. On vjeruje da Bog ne postoji. Ateistu i antiteistu zajedničko je neprihvatanje Božje opstojnosti, ali dok je ateist u tome ravnodušan i pasivan (ne vjeruje), antiteist je u tome angažiran i aktivan (vjeruje). Antiteist niječe Božju opstojnost misaono i djelatno u svakoj prilici. On je militant u promicanju svoga antiteističkog svjetonazora i time se prema Bogu bitno određuje negativno.⁶ Bog je njegov neprijatelj. Takav stav vodi ga u nužno neprijateljstvo sa svime što pokazuje svoj odnos prema Bogu. Tako je antiteista i protiv Boga i protiv religije i protiv vjernika.

⁵ Usp. <http://www.protagora.hr/>, 15. travnja. 2009.

⁶ Usp. Isto.

Samo po sebi razumljivo je da se takav stav nesnošljivosti i netrpeljivosti protivi dostojanstvu ljudske osobe čija je bitna odlika sloboda vjeroispovijesti (ili sloboda da se nema vjeroispovijesti). Ova se kampanja pokazuje upravo antiteističkom jer u svojoj poruci stavlja Boga i čovjeka u negativan odnos.

Istina, Božja se opstojnost direktno ne poriče („On vjerojatno ne postoji“), ali prikazati Boga kao čovjekovog neprijatelja protuslovi samom pojmu Boga i teističkom svjetonazoru, a time je protubožansko i antiteističko.

Kampanja jest legalna, ali poruka kampanje nikako nije legitimna. Ali živimo u demokraciji koja ponovno pokazuje svoj negativni izraz i zlorabi se. Demokracija nije diktatura slobodnog mišljenja gdje bili tko može o svemu reći što god misli. Takvi, prečesto, ne govore iz autoriteta opravdanog stava nego samo iz prava koje im je postalo izgovor za neopravdani stav.

Razgovarajmo

Niti jedan čovjek ili skupina nije otok. Svi mi na ovom svijetu živimo zajedno i zadaća nam je pridonijeti izgradnji svijeta. To je nemoguće bez razgovora.⁷ Međutim, postoje među nama mnogi zidovi koji nas dijele i te razloge podijeljenosti trebamo uklo-

Sl. 29. Ateistička kampanja i Dawkins

niti.⁸ Ateisti svoje razloge, mi kršćani svoje. Razlog koji nas kršćane prijeći u razgovoru sa ateistima jest antiteizam. Njegova militantnost i nesnošljivost neprihvatljiva je. Ateisti bi trebali ostati a - teisti, a ne se pretvarati u anti - teiste. Ako su već izabrali da po pitanju Božje opstojnosti budu ravnodušni tada neka ostanu vjerni i dosljedni u svome svjetonazoru. Bog koji za njih „vjerojatno ne postoji“ ostaje im nespoznatljivi i neshvatljivi Bog. Zato bi u svome govoru o Njemu trebali biti suzdržani i vrlo razboriti. Ljudske nesavršenosti ne mogu se i ne smiju prebacivati na Boga. Prikazivanje Boga i čovjeka kao dvojice neprijatelja otvoreno je protubožstvo i ono gazi Božje i naše, kršćansko, dostojanstvo. Mi ga ne možemo tolerirati. Ne zato jer imamo pravo na to, nego zato što se tuđe vrijednosti trebaju prikazati iskreno i pošteno.

Ateisti se ipak opravdano bune

U našem dijalogu sa ateistima pokušavamo otkloniti prvu podijeljenost,

⁷ Usp. *Drugi vatikanski koncil Dokumenti*, VII. izdanje Popravljeno i dopunjeno, KS, Zagreb, veljača 2008., GS 21, 6.

⁸ LG 28, 4.

antiteizam. Sada moramo otkloniti podijeljenost koja priječi ateiste da razgovaraju s nama kršćanima. Trebamo biti poštteni i priznati svoj dio krivice koji je velik. Prije II. vatikanskog sabora ateiste se smatralo ili priglupima ili moralno izopaćenima. Glupost ili nemoral uzimani su kao razlog njihova bezboštva. Inače, kako drukčije shvatiti bezboštvo? Kako ga opravdati? Ateisti su i razumni i moralni ljudi. Njihov ateizam ostaje nam neshvatljiv kao i njima naš teizam. I kao što ateisti (antiteisti) sada gaze naše dostojanstvo, tako smo i mi kršćani gazili njihovo. Nazovimo to povijesnom nužnošću ili odgojem pravde. Podcjenjivanja su nažalost prisutna i danas vidljiva na reklamnim porukama nekih kršćana gdje prijete svim bezbožnicima paklom. Netrpeljivost samo potiče netrpeljivost i iznerviranost ateista takvim stavom potpuno je shvatljiva. Ateiste bi tu ipak pozvali na razboritu trpeljivost pred glupošću nekih kršćana koji još ne shvaćaju da dostojanstvo ljudske osobe uključuje i slobodu da se u Boga ne vjeruje. Bog je čovjeka stvorio slobodnim i On sam tu slobodu poštuje i ne prelazi. Čini se da postoje još mnogi duhovi koji plodove II. vatikanskog sabora žele rušiti. Mi želimo ovdje u duhu tog istog Sabora razgovarati. Ateista čini svoj svjetonazor vjerodostojnim time što: živi razumno – razmišlja kritički u skladu s dosadašnjim postignućima ljudske kulture, i živi moralno – u skladu sa općeprihvaćenim vrednotama ljudske kulture. Prema Bogu je ravnodušan.

U svjetlu ovoga, II. vatikanski poziva nas kršćane na odgovarajuće izlaganje

vlastitog nauka i na čestit život Crkve i svih njezinih članova. Boga trebamo učiniti prisutnim u svijetu, ne prisilom i nametanjem, nego svjedočenjem žive i zrele vjere. Božja prisutnost najviše će se očitovati u bratskoj ljubavi među vjernicima.⁹ Nažalost, i u izlaganju nauka i u svjedočenju i u ljubavi smo zakazali.

Ateisti se bune protiv religije

2001. godine uragan Katrina pogodio je obalu SAD-a. 80% grada New Orleans-a je uništeno, a život je izgubilo više od 1500 ljudi. Poslije te katastrofe jedan biskup izjavio je kako je to bila Božja kazna jer se u spomenutom gradu činilo mnogo pobačaja i živjelo promiskuitetno.¹⁰ Ovo je upravo idealan primjer pogrešnog izlaganja nauka i tada nije čudno što moderan čovjek shvaća Boga kao neprijatelja i otvoreno Mu se suprotstavlja. Ali ateisti se zapravo ne bune protiv Boga, nego protiv religije koja daje pogrešnu sliku Boga. II. vatikanski nam govori da „...ne mali udio mogu imati vjernici, jer treba reći da oni zanemarivanjem vjerskog odgoja ili pogrešnim izlaganjem nauka ili također nedostacima svojega religioznog, čudorednog i društvenog života pravo lice Boga i religije prije zakrivaju negoli otkrivaju.“¹¹ Članovi Crkve koji „misle da se mogu tako utopiti u zemaljske poslove kao da su oni posve tuđi religioznom životu. Oni, naime, misle da se on

⁹ Usp. GS 21, 5.

¹⁰ Usp. <http://www.naslovi.net/2009-02-03/gradjanski/uragan-katrina-kao-bozja-kazna/1024239>, 03. veljače 2009.

¹¹ GS 19, 3.

sastoji u ispunjavanju pukih bogoštovnih čina i određenih čudorednih dužnosti. Kod mnogih taj raskorak između vjere koju ispovijedaju i svakdašnjeg života valja ubrojiti među teže zablude našega vremena.¹²

To su članovi Crkve koji ne poznaju Boga jer ono što ispovijedaju u vjeri ne žive u vjeri. Jedni, zbog slabosti prema zahtjevima svijeta i tijela odbijaju obratiti se i dopustiti da ih Bog ljubi. Ipak, svjesni su svoga grijeha i krivice pa žive u konstantnom strahu i tako svoju religiju pretvaraju u religiju straha. Zato poduzimaju razne religiozne inicijative i obrede da pomoću njih djeluju na Boga i umire Ga. On im je stalna prijetnja jer žive u stalnoj krivici.¹³ Drugi, zbog oholosti života ne trebaju obraćenje jer misle da ipak žive ispravno usprkos svome grijehu i krivici. Bog im jedino služi da pomoću raznih obreda izmole od Njega vlastiti probitak i korist pa svoju religiju pretvaraju u religiju korisnoga.¹⁴ I jedni i drugi zapravo projiciraju na Boga svoje želje i odnose. Jedni u strahu i slabi trebaju moćnoga Boga da kazni i upokori, a drugi sebični i oholi trebaju korisnoga Boga da ugoditi.¹⁵

Prema budućnosti

Budućnost koja nas očekuje bit će vrlo zanimljiva, kao i svaki novi dan. I ateistička i kršćanska strana moraju

još mnogo poraditi na sebi. Pokazali smo da se ateisti zapravo bune protiv religije straha i korisnoga i taj njihov bunt je opravdan. Ipak zabrinjava sve raširenije okupljanje raznih ateističkih skupina pod zastavom neohumanizma. Ideja im je potvrditi i osloboditi čovjeka, ali ta ideja zasad ne poznaje granica i stremlje do apsoluta. Tamo želi zanijekati i Apsolutnoga kako bi se stavila na Njegovo prijestolje i samoobožavala. Ovaj antiteizam postaje opasan jer se sa razvojem znanosti, od ideje, konkretizira u transhumanizam. Genetika oživljava staru noćnu moru; „bit ćete kao bogovi.“ Naravno, ovim čudnim antropologijama noćna mora izgleda kao san. Modernom čovjeku Bog je nepotreban, ne želi Ga. Bog ga samo koči u slobodi ostvarenja svih njegovih želja. Tehničko – znanstveni čovjek postao je moćan i može sebe ostvariti bez viših sila.

Za ovo otuđenje Boga i čovjeka krivi smo mi kršćani. Nauk koji se ne živi, krivo se izlaže i samo proklinje, zabranjuje, udara, upokoruje, čovjeka skršuje. Od Boga smo napravili diktatora, od čovjeka roba. „*Ovaj me narod usnama časti, a srce mu je daleko od mene, uzalud me štiju*“ (Mk 7, 6). Pozvani smo k takvima, kao udovi jednog Kristovog Tijela, iskazati im bratsku ljubav i opomenu. Otvorimo svi zajedno stranice Novoga zavjeta i promotrimo život siromašnog i poniznog Isusa Krista. Koliko se naš život poklapa sa Njegovim, ako već želimo biti Njegovi nasljedovatelji? Ili smo u Crkvi samo zbog straha ili koristi?

12 GS 43, 1.

13 Usp. Francois Varone, *Nevolje s odsutnim Bogom, Religija, ateizam i vjera: tri pogleda na tajnu*, Predgovor: Christian Duquoc, o.p., Zagreb, 1998, str. 20-21.

14 Usp. *Isto.* str. 38-41, 48-53.

15 Usp. *Isto.* str. 120-122.

Uvod u molitvu

Bruno Petrušić

Ovaj članak započinjem molitvom jednog teologa, čovjeka koji je u potpunosti zadužio teologiju vremena iza njega. Riječ je o sv. Tomi Akvin-skom:

Neizrecivi stvoritelju, Ti si pravi izvor svjetla i mudrosti, Stvoritelj svih stvari, dostoj se nad tamu mog razuma rasuti svoje svjetlo. Otjeraj od mene dvo-struki mrak u kojem sam rođen: mrak gri-jeha i neznanja. Daj mi oštrinu razuma da mogu razumjeti, način i lakoću u uče-nju, jasnoću u tumačenju, mogućnost izra-žavanja. Pomozi mi u početku mog rada, upravlja napretkom, okruni svršetak po Isusu Kristu Gospodinu našem. Amen.

Svrha ovoga rada, bila bi, u najide-alnijem slučaju, snažni poticaj nama, studentima teologije, da svoje znanje i učenje prožmemo molitvom. Nema teologa bez molitve. Teško je uklopiti sadržaj studija u svoj život bez istin-skog, otvorenog dijaloga sa tim sa-mim sadržajem. U svakom govoru o molitvi treba uvelike voditi računa o osobnom iskustvu, kako svoje osobne povijesti, tako i povijesti svoje molitve. Naslov ovoga rada je uvod u molitvu. Potrebno je stoga ocrtati obrise jed-ne moguće molitve jednog studenta teologije, njene konture i sasvim kon-kretne upute za primjenu u svakod-nevnom životu.

Moguće su razne definicije molitve, a jedna od njih je već u ovom tekstu spomenuta. Možda je ta najraširenija definicija, koja kaže kako je molitva dijalog s Bogom, ali definicije „mogu tek nešto reći o ovome ili onome nje-zinu vidiku.“¹ Recimo odmah kako je mnogo pametnije moliti i iz molitve doznati što ona za mene jest, nego se uhvatiti jedne definicije i ustrajati na njoj, kad znamo da nijedna definicija ne obuhvaća onu stvarnost koju defini-ra u njenoj cjelovitosti. Na kraju, mo-litva je i zahtjev kojeg pred nas stavlja Isus, bez kojega je jako teško uočiti i prihvatiti Očevu volju. No znao je Isus, a znamo i mi sami da ne zna-mo moliti, da nismo sposobni moliti. Zato u kompendiju katekizma Kato-ličke crkve stoji kako je molitva „uvijek dar Boga koji dolazi čovjeku ususret“ (br. 534). Dalje se u tom broju kaže: „Molitva je uzdignuće duše k Bogu ili iskanje od Boga primjerenih dobara sukladnih njegovoj volji.“ To prista-janje uz volju Božju, događa se jedino u molitvi, i kroz molitvu. U konačnici, „postoji samo jedan način molitve: iz-gubiti sama sebe. Ili drugim riječima: potpuno predati sebe Bogu.“² Nama je ono što moramo učiniti nemoguće,

1 Ivan Fuček, *Moralno-duhovni život*, sv. 5: *Bogoštovlje molitva*, Split, 2006, str. 254.

2 Isto, str. 416.

Sl. 30. Tamo gdje pogled nestaje... (foto: Daniela Petrušić)

tako da nismo mi sami inicijatori toga predanja. Molitva ne izvire prvenstveno iz nas samih, iako bez nas nema ni molitve. Izvor je molitve Duh Sveti koji se *za nas zauzima neizrecivim uzdasima* (Rim 8, 26). On „je jedini pravi Učitelj molitve.“³ Ona ipak izvire iz čovjekova srca, na poticaj Duha Svetoga, tako da je ona angažman i čovjeka i Boga. Vrhunac molitve tako je Isus Krist kao pravi Bog i pravi čovjek. „Život Isusa kao čovjeka bio je neprestana molitva, neprekidni čin obožavanja i ljubavi prema Ocu.“⁴ Zato smo svi pozvani na molitvu prvenstveno u, po i s Kristom. Upravo je On naša molitva. „On je onaj koji moli u nama, s nama, za nas.“⁵

3 Isto, str. 325.

4 Ivan Pavao II, *Testament za treće tisućljeće*, Zagreb, 2001., str. 82.

5 Isto, str. 83.

Osobni preduvjeti molitve⁶

„Budući da je svaka ozbiljnija molitva samoizvršavanje čovjeka pred Bogom, ona mora biti obilježena osobnim raspoloženjem i konkretnom situacijom molitelja.“⁷ Ova rečenica ne želi ništa drugo reći nego to da je potrebno biti ono što jesi, u situaciji u kakvoj se nalaziš, te da je upravo to potrebno za ispravan pristup molitvi. Molitva nastaje iz konkretne situacije konkretnog čovjeka. Ona nosi obilježja vlastite povijesti, vlastitih iskustava. Dakle, prvi preduvjet molitve bila bi autentičnost samog molitelja. Daljnji preduvjet jest slika o Bogu koju čovjek posjeduje a koja uređuje njegov odnos s Bogom. Zatim je tu trenutačno stanje u kojem se čovjek nalazi i koje boja

6 Ivan Fuček, *Nav. dj.* str. 324.

7 Isto.

njegovu molitvu, koje joj daje tonaliteta, a koje može biti prouzročeno milošću ili stupnjem razvoja duhovnog života.

„Molitva je samo onda istinita, autentična, ako se obavlja prema vlastitome iskustvu i povijesti.“⁸ Ona se uvelike temelji na vjeri, a još jedan njen temelj je stav poniznosti. U molitvi se nalazimo pred Bogom, pred Gospodom i Stvoriteljem svega stvorenoga. „Molitva je doista priznanje naše ograničenosti i naše ovisnosti“⁹ o Bogu. Pred njim se osjećamo i jesmo prosjak kojemu je potrebna „korica kruha da preživi.“¹⁰ Tek u iskustvu molitve uviđamo naše istinsko stanje koje je veoma dobro opisano usporedbom s prosjakom. Molitva nam je potrebna, ona je „disanje naše sakramentom krsta pobožanstvenjene naravi.“¹¹ Važna odrednica, ali i preduvjet svake molitve je sklad između onoga u što vjerujemo i onoga što činimo.¹² Odnos vjere i molitve je mnogostruk. Nema molitve bez vjere, a vjera bez molitve osuđena je na smrt.¹³

Svi mi, više – manje, imamo iskustvo neuslišane molitve, razlog koje je naša želja da volju Božju podložimo vlastitoj. Temeljni razlog tome iskustvu je naša želja, ali uzroci su mnogovrsni. Treba istaknuti kako „svatko treba moliti u skladu sa svojom prirodnom sklo-

nošću, vjeran svojem ja“¹⁴, te „nijedan čovjek ne smije silom ići protiv svoje prirodne sklonosti i nadarenosti, inače pred Bogom ne bi bio autentičan.“¹⁵ Čini se od svega, na kraju, najvažnije biti ono što jesi pred Bogom, a sve ostalo će doći samo od sebe. U čovjekovoj je moći odlučiti se za taj čin iskrenosti prema Bogu. To je čin vjere, a kako smo vidjeli, molitve nema bez vjere. No današnji se čovjek nalazi prvenstveno u krizi vjere iz koje proizlazi i kriza molitve, a kada je molitva u krizi onda je smrt vjere veoma blizu.

Stoga potičem svakoga tko lista ove stranice, nadasve studente teologije, na ustrajnu molitvu, sa povjerenjem da ih netko ipak čuje. Ako s nekim poznanikom, pa čak i bliskim prijateljem, ne komuniciramo neko duže vrijeme, nastupit će zaborav, a na kraju i smrt (za mene) toga dragoga mi prijatelja. Studiranje teologije, bez molitve nema smisla. Svatko je pozvan kao osoba, od druge Osobe, stoga je potrebno osobno odgovoriti pozivu koji je upućen svakom čovjeku. Kroz molitvu rastemo, izgrađujemo se i dopuštamo da nas Bog izgrađuje. Vjerujem da nam je svima poznata rečenica – ako te molitva ne mijenja, promjeni ti nju, te da ustrajemo, uz sve poteškoće na putu mijenjanja sebe i suobličavanja Kristu.

8 *Isto*, str. 325.

9 Ivan Pavao II, *Nav. dj.* str. 81.

10 Ivan Fuček, *Nav. dj.* str. 254.

11 *Isto*.

12 Usp. Ivan Pavao II, *Nav. dj.* str. 97.

13 Usp. *Isto*, str. 79.

14 Ivan Fuček, *Nav. dj.* str. 416.

15 *Isto*, str. 324.

Molitva – slušanje

Slavica Sesar

Dragi studentu,

ne znam iz kojega si razloga upisao ovaj fakultet i kakav je tvoj životni put. Vjerojatno ne znam ni kako se zoveš, ali nemoj zamjerit, jedva pamtim i datume ispitnih rokova. Zapravo, ne želim ih zapamtiti, jer me odmah uhvati panika!

Ne znam ni kakvo iskustvo imaš s molitvom, ali ti mogu kao „starija“ studentica reći, da ćeš jedino tako moći izdržati sve što te čeka u životu, ali ponajprije – ovdje gdje si došao. Naravno, to ne znači da ne trebaš učiti, ali malo ti znači i 5 iz ispita ako nisi na putu sakramenata, putu vjere i molitve. Jedan je profesor rekao da je molitva isto što i gorivo autu, bez njega možeš samo nizbrdo.

E, a sada – što je to molitva? Je li to neki zanosni osjećaj – ili čin volje cijeloga bića – ili nešto drugo? Molitva je najprije sloboda – odluka obratiti se Bogu bilo krunicom, bilo čineći znak križa ili kada jednostavno usmjerimo svoje misli k Njemu i zatražimo od

Njega pomoć. Sve to proizlazi iz čovjekove želje da se sretne s Bogom ovdje i sada – tada kada se moli. Molitva je SUSRET sa živim Bogom koji poznaje našu situaciju; naše strahove pred ispitom; našu zahvalnost pred križem; koji poznaje čak i ono što mi sami o sebi ne znamo.

Kada molimo zazivamo Boga u naš život. U kršćanstvu postoje različiti oblici molitve, a oni su: javna molitva, euharistija – izvor kršćanskoga života, Sveto Pismo, časoslov, osobna molitva, usmena molitva, duhovno štivo ili *lectio divina*, slušanje, unutarnja molitva, stavljanje u Božju prisutnost, meditacija – u kojoj prevladava razmišljanje i intelekt, čuvstvena molitva, kontemplacija, ispit savjesti i vođenje dnevnika. Sve su to oblici molitve i sigurno imamo i možemo pronaći nešto što odgovara baš nama i za što imamo sklonost.

Bog nas kroz molitvu čisti, čini nas da Mu budemo bliži, ali i da budemo bliži i nama samima – da bolje upoznamo naše pravo dostojanstvo Božjeg djeteta. Kroz molitvu postajemo ljudskiji. Bog Otac nas kroz Sina u Duhu Svetom potiče na djelo i na potpuno predanje Njemu. Moleći nužno postajemo vedriji, mirniji i radosniji. „Nuspojava“ je molitve, između ostalog, snažna unutarnja radost. Dakle, tko se želi čišće radovati, neka iskreno moli. Zanosni

osjećaji nisu dokaz plodonosne molitve, već je Bogu mnogo dragocjenija naša ustrajnost i onda kada u molitvi, osim dosade, ništa drugo ni ne osjetimo.

Kršćanin je pozvan neprestano moliti (1 Sol 5, 17), ali to ne znači da ćemo 24 sata klečati pred svetohraništem, već da sve što se radi bude složeno u jednu trajnu molitvu djelima, riječima, prepoznavanju i služenju Isusu u bližnjima.

Posebno bi se željela još osvrnuti na jedan jako bitan faktor u molitvi, a to je *slušanje* božjeg od/govora u svom srcu. Naime, molitva je *dijalog*, a dijalog je razgovor između dviju osoba. Bog nam u molitvi želi odgovoriti na molbe, zahvale i želi nam priopćiti Svoju volju. On želi da ga *slušamo*. Problem nastaje tada kada molitvu prakticiramo krivo, u

smislu monologa, a ne očekujući Božji odgovor. Boga možemo čuti samo ako mu „damo“ vremena da nam odgovori, ako stišamo svoj ego i damo prostora Drugome. Tada nam On odgovara ne fizičkim glasom već ... neka svatko za sebe otkrije.

Možemo se prisjetiti Samuelovog poziva iz SZ – ta. Tu nailazimo na riječ „sluga tvoj *sluša*“ (1 Sam 3, 10). Rekla bih da je upravo to „sluša“ bilo „okidač“ za uspostavu pravog dijaloga između Boga i Samuela. Tek kada je Samuel bio u stavu slušanja i tako otvoren Božjem glasom, mogao je biti postavljen za proroka. Dakle, bit je u slušanju, te provođenju saslušanog u djelo.

Svima vama želim trajnu otvorenost Božjem glasom.

Sl. 32 (foto: Boris Vidović)

Ignacijeve duhovne vježbe u svakodnevnom životu

Mladen Cikač

U nedostatku bilo kakve duhovnosti na fakultetu, za kojom toliko žeda naše vrijeme, bili smo primorani duhovnost potražiti sami. Hodamo tako nas trojica (Bruno Petrušić, Ivo Bezina i ja) dvorištem za vrijeme pauze i raspravljamo o našoj potrebi. Tražimo duhovnost! Želimo živjeti intenzivan duhovni život jer to osjećamo čvrsto u sebi. Što nam je činiti? Je li dovoljno samo nedjeljom ići na misu? Je li dovoljno pomoliti se svako jutro i večer? Predati dan Gospodinu, napraviti ispit savjesti prije spavanja? Šetati gradom i reći volim te, hvala ti Oče?

Hodamo s takvim mislima i raspravljamo. Gospodine, što nam je činiti? Kako da ispunimo svaki trenutak s Tobom, da u Tebi živimo, mičemo se i jesmo? Kako da budemo klanjatelji u Duhu i Istini? I sine nam ideja. Svako je, od nas trojice, iz nekih svojih izvora čuo za *Ignacijeve Duhovne vježbe*. Čuli smo za njihovu dubinu i gotovo legendarni status koji imaju u Crkvi. Možda je to ono što tražimo, duhovnost u koju želimo uroniti! Samo sada treba pronaći nekoga tko će nam ih držati. Odlučismo otići u isusovački samostan na Manuškoj poljani i pitati ih. Pokucali smo im na vrata i izložili našu potrebu. Primili su nas srdačno i kao da nisu bili iznenađeni što tri laika žele obaviti *Duhovne vježbe*. Odgovor smo čekali par dana i bio je potvrđan. Skakali smo od veselja. Znali smo da idemo u nešto novo i veli-

Sl. 33. Naslovnica Ignacijevih duhovnih vježbi

ko. Za voditelja i duhovnog vođu dodijelili su nam p. Vladimira Vasilja i mogao je držati vježbe za ukupno sedmero ljudi. Trebalo je pronaći još četvero. I zamislite sad ovo! Studenti uvijek kuka-ju kako im fali duhovnosti a sada nismo mogli pronaći niti četvero koji bi obavili duhovne vježbe. Pitamo jednog, drugog, svi odmahuju rukom. Tako da, kada bismo sada rekli da je duhovnost na fakultetu praktično mrtva, bismo li pretjerali? Čast iznimkama! Priključila nam se još jedna djevojka, Ivana Šustić, apsolventica kemijsko tehnološkog fakulteta, i tako je nas četvero krenulo. Duhovne vježbe započeli smo 16. 11. 2008.

Sv. Ignacije

Ignacije Lojolski rođen je 1541. g. u Loyoli (Baskija, Španjolska). Živio je viteškim životom u taštosti želji za slavom. Kažu da je bio vrlo srčan i hrabar. Godine 1521. biva ranjen u obrani Pamplone od strane Francuza. Za vrijeme oporavka obratio se čitajući neke pobožne knjige i napušta dotadašnji način života da služi samo Kristu. Živi strogim pokorničkim životom. Počinju prva mistična iskustva i viđenja Presvetoga Trojstva i Blažene Djevice Marije. Tako jednom, dok se odmarao na rijeci, biva prosvjetljen od Boga u mnogim duhovnim stvarima i vjeri. Sam će poslije kazati kako je u tom kratkom trenutku spoznao više nego u sve prošle 62 godine života zajedno. Bit svojih duhovnih iskustava prenio je u knjižicu *Duhovne vježbe*. Hodočasti u Jeruzalem, potom studira teologiju u Parizu. 1537. g. u Veneciji je zaređen za svećenika. Odlazi u Rim gdje 1540. g. osniva Družbu Isusovu i sljedeće postaje njezin prvi vrhovni poglavar. Umro je u Rimu 1556. g. Papa Grgur XV. Proglašava ga svetim 1622. godine.

Ignacijeve duhovne vježbe dobivaju službeno odobrenje 1548. g. dokumentom *Pastoralis officii* pape Pavla III. U njemu papa potiče sve Kristove vjernika da se tim vježbama služe i budu njima poučeni. Papa Pio XI. 1922. g. proglašava sv. Ignacija zaštitnikom duhovnih vježbi a svim članovima klera po Crkvenom je zakonu naređeno da ih obave barem svake treće godine u trajanju od najmanje tri dana.

Vježbe

Kada netko poduzima duhovne vježbe, čini to da bi sebe doveo do obraćenja, nutarnje čistoće i duhovnog zrenja. Za to je potreban odmak od svijeta, fizički i mentalni, kako bi čovjek u samoći i tišini svoga srca upoznao sebe i tu susreo Boga koji mu se velikodušno samodariva. Riječ je dakle o jednom odnosu, o prijateljevanju između dviju osoba, Boga i čovjeka, koji se žele jedan drugome dati.

Ignacijeve duhovne vježbe sastoje se od četiri dijela koji se nazivaju tjedni jer se svaki dio obavlja po tjedan dana. Tako cijele vježbe traju mjesec dana. To su *velike duhovne vježbe* i obavljaju se samo jedan puta u životu. Jedino ih Isusovci rade dva ili tri puta. Postoje i skraćeni oblici, *male duhovne vježbe*, koje se mogu obavljati više puta. U *velikim duhovnim vježbama* radi se četiri do pet razmatranje (meditacija) dnevno, gdje svako traje sat vremena. Kako je danas gotovo nemoguće povući se na mjesec dana i samo razmatrati mi smo radili *duhovne vježbe u svakodnevnom životu*. One su iste kao i *velike duhovne vježbe* ali se radi samo jedno razmatranje dnevno, sat vremena. Pet dana u tjednu bi razmatrali, šesti dan bi imali pojedinačni a sedmi dan zajednički razgovor sa p. Vasiljem gdje bi dobivali upute i razmatranja za sljedeći tjedan. I tako šest mjeseci.

Prvi tjedan razmatra se o grijehu. Tako o grijehu anđela, o grijehu naših praroditelja, o pojedinačnom grijehu svakoga tko je zbog jednog smrtnog grijeha završio u paklu, o vlastitim gri-

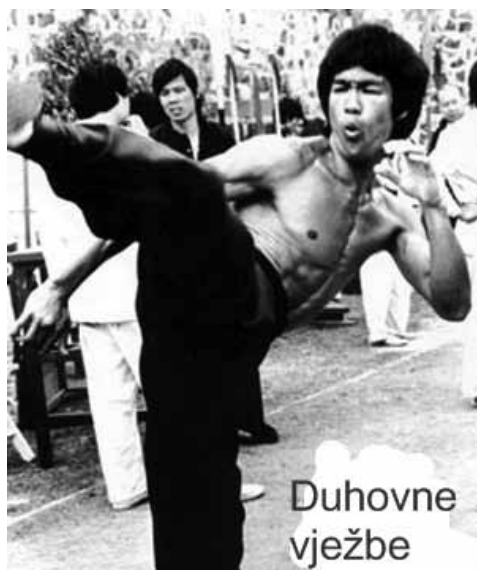
jesima te konačno razmatranje o paklu. Završava se Velikom ispovijedi. Čovjek spoznaje svu zloću, težinu i odvratnost grijeha te napušta stari način života i obraća se k Bogu. Od roba postaje slobodno dijete Božje.

Drugi tjedan razmatra se život Gospodina našega Isusa Krista do Cvjetnice kako bi Ga se što više upoznalo, uzljubilo i nasljedovalo. Čovjek otkriva smisao dara slobode koji je suobličiti se Kristu i izabrati najveće dobro koje je Bog.

Treći tjedan razmatra se Isusova muka i smrt. Čovjek trpi sa Isusom koji trpi i plače sa Isusom koji plače kako bi primio dar Otkupljenja i naučio sebe predati potpuno Ocu do smrti na križu vlastitoga života.

Četvrti tjedan razmatra se o Kristovom uskrsnuću i uzašašću i završava razmatranjem kako da postignemo ljubav. Počinje život u Duhu čije htjenje i djelovanje čovjek u sebi nalazi i Njegovom se vodstvu prepušta. Kraljevstvo Božje ostvaruje se na zemlji. Trojstvo se pokazuje u svemu kao princip života čiji zakon ljubavi postaje vidljiv u potpunom sebedarivanju drugima.

Čini nam se ovdje važnim naglasiti prvu i jednu od najvažnijih stvari koje čovjek nauči u duhovnim vježbama. To je razlika između pojmova *znati* i *poznavati*. Pojam *znati* uključuje u sebi teoretsko znanje o nečemu koje dobivamo posredstvom nečega. Tako posredstvom knjige *znamo* o Božjim svojstvima (o Njegovoj dobroti, svemoći itd.), ali ne možemo reći da ta Božja svojstva i *poznavamo*. Pojam *poznavati* uključuje u sebi praktično, iskustveno znanje o

Sl. 34. Bruce Lee

nečemu koje dobivamo neposredno na licu mjesta u odnosu sa tim nečim. Tako samo u odnosu sa Bogom možemo reći da *poznavamo* Njegovu dobrotu. Teoretsko i praktično znanje se ne isključuju nego se međusobno uvjetuju. Teoretsko znanje otkriva se i produbljuje u praktičnom znanju. Ovo je napose važno za teologiju gdje se teorija treba očitovati u praksi jer je nemoguće biti teologom ili katehetom a da se nema osobni odnos sa Bogom. Jednostavno zato što u teologiji ne učimo o nekoj ideji ili stvari nego o živome Bogu, Gospodinu našem Isusu Kristu. A Njega se ne može *znati*! Može Ga se samo *upoznati*! Trebamo imati osobni odnos sa Bogom, jer kako ćemo jednoga dana govoriti ljudima da bi trebali djelovati ako im sami nismo primjer. Na nama se treba vidjeti da smo Kristovi učenici, tako da i drugi povjeruju, obrate se i daju slavu Bogu. Tko ne čini ovako čini grijeh jer zna što

mu je činiti a ne čini. Nema ništa goreg od lošeg teologa ili katehete koji ne zna da pristupi Kristovom Tijelu pa time sablažnjava druge i priječi i njima pristup. „*I po ovom znamo da ga poznajemo: ako zapovijedi njegove čuvamo. Tko veli: „Poznajem ga“, a zapovijedi njegovih ne čuva, lažac je, u njemu nema istine.*“ (1 Iv 2, 3 - 4)

Primjer vježbe

U *Duhovnim vježbama* dvije su vrste tekstova koji se razmatraju. Jedne je Ignacije sam napisao a drugi su odabrana poglavlja iz Novog zavjeta. Primjer koji ćemo ovdje dati iz drugog je tjedna i Ignacijev je tekst. Znakovit je u njemu utjecaj njegove viteške prošlosti i borbenosti. Bit razmatranja je da tekst doživimo ne samo razumski nego i srcem. Da se razmatrano osjeti kao da smo doista tamo, kao da se to doista nama događa. Pri tom se koristimo našom maštom kojom sebi predočujemo predmet razmatranja.

Dvije zastave

„*Razmatranje o dvjema zastavama. Jedna je Krista, našega vrhovnog Vođe i Gospodina, a druga Lucifera, krvnog neprijatelja naše čovječje naravi.*“

U povijesti ratovanja zastava je na bojnem polju imala presudnu ulogu. Pod njome bili bi okupljeni vođa vojske i njegovi prvaci. U kaosu i nepreglednosti bitke vojnici bi gledali uzdignutu zastavu i tako znali kuda trebaju ići i gdje je srce njihove vojske. Pad zastave značio bi poraz. Tako zastava označuje središte, moć vojske i putokaz, taktiku

vođe vojske. Kristov i Luciferov poziv poziv su za bitku između dviju vojski. Jedna se bori za spas duša, druga za njihovu propast.

Sabirem se u tišini i samoći mjesta. Sabirem se u tišini i samoći srca gdje mi Gospodin moj govori. Pripravna molitva: „*Milost Tvoju molim Te Oče, da sve moje misli, htjenja i djelovanja budu jedino i potpuno na službu i slavu Tvoga Presvetog božanskog Veličanstva. Milost Tvoju molim Te Oče, da što više upoznam, uzljubim i nasljedujem Sina Tvoga, Gospodina našega Isusa Krista.*“

Okom mašte promatram događaj. Krist maše svojom zastavom i poziva sve ljude da stupe pod nju, a tako i Lucifer svojom. Na Kristovoj zastavi piše ŽIVOT, na Luciferovoj SMRT. „*Milost Tvoju molim Te Gospodine da upoznam varke Lucifereve i pomoć Tvoju da ih se čuvam. Milost Tvoju da upoznam ŽIVOT i ustrajno Te slijedim.*“

Okom mašte promatram mjesto. Na babilonskoj poljani, u njenom središtu, stoji ruševina kule Babilonske. Podsjećá na ogromno gradilište. Kumir čovječanstva jednom razrušen ponovno se skuplja i gradi. Ispred kule sjedi Lucifer, poglavica svih neprijatelja, na velikom prijestolju od dima i vatre. Od dima i vatre jer njegovo prijestolje nije čvrsto, čista je iluzija. On nema nikakva prijestolja jer nema nikakve vlasti. Ali se zato mnogo pravi i puše u iluziji dima i vatre. Za razliku od prijestolja on sam vrlo je stvaran. Njegova prisutnost širi neku shizoidnu tjeskobu koja paralizira. Užasan je i strašan njegov lik. Crn potpuno. Mračan poput najdubljeg ponora. Toli-

ko crn da se čini da u sebe usisava svu tamu i hladnoću svemira. Kao crna rupa. Bizarni paradoks bitka i nebitka, za razum nemoguć i neshvatljiv. A samo na tankom prijelazu iz noći u njegovu tamu moguće je iscrtati obris stvorenja. Uosobljenog i živoga zla. Drži se prijeteće prema onima koji ga preziru. Smješka se prezirno prema onima koji mu služe. On mrzi sve ljude i želi ih uvući u svoju vječnu tamu. Pas koji laje ali ne može gristi jer je zakovan za lanac zauvijek.

Oko njegova prijestolja, po cijelom babilonskom polju, okupljena je bezbrojna armija demona. Čitave legije njih, svih vrsta i veličina, riču, igraju poput rojeva muha. On ih doziva k sebi i daje im upute. Raspršuje ih po cijelome svijetu, u svaki grad, u svaku pokrajinu, naselje, kuću, k svakome čovjeku. Nitko nije izostavljen. Upućuje demone kako da zarobe i bace ljude u mreže i okove. Tako će biti pod njegovom zastavom, sluge njegove. Upute su mu jasne i vrlo precizne već prema sklonostima svakoga čovjeka.

Demoni će najprije napastovati ljude *pohlepom za bogatstvom*. Navodit će ih da imaju i posjeduju što više stvari. Sugestirat će im u uši, nukati ih i navoditi da im razbuktaju maštu i probude u njima želju za stvarima. Govorit će im suptilno i zavodljivo, pjevat će im kao slavuji samo da začaraju ljudski ego. Šaptat će ljudima da trebaju imati mnogo, mnogo stvari. Da kupuju što veće kuće i stanove i voze najljepše automobile. Da nose raskošnu i pomodnu odjeću i nakite i brinu se mnogo o vlastitom izgledu. Da imaju velike televizore, mo-

derne mobitele, super laptope i sve ostale techno igrarije. I da mnogo putuju i izlaze i da uživaju i zabavljaju se. Samo da bude što više i ljepše i najljepše. I govorit će demoni ljudima da su im sve te stvari vrlo potrebne. Da se bez njih živjeti ne može, da su to zaslužili i da na kraju ipak svi tako rade. I bajat će im da će sa svim tim stvarima izgledati bolje i osjećati se ljepše i sretno i sigurnije. I ego ljudi narast će do velikih razmjera i držat će se kao kap vode na dlanu.

Ljudi će podleći napastima i kupovat će mnoge i razne stvari. I neće oni posjedovati stvari nego će stvari posjedovati njih. Tako će ih Lucifer privesti do *težnje za taštom ljudskom časti i slavom*. Pokazivat će se jedni drugima kako su lijepi i sretni jer imaju toliko lijepih i raznih stvari. I sav će se njihov govor svesti na: „Vidi što sam kupio“ i „Vidi kako mi lijepo stoji.“ I međusobno će se hvaliti i slaviti i divit će se jedni drugima. I natjecat će se međusobno tko će imati više i ljepše stvari. *Taština nad taštinom, ispraznost nad ispraznošću, sve je ispraznost!* Njihova taština i ispraznost rodit će kralja grijeha i svi će robovati pod Luciferovom zastavom. Jer kako će se jedni drugima hvaliti i častiti tako će to u njima izazivati veliku sreću i ugodu. I bit će vrlo ponosni sami na sebe i držat će se visoko i tražit će još hvala i još slave do *rođenja oholosti*. Putem oholosti Lucifer će ih navoditi na sve ostale grijeha. Tada će biti i škrti i bludni i zavidni i neumjereni i srditi i lijeni. Uzimat će si pravo da sve mogu i sve smiju. Umislit će da su sami svoji gospodari i samo oni kovači svoje sudbine i

nitko im neće smjeti protusloviti. Jer će biti najbolji, najpametniji i najljepši. A sve zbog mrtvih stvari.

Okom mašte promatram mjesto. Gledam vrhovnoga i pravoga Vođu, Gospodina našega Isusa Krista. Stoji na velikoj poljani jeruzalemskog kraja na niskome mjestu. Skroman i ponizan obučen u jednostavnu bijelu halju. Njegova pojava otkriva blagost i mudrost Duha Svetoga, Njegovi pokreti i držanje silu i vlast Sina Božjega. Sva dolina ispunjena je tišinom i mirom. Oko Njega ogromno mnoštvo ljudi koje je On sam izabrao, iz svih staleža i položaja, iz svih krajeva svijeta. Rijeke njih slijevaju se privučeni snagom Njegove osobe. Na licima im radost i nada što ih On doziva k sebi. On Svevladar, Kyrios a toliko pažljiv i blag u ljubavi preobilan. Svojim izabranicima daje poslanje. Šalje ih po svem svijetu da ljudima navijeste Radosnu vijest. Govori im da vode ljude do *najvišeg stupnja duhovnog siromaštva*. Da ih pouče da njihov duh ne želi posjedovati niti nalaziti utjehu u zemaljskim stvarima. Da su stvari na zemlji stvorene radi čovjeka da mu pomognu u postizanju svrhe za koju je stvoren, a ta svrha jest Njega ljubiti kao što On ljubi čovjeka. I govori im da u svemu tome budu ljudima primjer, svjedoci Njegovi, vjerni Njegovi, da tako probude u ljudima želju da Ga i oni nasljeđuju i ljube. I kada postignu duhovno siromaštvo pohlepa za bogatstvom će utihnuti. I od toga neka vode ljude do *samog istinskog siromaštva* ako ih On za to izabere. I tada neka ljude pouče da ništa ne drže do hvalisanja i čašćenja ljudskih, sve do

želje da ih drugi preziru i pogrdjuju kao što su i Njega prezirali i pogrdjivali. On će im udijeliti milost da mogu bez uvreda i grijeha poruge i nepravde strpljivo podnositi. Tako će ljudi u sebi pobijediti taštinu i siromašni i prezreni postat će *ponizni*. Takve ih Lucifer nikada neće uhvatiti u svoje mreže oholosti. *Siromaštvom protiv bogatstva, pogrdama i prezirom protiv taštine, poniznošću protiv oholosti* postat će slobodni i kreposni ljudi, slični svome Stvoritelju. Ponizni hodaju pod zastavom Isusa Krista! Njemu Jednom i Jedinom svaka čast i slava!

Duhovne vježbe završili smo uspješno i njihove plodove ponijet ćemo u život. Očekivanja od početka ispunila su se potpuno i mnogo više od toga. Preobilno, kako samo Bog može i daruje svoju djecu. Uistinu, On je naš Otac i daje se i ljubi nas neizmjereno. Svo stvaranje svemira sluša Njegovu ljubavnu pjesmu.

Ovom prilikom zahvaljujemo se od srca našem voditelju pateru Vladimiru Vasilju. U svojoj blagosti i mudrosti bio nam je kao duhovni otac dok je strpljivo slušao naša razmatranja s Bogom. Zahvaljujemo se i pateru magistru Stipi Balatincu i cijeloj zajednici Rezidencije Presvetog Srca Isusova novicijata svetog Stanislava. Dali su nam najljepši dar u životu, *Ignacijeve duhovne vježbe u svakodnevnom životu*.

Literatura:

- LOJOLSKI Ignacije, *Duhovne vježbe*, Duhovne vježbe – Upute za davanje vježbi (Direktorij), 5. izdanje, FTI, Zagreb, 2007.

Studentski Put križa

Skupina autora

1. Isusa osuđuju na smrt

Ti si smrt pretvorio u život.

Gospodine, životvorce, branitelju punine života, na smrt te osudio smrtni čovjek, čovjek koji je zloupotrijebio svoju vlast i protiv vlastita uvjerenja, ali i zbog straha za svoj položaj osudio je tebe na smrt nakon što je utvrdio da si nevin. To je čak ponovio nekoliko puta. Bio si bez grijeha među ljudima bez nevinosti, trebalo je da umreš i oni su te osudili i mi bijasmo prisutni, jer se u tom času čitava povijest svijeta ovila oko tebe kao krvava haljina kojom će te ogrnuti krvnici.

35. Plakat za duhovne vježbe na KBF-u (ODRAZ)

Hvala ti što si ljubav koja ljubi. Hvala ti što prihvaćaš nepravednu osudu i ne osuđuješ onoga tko te osudio. Hvala ti što si došao da imamo život u izobilju, a nama pomози da se zauzimamo za život, a ne za smrt. Gospodine, daj da se ne bojim nikakvih osuda jer me sve osude ovoga svijeta prihvaćene u tome duhu oslobađaju od navezanosti na prolazno i osiguravaju neprolazno, vječno.

Renata Sekić

2. Isus prima na sebe križ

Odbačen od svih, prezren od ljudi. Uzimaš na se ono što su ti ljudi natovali. Na svoja sveta pleća uzimaš križ – simbol nad simbolima. Preuzimaš što ti dajemo. I nosiš to, podnosiš ono što jesmo, ono što jedino možemo dati... Prihvaćaš naš neosobit dar. Prihvaćaš naš dar iz nama nepoznatog razloga, iz ljubavi. Iz pokornosti Očevoj volji, kao svjedočanstvo ljubavi. Što li je sve Ljubav u stanju učiniti iz ljubavi? Neshvaćeno, nerazumljivo, čovjeku skriveno. Zato te molimo, božanski Učitelju da nas poučiš ludosti križa. Da pokažeš nama skriveni smisao. Da nam otvoriš oči za ljubav. Da nam otvoriš oči za Boga.

Bruno Petrušić

3. Isus pada prvi put pod križem

Predragi Isuse, tvoje sveto tijelo palo je pod teškim bremenom križa ali ti nisi posustao. Nastavio si svoj spasiteljski

put svjedočenja Istine i predanja vlastitog života.

Daj i nama snage u ovom ludom i bezumnom vremenu, kada nam se čini da će sve propasti, da mogremo kada padnemo ustrajno nastaviti nositi svoje križeve, suobličeni s tvojim križem. Budi naš put, istina i život preko čijeg ćemo križa doći k Ocu noseći svoj križ kao slatko breme.

Marko Klarić

4. Isus susreće svoju svetu majku

Isus Krist je postao čovjekom da bi mene i tebe otkupio, da bi meni i tebi dao put, da bi nam dao smisao, da bi nam pružio spasenje. Zbog mene i tebe je podnio bič, križ, ruglo, najgore poniženje koje jedan čovjek može podnijet, ali podnio je i bol majke. Svatko od nas ima ovozemaljsku majku koju cijeni više od svega, pružila nam je život, stavljala nas je na prvo mjesto u bilo kojem trenutku i bilo kojoj situaciji, i svatko od nas bi joj bio spreman to jednoga dana sve vratiti, majčinska ljubav je jedan od najljepših osjećaja kojim nas je Bog zaštitio, i mi smo spremni nju zaštititi od svih nedaća pa i onih koje muče nas. Nema veće boli od boli koje prouzrokuješ tako voljenome stvorenju, a znaš da je od toga ne možeš sačuvati, nije mogao ni Krist, morao je u svoj svojoj muci pogledati to predivno stvorenje koje je toliko ljubio, morao je pogledati kako mač boli slama srce koje je toliko volio, morao je osjetiti njezinu patnju, i to je peklo i više od biča, to je bilo teže i više od križa, to je pritiskalo

jace od čavla, ta majčina patnja. Njezin majčinski osjećaj ju je tjerao da ga spasi iako tada kao žena nije mogla mnogo toga učiniti, njezina ljubav mu je željela ublažiti bol ali nije ga mogla zagrliti, njezino tijelo je željelo preuzeti bar dio tereta svoga djeteta, nije mu mogla pomoći i to je ono najteže, jedino joj je njezina vjera dala hrabrost da sa svojim sinom podnese žrtvu za sve nas, za nje nu djecu. Naša nebeska majka nas ljubi usprkos svemu, ona nam oprašta i prije nego je iznova povrijedimo, i prije nego joj opet mačem boli probodemo srce, ali ljubimo li mi nju dovoljno? Možemo li pogledati svoju nebesku majku koja pati radi nas? Kad joj svakim grijehom lomimo srce, kad joj svakim propustom tjeramo suze? Kako nam se lako sakriti od tog blaženog lica, a Gospodin ju je pogledao i za nas, slijedimo njegov primjer. Jer ona nas i dalje ljubi, ona je našem gospodinu rekla DA, ne traži pomoć, ne odriče se patnje, ne moli milost, već nas samo ljubi, jer ona je majka. Jesmo li joj spremni danas uzvratiti? Gospodine daj nam snagu da se suočavamo sa patnjom i boli, da poput tebe svoju bol dijelimo sa našom nebeskom majkom, da se njoj u muci utječemo, te da u njezinoj majčinskoj ljubavi pronađemo svoj mir.

Ana Marčinko

5. Cirenac pomaže Isusu nositi križ

Često nismo u stanju podnositi i, još više, nositi teret vlastitoga križa. Kako onda pomoći drugome u nošenju njegova? Živimo u svijetu u kojemu

je mnogo potlačenih, gladnih, žednih, umornih od toga da ih nitko ne vidi i ne čuje. Vrijeme konzumizma, tehničkog napretka i sve više virtualnog svijeta odviklo nas je d potrebe pomaganja drugima. Svi tako stvaramo privatne svjetove u koje ne primamo druge. Zašto je egoizam pomaganje nošenja tuđeg tereta križa?

Ne budimo bezosjećajni prema svojoj braci i sestrama. Dovoljno je da otvorimo svoje srce i uho prema onome koji želi da ga čujemo te ćemo tako olakšati breme njegova križa. Dovoljno je pružiti koricu kruha onome koji je gladan... Pomozimo drugome nositi njegov križ, ali činimo to sa srcem. Nosimo teret jedni drugima i tako olakšajmo život jedni drugima.

Suzana Sprečkić

6. Veronika pruža Isusu rubac

Isusa su svi napustili i prezreli, osudili ga, ponižavali. No jedna žena se izdvajala iz tog mnoštva, to je bila Veronika. Ganuta došla je do njega puna samilosti i pružila mu rubac da obriše svoje krvavo lice. Njezin pogled govorio mu je da se ne predaje, da izdrži do kraja. On prihvaća rubac i na njemu ostavlja lik svoga presvetog lica.

Ostavi, Isuse, svoj utisnuti lik u našim srcima da i mi poput Veronike znamo izbrisati sve predrasude, mržnju, nepraštanja u našim srcima. Daj da svakog gledamo s ljubavlju. Pomози nam da svatko na svoj način bude „Veronika“ u svom svakodnevnom životu.

Kristina Vukušić

7. Isus pada drugi put pod križem

Iz knjige proroka Izaije (53,4): „*A on je naše bolesti ponio, naše je boli na se uzео, dok smo mi držali da ga Bog бije i ponižava*“.

Isus pada drugi put pod težinom križa, ali nastavlja put. Njegova beskrajna ljubav trajnu nam pruža milost oslobađanja od zla i zalaganja da ga nsljedujemo. Križ je odveć težak za Isusa, i teret prelazi njegove snage, no uspravlja se s teškom mukom, podiže križ na svoja ranjena ramena i ide dalje.

Gospodine Isuse, pokazao si nam da su padovi sastavni dio života. Tko ne pokuša krenuti, neće ni pasti ali neće ni doći do cilja. Ti si tu da nam prvi pomogneš. Ne želiš da ljudi postanu mlađi. Daj nam svoje jakosti da se podigne-mo i uvidimo kako to nije kraj, nego da nas ti podižeš u našoj slabosti i vodiš konačnom cilju – životu s tobom.

Miljenka Petrak

8. Isus tješi jeruzalemske žene

Žene nježna i majčinska srca nisu mogle podnijeti pogled na toliku patnju onoga koji je sve samo blagoslivljao, svima donosio radost i zdravlje. Njihove duše nisu mogle podnijeti takvu nečovječnost i plakale su. Plakale su za ranjenim Bogom. Isus, čovjek u svojoj boli ali Bog u svojoj snazi i ljubavi – pravi Bog i pravi čovjek – čini nešto nevjerovatno: tješi ih. On osjeća rane, teški križ na svojim leđima i ono najteže što je morao nositi – naše grijehe, a on tješi one koje su se smilovale toj patnji.

Ovim primjerom Isus nam želi pokazati veličinu onoga koji i u najvećim

patnjama tješi one koji plaču za njim. Kakva je to snaga, nadići samog sebe u trenutku kad tijelo najteže vapi i davati, davati, davati... Davati sve onima kojima treba manje nego tebi, i osjećati za njih ono što bi najradije osjećao za sebe: sažaljenje. Ali Isus ti kaže: ne sažalijevaj se.

Tvoja je snaga u Bogu. Ako uspiješ tješiti druge kada si ti taj koji treba utjehu, on će ti doći, zagrlit će te i tješiti će te. Stostruko će nagraditi tvoju vjeru. Jer cinom takve ljubavi prema drugome pokazuješ kako vjeruješ da svaka bolest ima ozdravljenje i svaka suza svoj osmijeh. Moramo dopustiti da sva naša utjeha bude Bog: smiješiti se kad nas ogovaraju, smijati se kad nas izruguju, blagoslivljati kad nas ponižavaju i kleveću. Na kraju svake takve kušnje stoji Bog koji će te tješiti onda kada to i zaslužiš: kad pokažeš da si i ti spreman tješiti.

Isuse, daj nam snage da postanemo dostojni tvoje utjehe i ljubavi i da ih jedino u tebi tražimo.

Katarina Gugić

9. Isus pada treći put pod križem

U životu svi padamo i dižemo se kao što je Isus to učinio padajući i dižući se dvaput pod križem.

Svima nama, prije ili poslije, dođe onaj treći pad, onaj najteži, onaj koji nam uzima svu nadu, onaj kod kojeg mislimo da se više nećemo uspjati ustati. Tada često zaboravimo da je Isus isto to prošao i da se ustao poslije tog najgoreg pada, ne radi sebe nego zbog spa-

senja čovječanstva. To njegovo ustajanje treba nam biti primjerom nesebičnosti, a znači da ne gledamo samo sebe nego i druge ljude kao što je on to učinio i zato da spoznamo koji je naš zadatak na ovome svijetu, zašto smo stvoreni – da našim životom spasimo dušu od vječne tame.

Tek kad to sve spoznamo, kad znamo koji nam je cilj, onda ćemo se ustati i nakon toga trećega pada krenuti dalje putem Krista, kako bismo jednom ugledali lice Boga.

Džoen Bebić

10. Isusa svlače

Isuse, zar da zbog svoje dobrote trpiš takvo poniženje? Dostojanstvo svedeno na najnižu razinu skidanjem jedinoga što još imaš od svoje odjeće. Tvoje izranjavano tijelo mora trpjeti još jedno poniženje, a sve zbog grešnosti čovjeka kojega si spasiteljski i otkupiteljski ljubio do kraja. Moji grijesi također su dio tvoga ponižavanja. U trenucima pohlepe otimam od bližnjega svoga, zaboravlajući da bi u njemu trebao vidjeti tebe.

Često sam Isuse, sin ovoga prolaznog svijeta, čijom se odjećom često i sam kitim i pod kojom se skrivam grešan. Često sam lijem žuć svojih izgubljenih dana i ne dajem ti da je piješ, ranjavam tako tebe. Ranjavam te i ponižavam, ne pitam se u žurbi svojih dana bole li me moji grijesi, možda sam savjest umirio i ušutkao u zidovima interneta, tv-a, disco kluba, poroka kojima se nerijetko trujem. Znam Isuse svojim grijesima ponižavam tebe, bližnje i sama sebe.

Sl.36. (foto: Boris Vidović)

Oprosti na satima ispraznosti i na danima praznog hoda, ne dopusti meni grešniku da zadam bol tebi.

Gorko bilo sve isprazno
I neka mi bude prazno.
Što ne valja, činiti neću
Da ne zadam bol ti veću.

Dražen Stojanović

11. Isusa razapinju na križ

Razapinju te, razapinju te Isuse!
Probijaju ti ruke, noge, i bokove, kao divlji vjetrovi obrušavaju se na tvoje tijelo, bijesom vlastite mržnje vođeni. Odapinju strelice prezira u čisto srce ljubavi, pribijaju te na križ svojim lažima, klevetama, izdajama, ali ti se ne odričeš ljubavi prema svojim mučiteljji-

ma. Ne bojiš se prljavih rijeci što iz njihovih usta izlijeću, ne bojiš se križa teškoga oko kojega se tamna užad zapliće. Snagom istinske ljubavi suprotstavljaš se njihovoj mržnji, tvoja te ljubav na visove zemlje uspinje. Oče, oprosti im jer ne znaju što cine!

Hvala ti, što na rukama svojim blaženim tragove slabosti i grijeha naših odnosiš, što nam u trpljenju svom plovodove križa dijeliš, iz rana svetih ljubav umnažaš!

„Oj zdravo Križu nado sva
U dane muke Gospodnje
Umnoži milost dobrima...“

Razapinju te, razapinju te, Isuse, a ti trpiš i praštaš jer ljubav je jedini put pobjede svjetla nad tamom, pobjede dobra nad zlom. Daj nam blagoslov svojega križa i učvrsti nas u ljubavi prema tebi i bližnjima. Ljubeci drvo križa, mi ljubimo život jer samo je jedna istina – IN HOC SIGNO VINCES !!!

Branka Mlinar

12. Isus umire na križu

Ako je Bog za nas, tko će biti protiv nas? On baš koji nije poštediti ni svoga Sina, nego ga je predao za sve nas, kako nam neće darovati i sve ostalo ujedno s njim?

Isuse, evo kamo te je dovela ljubav prema nama i poslušnost Ocu. U groznim mukama visiš na križu dok te tvoji neprijatelji ruže i grde. Ali ti ih ne proklinješ već za njih moliš: „Oče, oprosti im jer ne znaju što čine“. Tko će od nas ikada shvatiti tvoju ljubav? Umro si da mi živimo i svojom si smr-

ću pobijedio smrt. Zato ti hvala što si nas toliko ljubio da to ne možemo ni shvatiti. Nek' tvoje probodeno srce bude svima nama na spasenje. Želim biti odgovor na tvoju ljubav. Zaslužio sam nesretnu smrt, ali te molim, smiluj mi se i daj da jednom s križem u ruci umrem u Tvojim milosti.

Klečim pred tvojim križem i želim s ljubavlju čuti i slušati tvoju riječ. Neka ona ude u moje srce, kao što je ušla u srce Tvoje Majke Marije koja je smogla snage biti uz tvoj križ. Oče nebeski, hvala ti što si povjerio takvu zadaću svome Sinu Isusu Kristu. Hvala ti što ju je on izvršio do smrti na križu. Hvala ti što si prihvatio Njegovu molitvu da nam oprostiš.

Udijeli mi snage da i ja opraštam svima koji me vrijeđaju, a molim te za sve one koji još uvijek ne opraštaju. Neka ih na to potakne tvoje milosrđe i trpljenje tvoga Sina.

Slava Žužul

13. Isusa skidaju s križa

Naizgled beživotno tijelo sada skidaju s križa. To mrtvo tijelo pruža više života i nade nego ikad do sada. Smrt jednoga otkupila je živote mnogih. Ali ta smrt nije bilo kakva. To je već pobijedena smrt kojom se novi život slavi. Ta je smrt za mene i tebe, za svaki pa i najmanji naš grijeh. Isuse, pitam se cime li sam zaslužio da ti, Sin Božji, umreš sramotnom smrću da bi mene grešna otkupio?! Moj ograničeni um i još manje ljudsko srce ne mogu pojmiti toliku bezuvjetnu ljubav za mene. Znam da ti

svaki put kad zgriješim umireš za mene.

Isuse, molim te! Nek' svaka tvoja patnja, bol i rana, a povrh svega tvoja smrt – budu meni snaga da više zahvalnosti pokazujem tebi i da me upravo to tvoje beživotno tijelo kojeg sada skidaju s križa osnaži da se oduprem svakom grijehu.

Zdeslav Kožul

14. Isusa polažu u grob

Pobožni Josip iz Arimateje skida Isusovo tijelo sa križa, povija ga i polaže u nov grob. Grob je zadnja postaja na životnom putu. Mnogi ne znaju gdje su njihovi najdraži zakopani, pa ne nose cvijeće i svijeće, pretvaraju ih u misli, molitve. Za Isusa grob je samo prolazni kratki period. On tu nije došao ostaviti svoje tijelo zauvijek. On će svoje tijelo pokazivati poslije svojim učenicima, pokazuje ga svim ljudima i živi na oltaru, u sva vremena. Čemu onda grob?

Kriste koji si pun ljubavi, pomози nam da se naučimo iz ljubavi prepuštati i neprijateljima našim, makar nas društveno razapeli. Kriste ranjeni, daj da prihvatimo patnje naše svakidašnje, kao što si ih ti prihvatio. Kriste slavni koji si u grobu bio zakopan daj da prihvatimo grob i u našim životima kao prirodan put. Ti koji si se za nas ljude predao, Ti koji si među ljudima, za ljude i zbog ljudi patio, umro, zakopan bio. Ostavi naše grijehe, truleži naše duše, ono najtamnije od nas, ostavi Gospodine u grobu. I molimo te, ponizna srca, uskrisi nas na život vječni.

Ana Žaja

Izbor glazbe

Lidija Bernardica Matijević

Čovjek današnjice živi užurbano i stresno. Osim što u toj vrevi života ne primijeti ljude i događaje oko sebe, čovjek se ne obazire na mnoštvo zvukova koje oko sebe čuje. Mi smo od ranoga jutra do trenutka kada idemo na počinak okruženi barem šumovima i zvukovima ali i glazbom koju možda i nismo izabrali. Okružuju nas mediji, glazba u kupovnim centrima, razni šumovi i prometna buka, zvukovi budilice, lifta u zgradama, da i ne spominjemo glazbu kojom nas opterećuju susjedi, utakmice, slučajni alkoholizirani prolaznici. Ako bolje razmislimo, gotovo da ne možemo izdvojiti dvadesetak minuta u danu kada ne čujemo baš ništa. Čovjek današnjice u potpunosti je izložen utjecaju glazbe a da toga nije niti svjestan niti razmišlja o mogućim posljedicama.

Glazba ulazi u čovjeka preko organa uha a sve što ulazi preko osjetila biva registrirano u mozgu koji daje daljnje naredbe o našim reakcijama. Poznato nam je da postoje trenuci u životu kada

reagiramo prebrzo ili možda nerazumno. Osjećaji su složena stvarnost koja prilično duboko prožima naša djelovanja. To nam je jasno ali možda tome pridajemo premalo važnosti. Nitko ne želi živjeti pod utjecajem jakih osjećaja tako da svoje reakcije više ne može prepoznati. Drugim riječima, nitko se ne želi staviti pod utjecaj osjećaja i djelovati gotovo nesvjesno. Svi mi želimo djelovati mirno i promišljeno. U ovom svakidašnjem spletu okolnosti i ne pomišljamo da smo pod snažnim utjecajem glazbe koja preko naših osjetila izaziva određene reakcije ili nas dugo-ročno priprema za oblikovanje određenih stavova. Sjetimo se da je Platon zahtijevao slušanje samo *dobre glazbe* kako bi u čovjeku zavladao sklad i kako bi taj čovjek bio na korist cijelom društvu. Od Platona i Aristotela poznajemo glazbu kao obligatni dio odgoja.

Sada se postavlja pitanje kakvu glazbu najradije slušamo a koju izbjegavamo. Uz određene kulturološke pretpostavke svatko može odgovoriti na ovo pitanje. Obično se izbjegava klasična glazba jer ona zahtijeva predrazumijevanje ali i određeno raspoloženje koje ima veze s kršćanskim krepostima, npr. s kreposti umjerenosti. Klasična glazba je rođena u krilu Crkve i doživjela svoj cjelokupni razvoj u srednjovjekovnoj Europi dok nije zaživjela na područ-

Sl. 38. Stari klavir (foto: Korana Džaja)

jima Bliskog i Dalekog istoka. Danas te zemlje imaju jedan zavidan broj domaćih umjetnika ali baštine čitavu glazbenu teoriju i repertoar europske klasične glazbe. Nadalje, zašto se čuje odgovor o izbjegavanju klasične glazbe je i objašnjenje da je ona kao takva naporna ili dosadna. Ako znamo da neka djela baroka potiču čovjeka na misaoni proces, onda su odgovori o napornosti ili dosadi glazbe više nego porazni. Ali vjerojatno se radi nedovoljnom predznanju, nepoznavanju vlastite kulture ili o lijenosti duha. Mislim da nije preuzetan ovakav zaključak.

Drugi dio odgovora odnosi se na pitanje kakvu glazbu uopće želimo slušati. I to je zanimljivo pitanje. Čovjek je sklon prepuštanju osjećajima, nekakvoj vječnoj zaljubljenosti u traženju drage osobe ili ideala pa se tako može nalaziti u jednoj čežnji za stanjem koje mu to omogućava. Razumljivo je i opravdano da nam odgovaraju zabavne melodije

koje su potkrijepljene ljubavnim tekstovima. No, i to može prijeći u opasnu zonu kada koristimo glazbu samo za pasivno slušanje odnosno kada se naš život pretvori u prepuštanje osjećajima tako da više ne želimo izaći iz takvog stanja. Može se dogoditi da tražeći svoj život u glazbi jednostavno svedemo svoje odluke i stavove na infantilizaciju svega i nepoduzimanje ničega. To je vrlo

opasno i često se događa jer je glazba duhovna stvarnost. Ona već nije materijalna, nije na zemlji i pruža nam osjetilne užitke. Mi smo u stanju svaki dan u određeni sat poslije podne uključiti poznate melodije jer će one *riješiti* sve naše probleme.

To se sve događa i može se reći da je normalno ali nas upozorava da pratimo svoje radnje i podvrgavamo se određenoj kontroli. Postoji još jedno pitanje a ono glasi: smijemo li mi subjektivno odlučivati o izboru glazbe ili je to objektivna stvarnost na koju nemamo utjecaja? Kroz stoljeća su ova pitanja opterećivala umjetnike i glazbene kritičare ali je ipak prevladavala objektivnost u tumačenju značenja glazbenog izražaja koji dobivamo preko osjetila i to ne zanemarujući utjecaj osjetila. Odgovor se nalazi u davnim Pitagorinim spisima u kojima je postavio temelj o proporcijama između tonova. Radi se o čisto fizikalnim pojavama, o valovima,

titrajima i proporcijama. Svaki ton se odnosi prema drugom tonu i pri tom izaziva određeni osjećaj kod čovjeka koji on doživljava kao visok ili nizak. Visina ili dubina tona izaziva u nama reakciju koja čak ima i svoju granicu bola kada više ne čujemo ton jer je pre-visok ili prenizak.

To nas dovodi do odgovora da su stvari ipak objektivno postavljene i velikim dijelom uvjetovane. Ne znači da kasnije nije moglo doći do slobodnog glazbenog izražaja nego nas samo upućuje na uvid da glazba nije samo stvar izbora pojedinca. Štoviše, to nam govori da glazba može oblikovati čovjeka, utjecati na njegove stavove i time biti jedan od važnih čimbenika u njegovom životu. Obično se ovomu ne pridaje važnosti tako da je izbor glazbe koju slušamo stvar slobodne volje i uglavnom utjecaj okoline. Glazba je danas u odgoju uglavnom ocjenjena kao nepotrebna i beznačajna. U najboljem slučaju zaključuje se o određenom elitizmu koji je pretpostavljao određene poteškoće na našem području u nedavnoj prošlosti.

Postavljaju se daljnja pitanja na koja nije moguće na brzinu odgovoriti. Do sada smo promatrali glazbu na čiji izbor mi imamo utjecaja jer je izabiremo ili izbjegavamo. A što je sa glazbom koju ne možemo izbjeći jer nas drugi s njom opterećuju? I ona ima isti utjecaj

na nas i jednako tako na oblikovanje našeg mišljenja i stavova. To je glazba koju susrećemo u kupovnim centrima (naravno da je upitan izbor glazbe), glazba koju nam nameću mediji, društveni i politički život kao i naš mobitel, računala i sl. Nadalje, potrebno je vidjeti koja se sve područja čovjekova života bave glazbom. To rješava antropologija, psihologija i sociologija glazbe. Vrlo je razvidno da je utjecaj glazbe na život vrlo raširen. Gotovo da nema područja čovjekovog života u kojem ne susrećemo glazbu.

Vrijednosno pitanje vrlo je izraženo i ono je razlog čovjekovog vjekovnog bavljenja glazbom. Zašto onda ne bismo i mi bili malo oprezniji pri izboru glazbe koja hrani naša osjetila? Barem da ne dolazimo u napast banaliziranja glazbenog utjecaja koji uglavnom dolazi iz neznanja. No, neznanje nije nikada bilo sramota nego više izraz stupnja na kojem se nalazimo. Možda bi trebalo poraditi na življenju kreposti umjerenosti koja bi uspjela vratiti čovjeka današnjice u stav poniznosti i tako mu omogućiti da *bladnije* (racionalnije, pribranije, promišljenije) pristupi izboru glazbe koja ulazi u njega. U konačnici, i Mozart piše u svojim pismima kako ga savršena harmonija tonova (prepisivao je gotovu glazbu iz glave na papir, manuskripte su nađene čiste, bez ispravaka) dovodi do Stvoritelja.

Sat moje bake

Ljiljana Stančić

Dogodi li vam se ponekad da vam smetaju svi ljudi na ovome svijetu? Pokušavate razmišljati, a prokleta tik-tak-najduža kazaljka sa velikog, bakinog sata na zidu je tako bučna. Tako tiha, a opet tako bučna. Dovoljno bučna da vam pomuti vedre, roze misli i prtvori ih u nešto mutno, prosto i tužno. Ipak, mnogo glasnije od kazaljke na satu, čuje se dječji plač, vika i zapomaganje bijednih ljudi. I opet vam se pred očima stvaraju mutne slike bez ikakvog određenog sadržaja, koje ipak govore tako mnogo. Poželite usnuti nekakav san iz kojega se nikad nećete probuditi. U dubokoj podsvijesti naše mašte i brojnih ideja, vjerujem da mnogo sanjamo o svijetu gdje sve što traje nije prolazno. Imamo odgovore na sva pitanja i svi su sretni. Najvažnije od svega, svi su jednaki. Nitko nema ime, jer nema nikoga tko bi ga zvao i nitko nema razloga da ga zove. Sve što se radi, radi se zajedno. Ne postoji pojedinac, ne postojim ja. Nema njih, ni nje, ni njega, ni vas. Postojimo samo mi, MI, i naša duboko povezana

bratska ljubav. Nitko ne mora znati koliko smo stari. Nikoga nije briga koji je broj vaših cipela, ni koliko tvrdo kuhanih jaja možete pojesti u jednoj minuti. Ne morate znati kako se ljuska kestena kaže na nekom drugom jeziku. Ne morate znati koliko je vaša susjedna zemlja uvezla stoke u zadnje dvije godine, ni kakav tip žena voli muškarac koji vodi sportske vijesti. Ne želimo svoje snove sanjati zbiljom jer ne znamo kako to učiniti. Nitko nas nije poučio da svoje snove ne ostavljamo potisnute u podsvijesti svoje volje, već da ih izvučemo i podijelimo s ostalim mizantropima ovog preskučenog svijeta. Ne pronalazimo želje da svoje „ja“ preobratimo u „mi“. Možda nismo čak ni lijeni. Možda smo samo preumorni i ostavljamo svoje nedoradene poslove za nekoga drugoga. Možda mislimo da će nas Bog izbaviti. Koga zavaravamo? Takvi ne vjeruju u Boga. Jer ako postoji Netko tko je Stvoritelj svijeta, onda je on nužno dobar. Njegova čista Dobrota nam je dala mogućnost da spoznamo svu ljepotu i svu čudesnost ovoga svijeta. Nije sve samo bol, tuga i plač. Postoji sve ono umjetno što mi doživljavamo kao zbiljsko. Postoji i sve ono što nam se ne sviđa ali ga gutamo jer je moderno. Postoji sva tehnologija, svi preparati, svo osoblje koje nam pomaže da spasimo truljenje našeg tijela. No, tko će spasiti našu

Sl. 40. Sat moje bake
(foto: Daniela Petrušić)

dušu, ako se sami ne obratimo? Kazaljka sa bakinog sata će i dalje kucati. Ne, ona neće stati. Ona će kucati i kad nas ne bude. Kucat će kao što je kucala za baku, kao što kuca za mene, kao što će kucati za sina Fjodora. I tako neumorno

kucajući, uvijek će njezino tik-tak iritirati nekoga tko pokušava ostvariti svoje snove. Možda mene, možda Fjodora, možda vas? U svakom slučaju, trebali biste pogledati ima li negdje u vašoj kući odbačeni, stari, prašnjavi sat vaše bake. Stavite ga na zid. Ako nema bučnu kazaljku, napravite je sami. Vjerujte, dobro je da imate bučnu kazaljku. Dobro je da postoji nešto što će vas podsjetiti da još niste u svijetu gdje sve što postoji nije prolazno. Htjeli vi to ili ne, vi ste u ovom svijetu. I sve što postoji itekako je prolazno.

Teorije o seljaku, građaninu i malograđaninu

Dražen Stojanović

Na početku civilizacije živjele su skupine nomadskih plemena diljem naše krasne planete, ali nakon lutanja odlučiše napraviti mala zajednička mjesta stalnoga prebivanja i takav način života im se iz tko zna kojih razloga svidje i nastadoše prva sela. Možda im postalo dosadno stalno seliti, ma tko će ga znati? Sela su uglav-

nom bila mirne sredine u kojima se radilo i od zemlje i uzgoja stoke živjelo bez velikoga stresa, kojega tek kasnije upознаše u gradu. Tko ti je onda znao kao danas što je to stres? Uglavnom bitna značajka sela je zajedništvo svih u radu i pružalo je određenu sigurnost i mir. Diljem planete nastajala su sela sa svojim starješinama koji su uglavnom bili ujedno i vojskovođe i mudri čuvari plemena ili se bar za njih tako među njihovim narodom smatralo. Selo nekima nije bilo ostvarenje njihovih snova i tako jednoga dana iz nekoliko različitih sela uputi se po jedna obitelj naći bolje mjesto za život pod suncem. Susreli su se na sjecištu putova u dolini

pored rijeke. Pošto su sve obitelji imale isti cilj, pronaći bolje i sigurnije mjesto za život odlučiše za početak na obližnjem brežuljku izgraditi svoje selo, ali ne onakvo selo iz kojega su došli nego svatko je imao ideju da to novo selo bude potpuno drugačije od njihova sela iz kojeg su došli. Starješine obitelji kako ne bi došlo do svađe među njima dadoše se na vijećanje i izglasaše da će se njihovo selo zvati grad. Prvo su izgradili kuće na brežuljku, a zatim su se starješine iz svake obitelji nalazile u zajedničkoj kući, koju kasnije prozvaše Gradska vijećnica. Izmišljali su oni i u toj kući i zakone kojih je bilo svakim danom sve više kako bi život u gradu bio što lijepiš i uređeniji. U njoj su kasnije redovito se sastajale sve obitelji, a starješine su vijećale kako da zaštite svoje domove od nepoželjnih gostiju. Shvatili su da je za to najbolje izgraditi gradske zidine i dadoše ih graditi, poslije zidina oko grada napraviše put i most na već spomenutoj rijeci. Dolina u kojoj su se našli bila je za ispašu stoke koja je bila smještena u stajama, koje su bile posebno izgrađene za njih u dolini. Osim za ispašu stoke, dolina zbog blizine rijeke služila je i za sadnju usjeva. Sve to je hranilo grad. Za red u gradu i očuvanje grada od plemena i ostalih seljaka, koje grad nije mogao primiti brinula se Gradska straža koja je u početku bila plaćena uglavnom hranom za svoje obitelji, a malo kasnije i novcem od nekakva žutog metala za kojeg su svi smatrali da je vrijedan, a to su smatrali samo zato jer je u prirodi

bio rijedak, a ne kao kamenje kojeg je bilo posvuda i svima je bilo dostupno. Nikakav pametan razlog gradske starješine nisu imale osim toga da taj metal uvedu i na njega oslikaju lik grada osim već navedene rijetkosti tog žutog metala. Možda da je kamen bio rjeđi od tog metala svi bi stvari kupovali kamenom. Nazvali su ga novac, a taj novac pravi probleme svima, ma nećete vjerovati i to do danas! Gradska straža je imala još jednu svoju funkciju, ona je naime sve one koji bi se ogriješili o zakon zatvorila i poslala na *dobrovoljni prisilni rad*, koji se u početku baš tako i zvao! Prema seljacima koji su kasnije dolazili u grad i divili se ulicama, kanalizaciji, odvodima, ulazima i prilazima, kućama i onim visokim kućama koje su građani zvali zgrade građani su izglasali zakon da moraju prihvatiti običaje i kulturu grada, a njih je za svakog običnog seljaka bilo puno i sputavali su onu seosku znatiželju i slobodu. Ipak su neki seljaci i ostali u gradu, a neki su se vratili u svoje selo pošteno radeći i živeći uglavnom od plodova zemlje. U gradu su se nastala razna zanimanja, a gdje su zanimanja tu su i poslovi, a gdje su poslovi tu su i prve gazde, a gdje su gazde tu je i stres. Zacijelo se pitate kako je nastao gazda? Bilo je to ovako. Jednoga dana svi su imali radnu akciju u gradu i jedan od radnika je sjeo da se odmori i kada je sjeo počeo je govoriti da ima ideje kako bi posao bolje išao i radnici su slušali i kada su vidjeli da ideje uspijevaju radnici su odlučili da to bude prvi gazda.

A sada malo o tome kako je nastao stres. Stres je nastao kada je za svako zanimanje nastao poslodavac odnosno gazda, a gazda mora imati uvijek ideju koja rješava svaku situaciju, samo su i gazde ljudi pa griješe, a kako se ne bi dogodilo da postanu obični radnici i da nešto rade oni počinu vikati

Sl. 42. Seoska idila (foto: Daniela Petrušić)

na radnike i tako proizvedoše prvi stres. Grad se razvijao i svako čudo se tu događalo, neki su građani bavili se naučavajući druge kako se živi, kako se ponaša i kojekakva druga znanja koja su se stoljećima prenosila usmenim putem tako je nastala prva škola. Neki su u nju išli najprije iz zabave, a kad su se gradske starješine dosjetile da u školu moraju ići sva djeca onda je i ta zabava netragom za njih nestala. Osim toga učitelji u tim školama napravili su i prvo pismo, pa su sva djeca osim onoga što učitelji govore morala jedna naučiti i neka slova što je definitivno još više smanjilo i onako krhko zanimanje za školu. Osim svega navedenoga škola je smanjila i vrijeme za igru, ali su se učitelji sjetili da kroz igru djecu uče. Iako su se gradske starješine trudile da uvedu red novcem i školom mnoge su se stvar tim kako smo prethodno rekli i pogoršale. Neki su imali više, a neki manje novaca. Da bi razveselili

narod svoga grada i odvukli im pažnju sa bitnih stvari kao što su novac, škola, stres od svakodnevnih poslova, brige o gradu koja je bila samo njihov posao, gradske starješine napraviše od kamena veliki javni trg s pozornicom i sjedalicama u polukrug i tako nastade prvo kazalište. U kazalištu zaposliše neke ljude koji su gledali uglavnom u nebo smišljajući događaje, pjesmice i kojekakve dogodovštine i nisu imali baš nekoga posla u gradu, a rijetko ih je tko i shvaćao kada su o nečem pričali i to bijahu prvi umjetnici koji se kasnije posvađашe jer ni sami se između sebe nisu mogli razumjeti, zato nam ne treba biti čudno što ih drugi nisu mogli odmah razumjeti. Tako u kazalištu svaki je imao svoj dio umjesto da su bili skupa nastupali. Neki su glumili, neki pjevali, neki svirali, neki oslikali pozornicu itd. Prvi kritičar je bio propali umjetnik, kojega ama baš nitko nije mogao razumjeti od umjet-

nika, a nekada ni on sam sebe nije mogao razumjeti. Prvi filozofi su bili dva gradska čovjeka koji se nisu mogli dogovoriti oko samo njima bitnih stvari tj. što je nastalo prije kokoš ili jaje, je li čaša vode polupuna ili poluprazna, je li ni je li ono što je ipak ono što je ili nije ono što je. Postojali su ljudi koji su voljeli drugima pomagati i tako nastadoše prvi liječnici i volonteri, doduše njih je kao i dan danas jako malo. Grad je imao i svoje mjesto koje je bilo bogomolja i svećenike. U početku bijaše puna bogova, koje su prvi seljaci - građani donijeli sa sela, ali začudo svi građani su vjerovali i u glavnog boga, onoga kojem nisu mogli dokučiti ni imena. Grad se razvijao, ali se nije u početku širio. Vijesti iz sela u grad su stizale putem ljudi koji su samo hodali od grada prema selu i natrag promatrajući i pričajući što se gdje događa. Nikome nisu bili jasni ti ljudi, jer sve što bi ispričali, ispričali bi dopola nekada ne svojim krivnjom jer nisu mogli sve upamtiti, a nekada jer su čuli samo što su željeli čuti i tako nastadoše prvi novinari jer sve novine u gradu i selu stizale su od njih. Novac je preko razmjene robe došao tek kasnije na selo gdje je također zadavao glavobolje ljudima. Selo je u to davno vrijeme živjelo svoj život, ali svako selo je imalo svoje *barabe*, koji ne bi ništa radili osim što su jeli i pili, skitali se, svirali, rugali se sa svima, trošili vrijeme, i govorili kako će jednog dana otići u grad i napustiti za njih zaostale seljake iako su oni i sami bili seljaci.

Selo se potrudilo te i takve otpremiti prema gradu. Kada su oni došli u grad, građani su ih primili i željeli odgojiti za potrebe grada, ali im je to samo napola uspjelo i tako je nastala i treća vrsta ljudi koji nisu bili seljaci, a nisu bili ni građani, pa ih svi skupa nazvaše malograđanima, jer oni su ostali u gradu, živeći kao na selu, a bili su malo drukčiji od građana. Ono što su je malograđane obilježilo do današnjih dana kao takve je to da su oni nekada davno donijeli sa sela svoju glazbu i vješto je ukomponirali s glazbom građana i tako je nastala i prva *turbo folk* pjesma, koju sve do danas vole i neki seljaci, a i neki građani. Selo i grad su u počecima imali i više zanimanja nego što smo ih naveli i u jednom tekstu ih ne možemo nabrojati.

Drage kolegice i kolege nadam se da ste čitajući ovaj tekst oslobodili se stresa barem za tren. Svrha pisanja ovog teksta je ta da razjasni postanak seljaka, građanina i malograđanina. Ovo su samo moje teorije o nastanku seljaka, građanina i malograđanina kao i teorije koje su usput se našle tokom pisanja teksta o nastancima određenih zanimanja. Ovom tekstu nije cilj znanstvenost nego poticaj na razmišljanje o seljaku, građaninu i malograđaninu. Možda se netko u ove navedene tri kategorije i pronade. Bez obzira da li sam što pogodio u ovom tekstu o nastanku navedenoga ili nisam jedno vam sa sigurnošću mogu reći, a to je da smo svi mi seljaci, odnosno da smo svi sa sela!

Tvoje ime gori u mom srcu

Branka Mlinar

U svojoj knjizi molitve
svakog dana
zapisujem tvoje ime
velikim slovima.

U buđenju jutra,
u svijetlosti dana
u pričama smjelim
pod skutima noći...

Dok me zvijezde
prate na počinak,
uvijek tvoje ime
gori u mom srcu
i sav moj svijet
se kao suncokret
za suncem okreće
prema tebi.
I sve moje pjesme
što ih napisah,
ne bi imale snagu ljubavi
bez imena tvog.

Nije premalo ljubavi

Branka Mlinar

Nikad nije premalo ljubavi
niti je ponestalo snage
za odlučni iskorak
iz svijeta iluzija
promašaja
besmislica
kojima smo
otjerali
ptice nebeske

sa prozora srca
Nikada nije premalo ljubavi
za iskorak iz crnih dana
posijanih u
vrtovima naše zbiljnosti
niti je ponestalo snage
za put prema oprost
za kojim toliko čeznemo

Traženi zagrljaj

Kristina Žura

Imam Tvoj mir
znam od Tebe je
putujem mislima,
susrećem moga Kralja...

Sretna sam, ne mogu opisati svoju
sreću, vidim te kroz maglu
odsajaj tvoj je prevelik.

Isuse moj, jesi li to Ti?
Ne čujem odgovora
sve sam dalje i dalje
od Tebe...

Pomislím, zašto iščezneš
iz moga bića,
dodi Isuse, trebam Te,
ne ostavljaj me...

Osjećam nutarnju borbu
drhtim, strah me je
gubi se Tvoj mir.

Stavljaš mi ruku
na rame, okrećem se,
napokon sam u Tvome
zagrljaju...

Križ

Ljubica Leto

U tišini nijemo promatram križ,
na njemu lice krvlju nevinom obliveno.
Zbog grijeha čovječanstva On visi na
drvetu.

Iz dana u dan to isto lice, to isto tijelo
ponovno pribijamo na križ svojim
zlim djelima i grijesima.

Iz dana u dan ta kruna, ti čavli
ranjavaju Njega... Krista kojeg
Bog dade za mene i za tebe.

Već dva tisućljeća ranjavamo Ga,
iznova Ga razapinjemo, a On stoji,
gleda, ruke nam pruža da ga zagrlimo,
poljubimo.

Da, Bog toliko ljubi svijet i daje Sina
za nas!

Koji je naš odgovor na toliku ljubav?
U tišini, nijemo promatrajući križ
ponekad se zapitajmo.

Pelin je gorak ko' nebo visoko.
osjećam sram u sebi duboko,
osjećam prezir i tamu noći,
osjećam i ono što treba doći ...

O Gospode jesam li izgubljen
kad osamljen molim za koru kruha,
kad ježdim pustinjom praznine
u kojoj nema Tvoga Duha?

I kad osvetu sprema gordo srce moje
oprosti mi Gospode zbog milosti
Tvoje!

I kad drugog kao teret vidim i slušam
o ne daj Gospode da grijeh kušam!

Jer ljubav je Tvoja jača od tjeskobe,
noćas me spasi od straha i zlobe.
Neka novim jutrom i moja vjera
zablista,
ljubeći Tebe svoga Boga, Krista.

Molitva pred zoru

Dražan Stojanović

Ponovno pričam jezikom
koji ne razumiju,
podsmjeh me prati
meni dragih lica.
Osuđujem ludost,
al' tko će da shvati
kako živi jedna izbjeglica.

Kronika događanja na KBF-u u Splitu od 1. X. 2008. do 1. X. 2009.

Ljiljana Stančić

2008.

13. listopada 2008. - Predajom bakalureatskog rada i polaganjem završnog preddiplomskog ispita, sljedeći studenti stekli su uvjete za upis na 1. godinu diplomskog Teološko-katehetskog studija: Andrijana Divić, Renato Đikić, Lidija B. Matijević, Jakov-Ante Paić, Renata Sekić, Suzana Sprečkić, Dražen Stojanović, Paulina Šimović i Barbara Špoljarić.

23. - 24. listopada 2008. - Održan je XIV. međunarodni teološki simpozij *Vlast i autoritet - društveni i crkveni vidovi*. Predstavljen je Zbornik radova XIII. međunarodnog teološkog simpozija *Teologija i Crkva u procesima europskih integracija* (CUS, Split, 2008.). Zbornik su predstavili prof. dr. Branimir Lukšić, prof. dr. Nikola Bižaca i doc. dr. Jadranka Garmaz. Predstavljanje se održalo u velikoj dvorani KBF-a.

18. studenoga 2008. - U velikoj dvorani KBF-a u znak sjećanja na žrtve Vukovara održan je molitveno-dramski program *Vukovar u srcu*.

20. studenoga 2008. - Započeli su prigodni adventski susreti *Svijetlo Riječi* na kojima su studenti zajed-

no molili i razmišljali nad nedjeljnim evandeoskim tekstovima. Susreti su se održavali u velikoj dvorani KBF-a.

4. prosinca 2008. - Na Katoličkom bogoslovnom fakultetu bilo je svečano otvorenje novih kabineta. Toj su svečanosti nazočili brojni profesori i gosti, ministar znanosti, državni tajnik u ministarstvu znanosti, rektor Sveučilišta u Splitu i drugi brojni gosti.

8. prosinca 2008. - U kapeli KBF-a, u 10 i 30 sati svečanom sv. Misom koju je predvodio nadbiskup dr. Marin Barišić proslavljen je blagdan Bezgrješnog začetca Blažene Djevice Marije.

18. prosinca 2008. - U Velikoj dvorani KBF-a nadbiskup dr. Marin Barišić održao je predavanje *Iskustvo i poruka Sinode*, u kojem nas je izvijestio o XII. općoj sinodi biskupa održanoj pod naslovom *O Božjoj Riječi u životu i poslanju Crkve*.

2009.

13. siječnja 2009. - Na KBF-u Crveni križ iz Splita provodio je akciju dragovoljnog davanja krvi. Krv je darovao veliki broj studenata i nekoliko profesora.

12. ožujka 2009. - U velikoj dvorani KBF-a u 16 sati započela je duhovna obnova za studente s molitveno-meditativnim susretom na temu *Muke po Ivanu*.

13. ožujka 2009. - U velikoj dvorani KBF-a u 19 i 30 sati dr. sc. Neven Šimac održao je predavanje na temu *Hrvatsko more, Europska unija i ZERP*.

19. ožujka 2009. - U fakultetskoj kapeli s početkom u 16 sati održan je Put križa kojeg su sastavili studenti KBF-a.

24. ožujka 2009. - U velikoj dvorani KBF-a u 11 sati održano je predavanje *Crkva u pluralizmu*. Predavač je bio dr. Ulrich Ruh (Freiburg, Njemačka) mvrstan poznavatelj odnosa Crkve i modernog društva.

2. travnja 2009. - Za studente KBF-a upriličena je uskršnja Ispovijed.

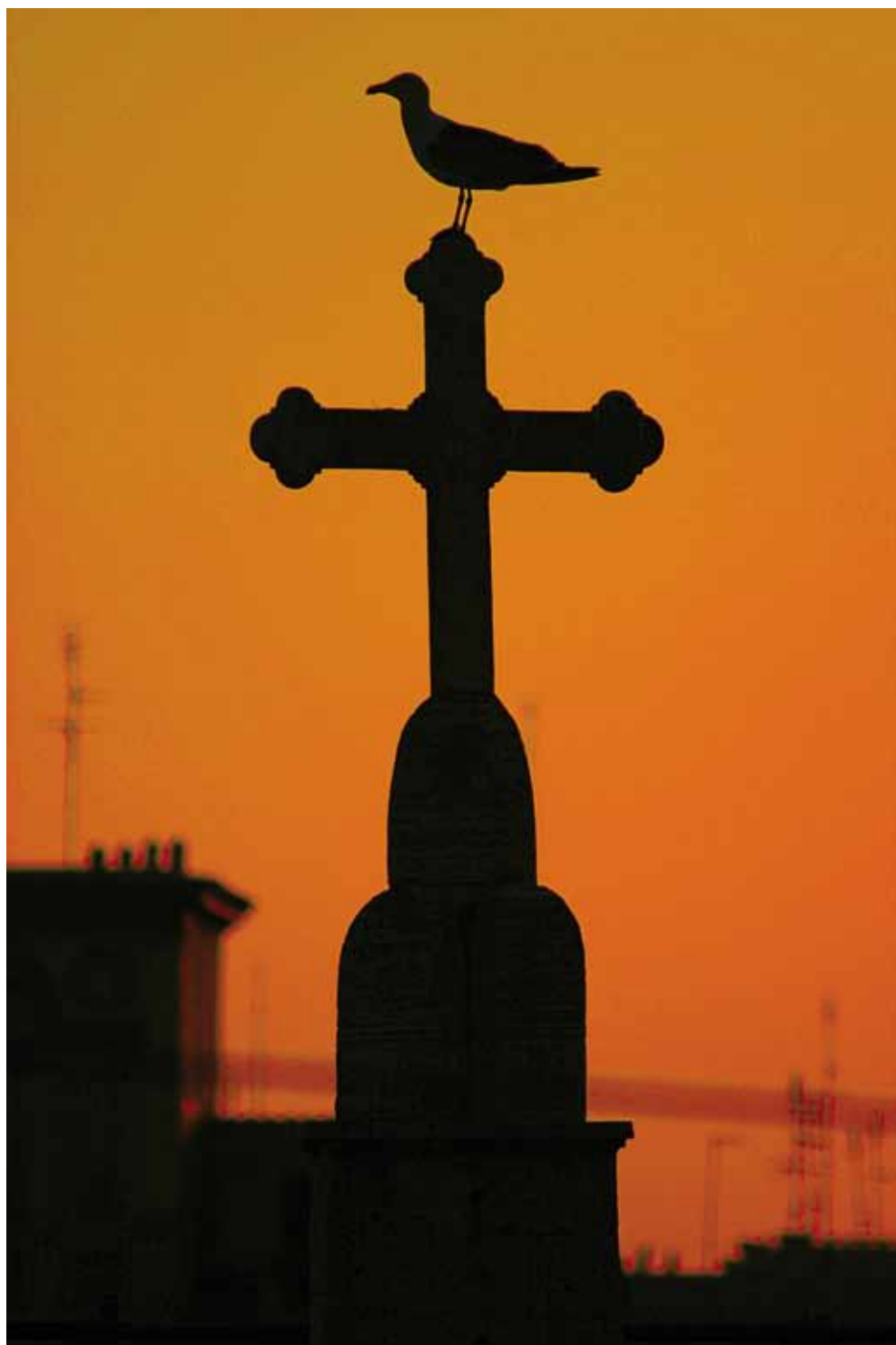
8. travnja 2009. - Studenti su sudjelovali na sv. Misi u katedrali.

13. - 18. travnja 2009. - Organizirano je Prvo studijsko-hodočasničko putovanje studenata u Rim. Sudjelovalo je 25 studenata, a predvodio ih je profesor povijesti Josip Dukić.

20. - 21. travnja 2009. - U okviru kulturne manifestacije *Marulićevi dani 2009.* u knjižnici Nadbiskupskog sjemeništa Ivan Paštrić održana je treća po redu latinistička radionica pod nazivom *Inkunabula: između kodeksa i knjige 16. stoljeća*. Voditelji radionice bili su dr. sc. Josip Dukić i prof. dr. sc. Vicko Kapitanović te dr. sc. Neven Jovanović. U radionici su sudjelovali studenti iz Zadra i Zagreba, te studenti s Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Splitu.

15. svibnja 2009. - Proslavljena je Deseta obljetnica Katoličkoga bogoslovnog fakulteta. Program je započeo euharistijskim slavljem u splitskoj katedrali, a nastavio se svečanom akademijom u Velikoj dvorani Nadbiskupskoga sjemeništa u Splitu. Na Akademiji je pročitana izvještaj o desetogodišnjem radu KBF-a, dodijeljene su diplome i nagrade studentima i predstavljena je monografija *Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu 1999.-2009.*

6. - 7. lipnja 2009. - Organizirano je Drugo studentsko studijsko-hodočasničko putovanje. Petnaest studenata s profesorima Josipom Dukićem i Borisom Vidovićem posjetili su antičku Aseriju, svetište Krasno na obroncima Velebita, Gospić, rodno mjesto Nikole Tesle Smiljan, Bribir i Skradin.

Sl. 43. (foto: Boris Vidović)

